Nemzetközi Szemle

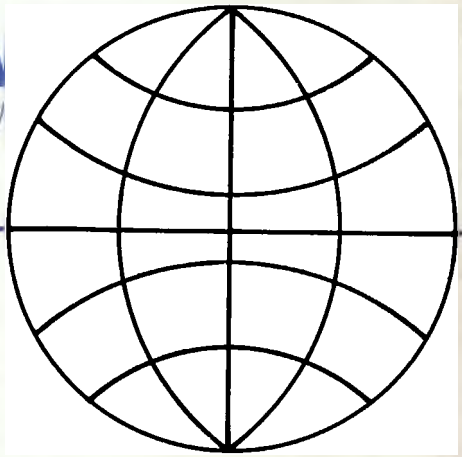

Amerikai politikusok Reaganről
Interjú a szovjet belügyminiszterrel
Feszültség Chilében
Vatikán: a felszabadítás teológiája ellen
Indiai helyzetkép

11

HUSZONNYOLCADIK ÉVFOLYAM / 1984. NOVEMBER

Nemzetközi Szemle

HUSZONNYOLCADIK ÉVFOLYAM / 1984. NOVEMBER

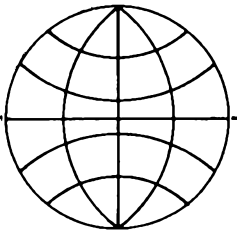

SZOVJETUNIÓ

Igor Pogoszov: A szovjet népgazdaság ma és holnap *(Europäische Rundschau)* 3

A jogrend erősítéséért. V. V. Fedorcsuk, a Szovjetunió belügyminiszterének sajtóértekezlete *(Lityeraturnaja Gazeta)* 9

AMERIKA AZ ELNÖKVÁLASZTÁS ÉVÉBEN

W. A. Harriman–C. M. Clifford–M. D. Shulman: Kétpárti támogatással közeledni a Szovjetunióhoz *(International Herald Tribune)* 14

John B. Cakes: Figyelem! Reagan túllőtt a célon *(International Herald Tribune)* 16

John B. Anderson: Legyen elég az atomfegyverkezési versenyfutásból! *(International Herald Tribune)* 18

Normann Birnbaum: Levél egy európai baráthoz *(Le Monde diplomatique)* 20

James L. Huffman: Ez nacionalizmus, nem pedig olimpiai szellem *(International Herald Tribune)* 27

VATIKÁN: VALLÁS ÉS POLITIKA

Lázadó jezsuiták Nicaraguában *(Newsweek)* 29

Richard N. Ostling: A Vatikán kihívása a felszabadítás teológiája ellen *(Time)* 31

Alceste Santini: Súlyos csapások érték a Vatikán „keleti politikáját" *(l'Unitá)* 33

LATIN-AMERIKA

Latin-Amerika: közös álláspont a hitelezőkkel szemben *(Dokumentum)* 35

J. E. Ribalkin: Chile: harc a fasiszta diktatúra ellen *(Rabocsij klassz i szovremennij mir)* 40

Jacques Despres: A feszültség újraéledése Chilében. *(Le Monde)* 46

11

Jackson Diehl: A chilei ellenzéket a civakodás osztja meg *(International Herald Tribune)* 50
Pinochet pénzügyi botránya *(Der Spiegel)* 52
A dél-amerikai kommunista pártok értekezlete *(Dokumentum)* 55

Hans Leipert: Harc a 35 órás munkahétért *(World Trade Union Movement)* 59

INDIA

Charles Ashleigh: India – az identitás válsága? *(Marxism Today)* 63
Christian Hurtig: Centrifugális erők Ázsiában *(Le Monde diplomatique)* 66
Anatol Lieven: Indiai mohamedánok – megosztott elkötelezettség *(Contemporary Review)* 70

Ammon Kapeliouk: Izrael kormányozhatatlanná válik *(Le Monde diplomatique)* 77

Walden Bello–Edward S. Herman: Fülöp-szigetek: a demokrácia álarcában *(Le Monde diplomatique)* 82

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR 89

ISSN 0134–1103
A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztőség: Steindl Imre utca 6. Budapest Pf. 127. 1366
Telefon: 110-697
Kiadóhivatal: Révay utca 16. Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660
Műszaki szerkesztő: Illyés Éva
Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Könyvkiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél (pénzforgalmi jelzőszám: 215–11529), a Posta Központi Hírlapirodában (József nádor tér 1. Budapest 1900). Telefon: 180-855. (pénzforgalmi jelzőszám: 215–96162), továbbá bármely hírlapkézbesítő postahivatalban és a kézbesítőnél.
Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat Budapest
Előfizetési díj fél évre 36,– Ft, egész évre 72,– Ft.
Az utolsó kézirat 1984. október 5-én érkezett a Zrínyi Nyomdába
84.2529/20-11 – Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

Szerkeszti:
a szerkesztő bizottság

A szerkesztő bizottság elnöke:
Péter József

Főszerkesztő:
Fencsik László

EUROPÄISCHE RUNDSCHAU

IGOR POGOSZOV

A szovjet népgazdaság ma és holnap

Az 1983-as statisztikai adatok arról tanúskodnak, hogy a szovjet gazdaság sikeresen fejlődött. A növekedési mutatók emelkedtek, a termelés hatékonysága fokozódott, az ipar és a mezőgazdaság termelése növekedett, a vasút teljesítménye magasabb, mint az előző években, a legfőbb gazdasági mutatók javultak, a lakosság reáljövedelme nőtt.

A nemzeti jövedelem háromnegyedét fogyasztási célokra használták föl. A lakások, valamint a szociális és kulturális létesítmények építésére fordított összegeket hozzászámítva, a nemzeti jövedelem 80 százalékát fordították az életszínvonal emelésére. Az 1984-re vonatkozó tervek szerint a nemzeti jövedelem egész növekménye, 15 milliárd rubel a lakosság életszínvonalának emelését szolgálja.

A Szovjetunióban 1983-ban is biztosították a munkaképes lakosság teljes foglalkoztatottságát. A népgazdaságban tevékenykedő munkások és alkalmazottak átlagos évi létszáma 116,1 millió volt. 13 millióan dolgoztak kolhozokban.

Tekintettel arra, hogy a munkaképes korúak aránya alig nő — ez a háború késői következménye —, a munka termelékenységének fokozása a szovjet gazdaság továbbfejlesztésének központi problémája. 1983-ban országos átlagban a munka termelékenysége 3,5 százalékkal javult, s ez 3,5 millió ember munkájának megtakarítását jelentette. 1984-ben a nemzeti jövedelem egész növekményének 97 százalékát, az ipari termelés növekményének 90 százalékát, a mezőgazdaság, az építőipar, valamint a közlekedés teljes növekményét a termelékenység emelkedéséből kell biztosítani.

A társadalmi termelés intenzifikálásának előfeltétele a természeti erőforrásokkal való takarékoskodás. 1983-ban a megtakarított nyersanyagok, tüzelőanyagok és elektromos energia értéke hozzávetőlegesen 2 milliárd rubel volt. Az 1984-es terv az anyagerőforrásokkal való takarékoskodásra olyan mutatókat irányoz elő, amelyek 1 rubel nemzeti jövedelemre vetítve az energiafelhasználás 1,5, az anyagfelhasználás 2,5 százalékos csökkentését kell hogy biztosítsák. Másodlagos nyersanyagok hasznosítása révén el kell érni 9 milliárd rubel értékű elsődleges nyersanyag megtakarítását.

Az 1984-es terv lépéseket irányoz elő a termelési állóalapok jobb hasznosítására. Többek között biztosítani kell a termelőkapacitások jobb kiaknázását, az egyes termelőegységek fejlesztése közt mutatkozó aránytalanságok felszámolásával, a termelés és az anyagi-műszaki ellátás jobb megszervezésével, továbbá az új gyárak és objektumok gyorsabb üzembe helyezésével.

A Szovjetunió külkereskedelmi forgalma 1983-ban 127 milliárd rubel volt. Bővítették a kereskedelmi, valamint a tudományos-technikai együttműködést a KGST-n belüli szocialista integráció keretei közt. Az 1984-es export- és importterv a külkereskedelmi forgalom további fokozását irányozza elő. A szocialista országokkal való kereskedelem 10 százalékkal nő, részesedése a Szovjetunió teljes külkereskedelmi forgalmában eléri a 61 százalékot (1980-ban 53,7 százalék volt).

Kiemelt jelentőségű lesz a KGST-országok közti politikai és gazdasági együttműködés tökéletesítése. A szo-

cialista gazdasági integráció olyan jelentős népgazdasági feladatok megoldásában is érezteti hatását, mint a tüzelő- és nyersanyagprobléma vagy a modern technikai eszközök, technológiák és fogyasztási javak iránti igény kielégítése.

A termelés hatékonyságának fokozása és a társadalmi-gazdasági problémák megoldása bizonyos értelemben függ attól, milyen mércével mérik a tudományos és műszaki ismereteket. A társadalmi termelés intenzifikálása terén manapság népgazdasági méretekben fokozottabban hasznosítják a tudományos és technikai vívmányokat. 1983-ban megvalósultak az állami tervekben előírt tudományos-technikai programok, azok, amelyek a KGST-országok együttműködésével folynak.

A technológiai felszereltség tekintetében az automatizáltsági szint emelésén dolgoztak. E feladatok megoldásának fő eszközét a mikroelektronika, a mikroprocesszorok és az elektromos meghajtás tömeges alkalmazásában látják. Egyre több tömegtermelésre alkalmas gyártósor épül. Dolgoznak a rugalmas (gyorsan átállítható) automatikus rendszerek bevezetésén a gépiparban. Számítógép vezérlésű, gyorsan összeszerelhető, digitális programvezérlésű gyártósorok, valamint automatikus manipulátorokkal felszerelt, programvezérlésű szerszámgépmodulok kifejlesztésén is.

A tudományos-technikai haladás gyorsítása

E munkálatok jelenlegi szintje mégsem felel meg egészen annak a feladatnak, hogy egyesítsék a szocialista rend előnyeit a tudományos-technikai forradalom vívmányaival. A jelenlegi szakaszban a tudományos-technikai haladás gyorsítása érdekében folyó munkát kell gyökeresen javítani. Az ipar feladata az elkövetkező években, hogy termékei eleget tegyenek a modern követelményeknek, és bevezessék az automatizált termelést. Ezen az alapon jelentősen fokozni kell a népgazdaság termelékenységét.

A tudományos-technikai haladás gyorsításában nagyon fontos a munkafolyamatok nagyszabású automatizálása automata berendezések, robotkomplexumok és a számítástechnika alkalmazásával.

1984-re jelentős intézkedéseket terveznek. Az állami terv, valamint az egyes minisztériumok és más központi állami szervek tervei közel 3900 új gép, felszerelés, műszer- és anyagfajta gyártását írják elő. Az állami terv értelmében több mint 380 új gyártási eljárást kell kimunkálni. A tervek szerint a technológiai folyamatok irányítására 609 automatikus rendszert, továbbá általános célú új számítógépet helyeznek üzembe. E tudományos-műszaki intézkedések nyomán a meglevő ipari üzemekben 3,9 milliárd rubel önköltséget takarítanak meg és 700 000 dolgozó munkáját váltják ki.

Az ipari termelés volumene 1983-ban 4 százalékkal bővült az 1982. évi 2,9 százalékkal szemben. A fogyasztási cikkek termelése ezen belül 4,3, a termelőeszközöké 3,9 százalékkal emelkedett. Az ipar műszaki és gazdasági mutatói javultak. A munka termelékenysége 3,5 százalékkal emelkedett. Ez biztosította a termelés növekedésének 90 százalékát. A korábbiaknál szélesebb körben alkalmaztak hulladékmentes, energiatakarékos eljárásokat, gépeket és berendezéseket, köztük atomerőművekben termelt villamos áramot és folyamatos öntési eljárással készült acélt. Csökkent a fajlagos nyersanyag-, munkaeszköz-, tüzelőanyag- és energiafelhasználás. Az átlagosnál nagyobb ütemben nőtt a termelés a gépiparban, a földgázkitermelésben, a vegyiparban, a petrokémiában, valamint az élelmiszeriparban.

Az alábbi számadatok szemléltetik a kitermelő és feldolgozó iparágak legfőbb termelési ágazatainak 1983-as eredményeit és az 1984-es terveket. (Táblázatot lásd a köv. oldalon.)

1984-ben a fogyasztási javak termelésének 4 százalékkal kell bővülnie a termelőeszközök termelésének 3,7 százalékos emelkedése mellett.

Az anyagi erőforrások jobb hasznosításával a feldolgozó ipar kiemelt (4,4%-os) fejlesztését kell biztosítani.

Távlatilag a szovjet gazdaság fejlesztésében az energiaprogramnak kiemelt jelentősége van. Célja a gazdaság strukturális, technikai és szerveze-

Megnevezés	Mértékegység	1983-as termelés	1984-es terv	1984, 1983 %-ában
Áram	Mrd. KWh	1416	1465	103
Hengerelttáruk	Mill. t	107	107,7	101
Kőolaj (gázkondenzátummal)	Mill. t	616	624	101
Földgáz	Mrd. m^3	536	578	108
Szén	Mill. t	716	723	101
Ásványi trágya (100% tápanyagtartalomra átszámítva)	Mill. t	29,7	31,1	105
Műgyanta és műanyag	Mill. t	4,4	4,9	111
Digitális programvezérlésű forgácsológépek	1000 db	11,4	13,7	120
Programvezérlésű automatikus manipulátorok (ipari robotok)	1000 db	10,7	11,4	104

ti átalakítása az energiatakarékosságot szem előtt tartó fejlesztés alapján.

A népgazdaság működésének legfontosabb előfeltétele, hogy minden üzem a legszigorúbban teljesítse a szállítási szerződéseket az előirányzott mennyiségben és választékban.

Az üzemek gazdasági felelősségérzetének fokozása céljából a dolgozók anyagi ösztönzését a megbízások és rendelések pontos teljesítésétől teszik függővé. Ennek köszönhetően 1983-ban bizonyos mértékben javult a termelési és szállítási tervek teljesítése.

A gazdasági mechanizmus tökéletesítésére hozott határozatok megvalósításában különleges jelentőségű az üzemek és a termelési egyesülések munkájának jobb tervezése. Olyan feltételeket kell teremteni, amelyek ösztönzik a magas termelékenységű minőségi munkát, valamint biztosítják a tudományos-technikai haladás gyorsítását és a termelés intezifikálását.

Gazdasági kísérlet

1983 júliusában az SZKP Központi Bizottsága és a Szovjetunió Minisztertanácsa határozatot hozott „A termelési egyesülések (ipari üzemek) jogait bővítő, a tervezés és a gazdasági munka eredményessége iránti felelősség növelése céljából szükséges pótlólagos intézkedésekről". 1984 eleje óta a Szovjetunió nehéz- és szállítógépipari minisztériumának, villamosipari minisztériumának, az Ukrán SZSZK élelmiszeripari minisztériumának, a Belorusz SZSZK könnyűipari minisztériumának és a Litván SZSZK helyi ipari minisztériumának vállalatainál gazdasági kísérlet folyik az üzemek jogainak bővítésére. Ezekben az üzemekben csökkentették a tervmutatók számát, és fokozták a gazdasági szabályozóknak mint a gazdasági tevékenység befolyásolási eszközeinek szerepét. Ennek révén javítani kell az erőforások hasznosítását. Közvetlenül e munka végeredményétől függ majd, milyen összegeket tarthatnak meg ezek az üzemek bérre, szociális fejlesztésre, műszaki átállásra, a termelés javítására.

A gazdasági irányítás tökéletesítése elválaszthatatlan a széles tömegek beleszólási jogától és aktivitásától.

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa 1983. június 16-án és 17-én tartott ülésén elfogadta „A munkáskollektívákról, az üzemszervezetekben és intézményekben betöltött szerepük fokozásáról" szóló törvényt, amely rögzíti a munkáskollektívák és az államhatalmi szervek kölcsönös viszonyát, a vezetésben való részvételük elveit.

A szovjet népgazdaságban jelenleg 116 millió munkás és alkalmazott tevékenykedik, akiket több mint 2,5 millió üzemi, szervezeti és intézményi kollektíva fog össze. A kollektívák megvizsgálják a tervvázlatokat, és az állami terveket ellentervekkel egészítik ki. Lehetőségük van arra, hogy aktívan részt vegyenek a munka hatékonyságának és minőségének emelésében, a munkaszervezés javításában, a tervfegyelem, a technológiai és mun-

kafegyelem erősítésében. A törvény nagyobb hatalommal ruházta fel a kollektívákat olyan területeken, mint a bér- és premizálási rendszer tökéletesítése, az ösztönzési alapok felhasználása, a lakásépítés, a lakáskiutalás és az egészségügyi ellátás.

A gazdasági kulcsfeladatok közé tartozik az 1990-ig terjedő élelmiszerprogram megvalósítása. A mezőgazdasági termelés növekménye 1983-ban elérte a 6,4 milliárd rubelt, azaz 5 százalékot. Több gabonát vásároltak fel az előző évinél. Az állami gabonakészletek teljesen fedezik a Szovjetunió lakosságának ellátását kenyérrel és gabonaipari termékekkel. 9,3 millió tonna nyers gyapotot, 82 millió tonna cukorrépát, 83 millió tonna burgonyát és 29 millió tonna zöldséget takarítottak be. Figyelemre méltó az előrelendülés egy olyan fontos ágazatban, mint az állattenyésztés. Az állami jószág- és szárnyasfelvásárlások (élősúlyban), valamint a tejbegyűjtés 1982-höz képest 9 százalékkal, a tojás és a gyapjú felvásárlása 4 százalékkal növekedett. Bővült a takarmánybázis.

Az agráripar fejlesztése

A Szovjetunióban a mezőgazdasági termelés nagymértékben függ az időjárástól. Ezért kiemelkedő jelentőséget kell tulajdonítani ebben a gazdasági ágazatban az anyagi-technikai bázis erősítésének, valamint annak, hogy az agráripari komplexum minden része egyesítse erőfeszítéseit. Ez a lakosság zökkenőmentes élelmiszer-ellátásának döntő előfeltétele. A mezőgazdaság anyagi-technikai bázisa 1983-ban, megfelelő beruházások révén és jobb technikai eszközök biztosítása nyomán, tovább erősödött, a termelés által meghatározott szociális infrastruktúra bővült.

Az SZKP KB 1982. májusi plénumának határozatai értelmében mindenütt agráripari egyesülések alakultak, s időközben megkezdték tevékenységüket. Az ipari üzemek melléküzemágai erősödnek. A melléküzemágak fejlesztéséről való gondoskodás kifizetődő.

Az agráripari komplexum 1984-es fejlesztési terve 140,4 milliárd rubel értékű bruttó mezőgazdasági termelést irányoz elő. A mezőgazdasági termelés bővítésére több mint 38 milliárd rubel értékű beruházást fogadtak el. A mezőgazdasági termékek minőségének megőrzése miatt jelentősen (13 százalékkal) emelni kell a beruházásokat zöldség-, burgonya- és gyümölcstárolók, valamint hűtőházak és takarmány-előkészítők érdekében. Folytatni kell a talajjavítást és a vízmentesítést. Nagy figyelmet fordítanak a mezőgazdaságban dolgozók élet- és munkakörülményeinek javítására.

Az előirányzat szerint növekednie kell a felelősségérzetnek a mezőgazdaságot irányító intézményekben. Munkájuk megítélésének, valamint az ösztönző és premizálási alapok létesítésének fő mutatói a jövőben az általuk felügyelt üzemek fokozódó agrártermelése, szerződéses kötelezettségeik teljesítése, a munka- és szolgáltatási költségek csökkentése lesz.

Valamennyi gazdasági ágazatban tekintélyes építési program valósult meg 1983-ban. Az állami beruházások keretében rendelkezésre bocsátott és üzembe helyezett beruházási alapok értéke 124,5 milliárd rubel volt. Az előző évhez képest ez 5,5 százalékos növekedés. 1983-ban kereken 200 újonnan épült állami ipari üzemet adtak át rendeltetésének. Más üzemekben nagyszabású átalakításokat, műszaki változtatásokat hajtottak végre. Sok lakóházat, iskolát, kórházat, óvodát és bölcsődét, valamint egyéb szociális és kulturális objektumot, éttermeket, továbbá kereskedelmi és szolgáltató egységeket fejeztek be.

Az energiagazdálkodásban 10 millió kilowatt kapacitást, a széntermelésben 17 millió tonnás kitermelésre képes üzemeket indítottak be. A 4500 kilométeres Urengos—Pomari—Uzsgorod földgáz-távvezetéket a tervezettnél korábban helyezték üzembe. Műszaki tekintetben ez a vezeték egyedülálló a maga nemében.

Az agráripari komplexum különböző ágazataiban bővült a termelőkapacitás. A mezőgazdaságban állattenyésztő telepek, gépesített farmok és komplexumok épültek 7,7 millió állat számára, baromfiudvarok 13,1 millió szárnyasnak, baromfi-tenyésztelepek 4,6 millió tojónak, hizlaldák éven-

te 82 millió baromfinak, 32 millió köbméter befogadóképességű silótakarmány-raktárak, valamint gabonatárolók, keveréktakarmány-gyártó üzemek és más objektumok is létesültek. 710 000 hektár öntözött és 725 000 hektár víztelenített területet adtak át mezőgazdasági hasznosításra. Az összes népgazdasági beruházás több mint 150 milliárd rubelt tett ki.

A be nem fejezett építkezések száma csökkent. Az építőiparban azonban még mindig vannak problémák. Az építésügyi minisztériumok nem tesznek eleget határidőre a tervben foglalt termelőkapacitások átadására vonatkozó kötelezettségüknek. Nagyon gyenge hatásfokkal mozgósítják a munkaerőt és az eszközöket nem egy objektumnál, nem gondoskodnak a tervezett építkezések számának csökkentéséről. Az előirányzott építési költségek emelkednek. Mindez gyenge termelékenységű munkaerő-felhasználáshoz és többletkiadásokhoz vezet. Egyes építésügyben illetékes minisztériumok nem gondoskodnak az építési és szerelési munkák gyorsításáról, holott e minisztériumok anyagi-technikai bázisának erősítésére jelentős anyagi erőforrásokat fordítanak.

A befejezetlen építkezések számának csökkentése érdekében 1984-re előirányozták, hogy az állami beruházásokat az állóalapok üzembe helyezésénél kisebb ütemben növelik. A befejezetlen építkezések 3,5 milliárd rubellel csökkennek, és alatta maradnak az előirányzottnak. A felszerelések beszerzésére előirányzott részkiadások 1984-ben növekedni fognak. Az 1984-es építési program megvalósítása hozzá fog járulni az ötéves terv sikeres teljesítéséhez.

1983-ban javult a közlekedési ágazat munkája. 4,8 százalékkal emelkedett az áruszállítási teljesítmény az összes szállítási fajtákat egybevéve, ezen belül a vasúti szállítás 4 százalékkal nőtt. 1984-re valamennyi szállítási módot összesítve, az áruszállítás 3,1 százalékos növekedését irányozták elő, ebből a vasúti 1,8 százalék. A Bajkál—Amur-vonal teljes hosszában be kell fejezni a vágányfektetést.

Jelenleg az áruknak közel felét szállítják síneken. Egyes termékeknél azonban a szállítótér nem elegendő Nem mindig sikerül lebonyolítani a fa, a tűzálló anyagok és a cement szállítását.

A gépjármű-közlekedés az elmúlt években jelentősen fejlődött, és a szállítási rendszer egyik fontos elemévé vált. Anyagi-műszaki bázisa kiépült, a járműpark nagyobb lett. Ez megköveteli a közlekedés tervezésének és a teherkocsik forgalmának lényeges javítását. E célból az áruszállítások gazdasági szempontból előnyös centralizálásra törekednek. A járműveket nagyobb közlekedési és szállítási vállalatok keretei közt összevonják, javítják a teherautó-állomány struktúráját, célszerűbben használják fel a teherautókat, üzemanyagként inkább dízelolajat és palackos gázt alkalmaznak, takarékoskodnak az üzemanyaggal, valmint kenőanyagokkal.

Az alábbiakban az életszínvonal emelkedesenek legfontosabb adatait közöljük·

Megnevezes	1983. év 1982 %-aban	1984-es terv 1983 %-aban
Egy főre jutó reáljövedelem	102	103,5
A munkások és alkalmazottak átlagbére	102,4	102,2
A kolhozparasztok munkabére az államosított gazdaságban	107	103
Az állami fogyasztási alapok szolgáltatásai:		
összesen	104,6	103,7
egy főre	103,8	102,8
A lakosság által igénybe vett szolgáltatások egy főre	106	108,5

1983-ban és 1984-ben jelentős intézkedések történtek és történnek a lakosság életszínvonalának emelése és az elosztási viszonyok tökéletesítése érdekében.

Kereslet és kínálat

1983-ban jelentősen emelkedett a tévé- és rádiókészülékek, a bútorok és élelmiszerek gyártása. A vaj eladása 10, a tejtermékeké 5, a növényolajé 4, a zöldségé 6 százalékkal nőtt. Összességében az állami és szövetkezeti

kiskereskedelmi forgalom 305,7 milliárd rubellel nőtt, azaz 8 milliárd rubellel haladta meg az 1982-es szintet. A lakosság igényét egyes cikkekből azonban még mindig nem sikerült teljesen kielégíteni. A növekvő vásárlóerő és a lakosság jobb ellátása nyomán nőtt a lakosságnak a választékkal és a minőséggel szemben támasztott igénye. Az ipar mégsem áll ra mindig idejében a keresett termékek gyártására.

A munkások és alkalmazottak átlagbére 182 rubel, a társadalmi fogyasztási alapok szolgáltatásaival együtt 254 rubel. A kolhozparasztok kereszte 1982-höz képest 7 százalékkal nőtt.

Intézkedtek a gyermekes családok állami támogatásának emeléséről. A dolgozó anyák most az egész országban részben fizetett gyermekgondozási szabadságot vehetnek igénybe a gyermek egyéves koráig. Ugyanakkor meghosszabbították a fizetés nélküli szabadságot másfél évre, és emelték a szülési segélyt.

Az 1984-es terv készítésekor komoly problémát okozott, miként egyenlítsék ki a különbségeket a lakossági jövedelmekben és kiadásokban, a vásárlóképes kereslet, a kereskedelmi forgalom és a fizetett szolgáltatások terén. Szükségessé vált pótlólagos áruforrások feltárása és a teljesítmény, valamint a munkatermelékenység jobb összehangolása. A kereskedelmi forgalomnak 5,4, a szolgáltatások volumenének 8,5 százalékkal kell bővülnie. Több építőanyagot kell eladni lakás- és nyaralóépítés céljára.

Programot irányoztak elő a könnyűipar kemizálására. Ennek keretében jelentősen fokozzák a szintetikus szálak, műanyagok, színezékek termelését, hogy javítsák az élelmiszeripari csomagolóanyagok minőségét. Intézkedéseket hoznak a könnyűipari termelőkapacitások építésének, átalakításának, üzembe helyezésének és határidő előtti átadásának gyorsítására.

A dolgozók életkörülményeinek javítására, a szolgáltató szektor bővítése érdekében átfogó intézkedéseket hoznak. A tévék és rádiókészülékek, a háztartási gépek, bútorok, cipők és ruhák javításával foglalkozó üzemeknek, mosodáknak, a vegytisztítóknak bővíteniük kell szolgáltatásaikat. Gyarapodni fog a fényképészműtermek, a tartós fogyasztási cikkeket kölcsönző boltok és a lakosság megrendeléseit teljesítő üzemek száma. Tervezik új és korszerű szolgáltatások (háztartási gépek expresszjavítása, gyorstisztítás, házhoz szállítás) bevezetését. A szolgáltató üzemek nyitvatartási idejét a lakosság számára kedvezőbbé teszik.

Szociális program

A program kiemelten fontos része a lakásépítés. 1983-ban kulcsrakészen átadtak 110 millió négyzetméter lakóteret. Több mint 10 millió ember lakáskörülményei javultak ezáltal. 1984-re ugyanilyen mértékű lakásépítkezést terveznek. 1981 és 1984 között 432 millió négyzetméter lakótér épül, és 40 millió ember lakáskörülményei javulnak általa.

Továbbfejlődött a közművelődés és a kultúra. 12,4 millió tanuló — 5 százalékkal több, mint 1982-ben — járt egésznapos, illetve napközis iskolákba. 15,5 millió gyermekről gondoskodtak a bölcsődék és óvodák. 1983-ban 2,1 millió új szakember, köztük 800 000 főiskolai és 1,3 millió szakiskolai végzettségű fiatal kezdett dolgozni a népgazdaságban. 1983-ban 155,3 millió embernek volt (befejezett vagy befejezetlen) főiskolai, szakiskolai vagy középiskolai végzettsége. A keresőképes lakosságnak ez 87 százalékát adja.

A társadalmi-gazdasági fejlődés terén továbbra is keresni kell a felmerülő feladatok gyakorlati megoldásának útját, emelni kell a gazdaság teljesítményszintjét, erősíteni a pozitív tendenciák fejlesztését és biztosítani kell azok tartós jellegét.

Az 1984-es terv teljesítése szempontjából nagy a jelentősége az üzemek kötelezettségvállalásának a termelékenység terven felüli 1 százalékos fokozására, az önköltségek további 0,5 százalékos csökkentésére. Jelentősek azok az eszközök és erőforrások, amelyek ennek révén nyerhetők, és előreláthatólag a létfeltételek további javítására fordíthatók.

A társadalmi és gazdaságfejlesztési tervek megvalósítása elválaszthatatlan a tartós békétől. A nyugati militarista körök tevékenysége folytán kiéle-

ződött nemzetközi helyzet, a fokozódó fegyverkezési verseny és az enyhülés ellen indított offenzíva megnehezíti a gazdasági és tudományos-technikai együttműködés normális fejlesztését. A Szovjetunió és a többi szocialista ország békekezdeményezései lehetővé teszik e veszélyes politikai folyamat megállítását, a békés egymás **mellett** élés megszilárdítását és a fegyverkezési kiadások csökkentését. Ennek nyomán a szabaddá váló eszközöket a társadalmi-gazdasági fejlesztés szolgálatába lehetne állítani.

(Az osztrák folyóirat 1984/4. számából)

Литературная Газета

A jogrend erősítéséért

V.V. FEDORCSUK, A SZOVJETUNIÓ BELÜGYMINISZTERÉNEK SAJTÓÉRTEKEZLETE

Felszólalásában a belügyminiszter részletesen kitért a szovjet rendőrség tevékenységére, azokra a változásokra, amelyek napjainkban történtek a jogrend erősítése és a szocialista tulajdon védelme érdekében. Elmondta, hogy jelentősen javult a bűncselekmények megelőzésére és felderítésére fordított munka. Aktívabbá vált a garázdaság, az alkoholizmus és a munkakerülés elleni harc. A parazita életmód miatt felelősségre vont személyek száma sokkal nagyobb, mint a múltban volt. Korai lenne azonban azt állítani, hogy a belügyi szervek munkája a kívánt szinten áll. Még sok a tennivaló.

Manapság sok helyütt nem csökken, imitt-amott pedig még növekszik is a jogsértések száma. Nem lenne helyes sem túl-, sem alábecsülni ezt a jelenséget. Nem szabad figyelmen kívül hagyni ezzel kapcsolatban a rendőrség nyilvántartási és reagálási gyakorlatában végbement gyökeres változásokat, ami a lakosság bejelentéseit és közléseit illeti. Ma arra törekszünk, hogy teljes és objektív statisztikai kimutatásokat közöljünk a jogsértésekről, és nem félünk attól, hogy néhány „fölösleges" adat rosszul hathat egyik-másik jelentésben. Tudomásul kell vennünk, hogy a bűnözés társadalmi jelenség, amelyet komplex módon kell megközelíteni.

A párt elsőrendű jelentőséget tulajdonít a szocialista elvek következetes erősítésének, mindazon tényezők felszámolásának, amelyek azok ellen hatnak. Amint arra Konsztantyin Csernyenko rámutatott, a negatív jelenségek meglétét nem lehet csupán a múlt maradványaival, a tehetetlenségi erővel magyarázni. Ezek a jelenségek a társadalmi fejlődés nehézségei, a gazdasági és a nevelő munkában rejlő okok hatására is létrejöhetnek. Ebből az következik, hogy a szovjet életmóddal szöges ellentétben álló megnyilvánulásokkal szemben a reális helyzetből kiindulva kell fellépni. Ennek érdekében fel kell használni minden rendelkezésre álló eszközt, a társadalmi-gazdasági eszközöket éppúgy, mint a nevelési és jogi eszközöket. Ezzel magyarázható, miért nyer oly rendkívüli jelentőséget napjainkban nemcsak a fosztogatók, a megvesztegethető elemek, a spekulánsok, a garázdák, a munkakerülők és más ehhez hasonlók elleni küzdelem, hanem a jogsértések megelőzése, mindazon okoknak és körülményeknek a kiküszöbölése, amelyek elősegítik azok elkövetését.

Ma igen élesen vetődik fel a szocialista tulajdon ellen elkövetett merényletek megszüntetésének kérdése. Erősíteni kell a harcot az olyan jelenségek ellen, mint az állami eszközök

elherdalása, a tenyek elferdítése, a hivatali beosztással való visszaélés, a sikkasztás és a megvesztegetés.

A munka, illetve a fogyasztás mértéke feletti ellenőrzés bármilyen lazítása végeredményben nemcsak gazdasági veszteségekhez vezet, hanem jelentős erkölcsi károsodásokat is okoz. A párt megköveteli, hogy erőteljesen fellépjünk a lopásokkal, a pazarlással és a hanyagsággal szemben. Nagyon fontos szerep hárul ezzel kapcsolatban a belügyi szervekre, amelyeknek tevékenységére korábban az aktivitás és a harci szellem csökkenese volt jellemző. Jelentős erőfeszítéseket tettek az apró, nyilvánvaló szabálysértések felderítésére, miközben számos nagyszabású lopást nem fedtek fel idejében és nem akadályoztak meg.

Az eddigieknél hatásosabb harci eszközöket kell alkalmazni az élelmiszeripari, a húsipari és halfeldolgozó ipari vállalatokban elkövetett kisebb-nagyobb méretű sikkasztások leküzdésére.

Nagy károkat okoznak a cserealkatrész-lopások. A brjanszki, mitiscsi és más gépkocsigyárak sok ezer rubelt költenek az új, de máris hiányos felszereltségű járművek helyreállítására. S bár a kisebb lopások rendszerint komoly veszteségekkel járnak, az illető munkaközösségek nem tárják a közvélemény elé e nyugtalanító tényeket, hogy azok ítélkezzenek a bűnösök felett.

Elterjedtek a hozzáírások és a lopások a gépkocsiszállítás, valamint az üzemanyag- és kenőanyag-ellátás terén. Az utóbbi két év alatt az egyéni szállítások száma a 2,8-szeresére nőtt, a benzineladás viszont csak 1,2-szeresére. A spekuláció és feketézés a benzinnel legtöbbször a kilométer-tonna-hozzáírások, a fogyasztók becsapása és a különböző minőségű benzineknek a kutaknál, illetve az állomásokon történő elegyítése révén valósul meg. A rosztovi területi kőolajtermékek igazgatóságán például lelepleztek egy bűnszövetkezetet, mely kétszáz tonna üzemanyagot és kenőanyagot lopott. Kijevben csupán az egyik sétahajó-kikötőállomás körzetében 15 nap leforgása alatt százhúsz tehergépkocsivezetőt vettek őrizetbe, akik mintegy kilenc tonna üzemanyagot értékesítettek feketén. A moszkvai terület gépkocsiparkjának 40 százalékában nem működik vagy hibás a kilométeróra.

Az egyik ok, amely a lopásokat lehetővé teszi, a szervezetlenség az értékesítés terén. Csak egy példára hivatkozom. A legutóbbi időkig nem oldották meg a falvakban a személygépkocsi-tulajdonosok üzemanyag-ellátását, ami oda vezetett, hogy a falusi gépkocsi-tulajdonosok csak a törvények megkerülésével juthattak üzemanyaghoz.

Kedvezőtlen helyzet alakult ki a rakományok őrzésével kapcsolatosan a vasúton, itt ugyanis az összveszteségek 40 százaléka a lopásokból származik. A lopások 50 százaléka viszont az őrizetlenül hagyott szerelvényekről történik. Így például az üzbegisztáni Mehnát állomáson tizenhét napon át állt őrizetlenül egy egymillió rubel értékű, importból származó rakományt szállító vagon. Ezt a lehetőséget használta ki harminckét helybeli lakos, és nyolcvanezer rubel értékű árut lopott onnan. A kurszki vasútállomás mozdonyszínéből például nemrégiben ítéltek el tizenhárom mozdonyvezetőt és segéd-mozdonyvezetőt, akikről kiderült, hogy nyolcvannyolc rendbeli lopásban bűnösök, az okozott kár pedig kilencvenháromezer rubel.

Összegezve: nem mindenütt megfelelő szintű a vezetők felelőssége. A pénzsóvárságból elkövetett bűntények okainak egyike az anyagi felelősséggel járó — könyvelői, pénztárosi és revizori — funkciók betöltésénél a felelőtlen káderkiválasztás.

Még veszélyesebbek azok az esetek, amikor a vezetők maguk is részesei az állami javak elherdálásának, a lopásoknak. Ilyen esetekben a törvénynek nem szabadna ismernie megalkuvást, és függetlenül kellene ítélkeznie a bűnösök szolgálati helyzetétől és múltbeli érdemeitől.

A bűntények igen jelentős részét a magánélet területén követik el. Ez a háttere a gyilkosságok mintegy 68 százalékának (a meggyilkolt személyek közül minden negyedik rokona, vagy törvényes házastársa a bűnösnek), illetve a garázdaságok egyharmadának.

Természetesen nyugtalanít bennünket a kiskori bűnözés is. Annak elle-

nére, hogy az utóbbi években ez némileg csökkent, minden jogsértés, amelyet egy kiskorú követ el, szükségképpen aggodalmat kelt. 15 éves korában sok kiskorú, átlépve a gyermekkor világa és a nagyok, a felnőttek élete között húzódó határvonalat, otthonokba kerül, a falvakból feljön a városokba. Nem mindegyiket készíti fel kellőképpen a család és az iskola e felelősségteljes időszakra. Pedig éppen ez a kor — 15—16 év — a legfogékonyabb a bűnözés szempontjából. Meg kell mondanunk azonban, hogy a kiskorúak kétharmada a családi környezetben és nem az utca hatására kerül kapcsolatba a bűnözéssel. Itt, tehát a családban kell keresni a kiskorúak körében jelentkező egészségtelen jelenségek gyökereit.

Egyes területeken nincs elegendő számú szakiskola és szakmunkásképző iskola a kiskorú bűnözők számára, hiányoznak a speciális gyógypedagógiai intézmények a szellemileg elmaradott, illetve az olyan betegesen ingerlékeny fiatalok foglalkoztatására, akiknek jelenléte a rendes iskolákban nem célszerű.

A jogsértések abszolút többsége az iszákossággal függ össze. Jóllehet az utóbbi két-három évben a kereskedelemben értékesített vodka mennyisége valamelyest csökkent, az olcsó borutánzatok fogyasztásának semmivel sincs kevesebb káros hatása. Ugyancsak jelentős mennyiségű házilag készült pálinka és bor fogy. E tények nemcsak önmagukban véve aggasztóak, hanem antiszociális kihatásaikat tekintve is.

Annak ellenére, hogy az utóbbi évek során a szeszes italok hatása alatt álló személyek által elkövetett bűncselekmények részaránya némileg alacsonyabb, az alkoholizmus, sajnos, továbbra is a társadalmi patológia legelterjedtebb formája marad.

Mindazonáltal a gyógykezelési eljárások és azok anyagi háttere távolról sem kielégítő. Több városban csupán minden harmadik—negyedik, narkológiai segítségre szoruló személy részesülhet benne. A kérdés lényege természetesen nem abban rejlik, hogy újabb gyógyintézményeket nyissunk, noha ez is nagyon fontos. A legfontosabb, hogy következetesebbnek kell lennünk az italozási szokások elleni küzdelemben.

A rendőrség munkája meglehetősen összetett. Nem ritka a megfeszített és sok esetben egyenesen veszélyes tevékenység. A testület számos dolgozója élete árán is teljesíti hivatali kötelességét az állam és annak polgárai védelmében.

A dolgozók állandó támogatására támaszkodva a belügyi szervek oly módon végzik munkájukat, hogy nyugodt élet-, pihenési és munkakörülményeket biztosítsanak a szovjet emberek számára, és véget vessenek az állam, a társadalom érdekei, illetve az állampolgárok jogai ellen irányuló támadásoknak.

*

A továbbiakban a miniszter válaszolt az újságírók kérdéseire.

— *Hogyan vélekedik ön az építkezések ún. hétvégi fusizóiról? Küzdeni kell-e ellenük, vagy ellenkezőleg, keresni annak módját, hogy kimeríthetetlen energiájukat az állam szolgálatába állítsák?*

— Valóban, a „hétvégi fusizókról" sokat beszélnek és írnak. Minden évben az ilyen brigádok ezrei rajzanak ki azokba a körzetekbe, ahol nagy szükség van a munkaerőre. Egyes területeken ezek végzik el a falusi építkezési munkálatoknak majdnem a felét, és e tényezővel számolni kell. Ugyanakkor a bérezésük körüli tisztázatlanságok, valamint az ellenőrzés elhanyagolása miatt gyakoriak a szabálysértések. Íme egy példa: a Permjszeljsztroj építővállalat állandó munkásainak havi átlagfizetése 221 rubel, míg a „hétvégi fusizók" havi keresete 725 rubel. Az ellenőrzés hiánya itt kedvező feltételeket teremt a megvesztegetésekre és a lopásokra. Az egyik Altaj-vidéki brigád például mintegy harmincötezer rubelt ajánlott fel a novoszibirszki metróépítés egyes vezetőinek anyagkiadásért.

Nézetem szerint e jelenségek megszüntetésére nem elegendő csupán büntető intézkedésekkel küzdeni. A legfontosabb a gazdasági mechanizmus tökéletesítése.

— *A spekuláció, mint ismeretes, a közszükségleti cikkekkel való ellátott-*

ságtól függ. Ám annak ellenére, hogy a jó minőségű és keresett áruk évről évre szaporodnak, a spekulánsok száma nem csökken. Vajon ennek nem az az oka, hogy a gazdasági rendőrség munkatársai nem eléggé operatívak?

— Társadalmunkban egyre nő a spekulációval szembeni türelmetlenség. Elismerem, a spekulánsok itt-ott büntetlenül űzik tevékenységüket, kihasználják a nehézségeket a lakosság élelmiszer-ellátásában. A gazdasági rendőrség elszántan küzd e jelenség ellen. Nem kevésbé fontos azonban az áruforgalom növelése, azoknak a szükségleti cikkeknek minőségi javítása és választékuk bővítése, amely iránt különösen nagy a kereslet.

— Milyen intézkedéseket foganatosítanak a visszaeső bűnözőkkel szemben?

— Tekintettel a visszaesés társadalmi veszélyességére, ezt szigorúbban kezelik. Az ellene folytatott harc hatékonyságának növelése érdekében a múlt évben lényegesen kiegészült a törvényalkotás. A visszaesés megelőzésének legfontosabb feltétele talán mégis az, hogy idejében visszatartsuk az embereket az első ballépés elkövetésétől. Különösképpen áll ez a kiskorúakra.

— Számos panasz érkezett a járőrszolgálatok munkájára. Elhangzottak javaslatok arra vonatkozóan, hogy vissza kellene térni az őrszemrendszerhez. Ön hogyan vélekedik erről?

— Napjainkban a járőrszolgálat átalakult és a tizenötezer, illetve az azt meghaladó lélekszámú városok többségében működik. Felszerelésüket újabb járművekkel és rádióállomásokkal egészítettük ki. Megerősítettük a rendőrökből és önkéntes tagokból álló őrjáratokat, különösen az éjszakai órákban, közelebb hoztuk őket a városi közlekedés megállóihoz, az állomásokhoz, repülőterekhez, a külvárosokhoz stb. Jelentősen növeltük sűrűségüket a lakókörzetekben.

— Hogyan vélekedik ön a közlekedés biztonságáról a közutakon? Terveznek-e intézkedéseket a közlekedésrendészet törzsállománya tagjai nevelésének érdekében?

— A közlekedési balesetek gyakoribbakká váltak, jóllehet a halálos kimenetelűek száma csökkent. A balesetek háromnegyed része a gépjárművezetők hibájából történik, ezek közül pedig minden harmadik ittas vezetés következtében. Az esetek fele, a halálos kimenetelű karambolok 70 százaléka falusi körzetekben fordul elő.

Egyéb központi intézkedések mellett a Belügyminisztérium is fokozta az ellenőrzést a közlekedésrendészet munkája felett, végrehajtottuk a szükséges változtatásokat a személyzetben. E téren azonban még sok a teendő, tekintettel arra, hogy a testület egyes tagjainak durva és kötekedő fellépését, sőt megvesztegethetőségét még nem sikerült felszámolni.

— Sokan panaszkodnak az orvosi kijózanító állomások dolgozóinak magatartására. Mivelhogy a részegeskedés mégiscsak betegség, vajon nem lenne-e helyesebb áthelyezni ezt a szolgálatot a belügyi szervek alárendeltségéből az egészségügyi szervekébe?

— A rendőrségi embereknek nem lenne kifogásuk ez ellen, de tudomásom szerint az egészségügyi dolgozók nem így vetik föl ezt a kérdést. Ezzel kapcsolatban nem szabad szem elől téveszteni: a részegeskedés elleni harc abban a formában, ahogyan azt a rendőrség folytatja, tulajdonképpen a garázdaság, a társadalmi rend megsértése és más bűncselekmények ellen vívott küzdelem. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az egészségügyi szerveknek távol kell tartaniuk magukat ettől. A Belügyminisztérium folyamatosan egy sor komoly intézkedést léptet életbe a kijózanító állomások munkájának javítása érdekében. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükséges, hogy tevékenységünket pontosan összehangoljuk az Egészségügyi Minisztériummal.

— Kijevben néhány bűnper zajlott le kereskedelmi dolgozók ügyében, és már több mint száz személyt ítéltek el. Hasonlóan szigorú intézkedéseket foganatosítottak vezető beosztású kereskedelmi dolgozók ellen Moszkvában és Rosztovban. Sokan közülük zsarolók voltak, akikhez az eladóktól

folyt be a pénz. Ezek mégis gyakran megúszsák, mindössze társadalmi megrovásban részesülnek. Méltányos-e ez?

— A törvény előírja, hogy azok ügyét, akiket először kapnak rajta a vevők megrövidítésén, a közvélemény tárgyalja meg, s csak a másodszori vagy a harmadszori elkövetéskor indítanak ellenük bűnügyi eljárást. Az eladók zöme azonban még tegnapi szakközépiskolás, ezért azokat kell elsősorban büntetni, akik rákényszerítik őket ezekre a cselekedetekre. Azt se feledjük el, hogy az élelmiszerboltokban még mindig a háború előtti veszteségi normák vannak érvényben, ezért gyakran nem is nagyon kell erőlködni: anélkül is meglesz a többlet.

— *Milyen mutatók alapján értékeli a Belügyminisztérium vezetése az egyes alakulatok munkáját? Hiszen a múltban azok az alakulatok részesültek dicséretben, amelyek területén kevesebb bűntényt követtek el, ami — valljuk be — odavezetett, hogy a bűncselekményeket nem jegyezték be.*

— Jól tudjuk, hogy az efféle mutatók tökéletlenek. Történtek paradox dolgok is: minél több bűncselekményt derítettek fel a rendőrség dolgozói, annál gyakrabban szidták őket az eredmények kiértékelésénél. Nagy a bűnözések száma, tehát rosszul dolgoznak. Ez néha arra késztette egyes dolgozóinkat, hogy a kedvező mérleg érdekében ne jegyezzék be valamennyi bűntényt. S noha a legmegfelelőbb kritériumok keresése még folyamatban van, máris gyökeresen megváltozott a nyilvántartási gyakorlat, valamint az a mód, ahogyan a rendőrség a bűntényekkel kapcsolatos bejelentésekre reagál. Ami azonban a legfontosabb, az az, hogy a jogsértések eltitkolásáért mostanában igen szigorú büntetéseket szabunk ki, ami esetenként egészen az elbocsátásig terjedhet.

Meggyőződéssel kijelenthetem, hogy a rendőrség dolgozói felelősségük teljes tudatában teljesítik kötelességüket. Mindent megteszünk és a jövőben is meg fogunk tenni annak érdekében, hogy az emberek eredményesen munkálkodhassanak, bízva a szilárd jogrendben és törvényességben, amelyet a szovjet állam biztosít számukra.

(A szovjet hetilap 1984. augusztus 29-i számából)

Holnapi helyzetük attól függ, hogy mit tesznek ma!

Basil Davidson

GERILLAHÁBORÚK AFRIKÁBAN

A nagy tekintélyű tudós — ismert Afrika-kutató — könyvében az afrikai felszabadító harcok páratlanul gazdag történetét tekinti át a XVI. századtól napjainkig.

344 oldal
Ára: 26,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

AMERIKA AZ ELNÖKVÁLASZTÁS ÉVÉBEN

W. A. HARRIMAN–
C. M. CLIFFORD—M. D. SHULMAN*

International Herald Tribune
Published in The New York Times and The Washington Post

Kétpárti támogatással közeledni a Szovjetunióhoz

(RÖVIDÍTVE)

Az a bűvészmutatvány, hogy egy nagy nemzet holmi sajtókommentátorokra és közvélemény-manipulátorokra, a politikai küzdőtér modern gladiátoraira hagyja korunk létkérdéseinek (az atomfegyverek korlátozása, Amerika és a Szovjetunió viszonya) taglalását, egyre nagyobb visszatetszést kelt sok amerikai, de a nagyvilág szemében is. Amire sokkal nagyobb szükségünk volna, az az, hogy a két amerikai párt komoly tárgyalásokat kezdjen egymással, és szilárd partneri kapcsolatot alakítson ki.

A legégetőbb világproblémák — az atomfegyverkezés és a szuperhatalmak viszonya — megoldását nem szabad cirkuszporondok szereplőinek szeszélyeire bízni. Ha az amerikai kormányzat fel akar nőni az amerikai nép felelősségéhez, akkor mindkét pártnak komolyan számot kellene vetni a lehetséges cselekvési variációkkal, együttes tárgyalásokon szakítani a szélsőségeskedéssel, közös platformra lépni, megtalálni a középutat, s kétpárti támogatásban részesíteni a kormányzat külpolitikáját.

Ellentmond a józan észnek az az állítás, hogy nott az Egyesult Államok nemzetbiztonsága. Valójában Amerika helyzete 1981 óta sokkal aggasztóbbá vált: teljes kudarcba fulladtak a Szovjetunióval kezdett tárgyalások, miközben az Egyesült Államok történelmének eddigi legnagyobb léptékű fegyverkezési kampányába ugrott bele. Bizonyára sokan derűs nyugalommal, sőt megelégedettséggel nyugtázzák ezeket a fejleményeket; de ők vakok, s nem látják, milyen veszélyes folyamatok indultak el.

Miközben fennáll a nukleáris erőegyensúly, mindkét oldalon szüntelenül erősödik a fegyverkezési verseny. Az újabb és újabb fegyverrendszerek tervezése és hadrendbe állítása mind a két felet közelebb viszi a tűrési határhoz. E fegyverrendszerek nagy részét igen nehéz (vagy éppenséggel teljesen lehetetlen) lesz ellenőrizni, s ez még inkább megnehezíti bárminemű fegyverzetkorlátozási egyezmény megkötését.

Mivel nincsenek komoly diplomáciai kapcsolatok, nő a veszélye, hogy egy válság esetén tévesen értékeljük a helyzetet, elszámoljuk magunkat. S mivel a nyugat-európai szövetségesek mind kevéssé bíznak az amerikai vezetés bölcsességében és józan ítélőképességében, a szövetség szétmállásának a folyamata felgyorsul, és egyre éleződnek a feszültségek az egyes nyugat-európai országokon belül és azok között. Ha folytatódik a jelenlegi

* Averell Harriman, az Egyesult Államok volt moszkvai nagykovete, öt elnök mellett működött tanácsadóként. Clark M. Clifford Harry S. Truman elnök mellett volt tanácsadó, majd később hadügyminiszter a Johnson-kormányban. Marshall D. Shulman, a Columbia Egyetemen működő Harriman Institute of Advanced Study of The Soviet Union igazgatója, a Carter-kormányzat idején két külügyminiszter különleges tanácsadójaként szolgált.

irányzat, akkor a szövetségből néhány év múlva alig marad több a puszta váznál.

Magas rangú funkcionáriusok — köztük Reagan elnök vagy az Egyesült Államok ENSZ-nagykövete, Jeane Kirkpatrick — minden hencegése ellenére az USA nemzetbiztonsági politikája téveszméken és hibás helyzetelemzéseken alapul.

A Reagan-kormány nagy következetességgel és odaadással bocsátkozott abba a téves feltételezésbe, hogy Moszkva nukleáris erőfölényre tett szert, s hogy új, nagyszabású atomfegyver-fejlesztési programokra van szükség nem csupán az amerikai alárendeltség megszüntetésére, hanem a felsőbbség megteremtése révén a biztonság elérésére is. Az irányadó álláspont mindvégig az volt, hogy az amerikai felfegyverkezés úgyis rákényszeríti a Kremlt: fogadja el az amerikaiak tárgyalási feltételeit. s ha ezt mégsem teszi meg, akkor a Szovjetunió előbb-utóbb megroppan az egyensúlytartási kényszer okozta terhek súlya alatt. Csakhogy ezzel a módszerrel éppen ellenkező hatást sikerült elérni: az amerikai kormányzat fegyverkezési programjai csak megkeményítették a Kremlt.

A Reagan-kormány igazából sohasem tekintette a fegyverzetkorlátozást olyan fontosnak, mint a nemzet biztonságát. A tárgyalások folyamán előrébb mozdultak az amerikai álláspontok, de nem azért, hogy közös nevezőre lehessen jutni az oroszokkal, hanem azért, hogy a rugalmasság álarcában tetszelegve igazolhassuk a további fegyverkezést. S mivel a javaslatok olyannyira egyoldalúak voltak, a tárgyalások meddő szitkozódások színhelyévé váltak.

A korlátozott együttműködést célzó, s a Nixon-kormány által kidolgozott programokat egytől egyig szisztematikusan megszüntették. Szigorították a kereskedelmi korlátozásokat. Az ellenségeskedés torreádorokhoz illő szólamai még tüzesebbé váltak, amire két évtized óta nem volt példa, s a dühös szóváltásokat csak időszakosan és taktikai megfontolásokból halkították le. Az utóbbi időben a kormányzat újból életre keltette John Foster Dulles „rollback-politikáját" (amely az ötvenes években a Szovjetunió visszaszorítását célozta saját határai mögé, tehát végeredményben a szocialista világrendszer megszüntetését) Kelet-Európával szemben. Nem világos, hogy komoly politikai elhatározásról vagy pedig csupán a választási kampány egyik látványos fogásáról van-e szó. Az egész politikai irányvonalra egyetlen ésszerű magyarázat van, az, hogy akiknek szava meghatározó a kormányzaton belül, azok nem is nagyon titkoltan a nyílt konfrontációt keresik, abban a tévhitben, hogy az oroszokat térdre lehet kényszeríteni.

Az Egyesült Államok tegyen komoly erőfeszítéseket olyan megállapodások felvázolására, amelyek kölcsönösen szolgálnák mindkét ország jogos nemzeti érdekeit.

Az Egyesült Államok valamennyi eddigi elnöke — Dwight Eisenhowertől kezdve egészen Jimmy Carterig — azon volt, hogy tárgyalások útján korlátozza az atomfegyvereket, így csökkentve a háború veszélyét. S ezt nem azért tették, mert kedvelték a Szovjetuniót, de még csak azért sem, mert semmibe vették a nukleáris erőegyensúlyt, hanem azért, mert megértették: az Egyesült Államok biztonságának megteremtéséhez állandó, de mérsékeltebb mennyiségű nukleáris fegyverekre van szükség, nem pedig parttalan versengésre. Igaz, Amerika elnökei nem mind jártak sikerrel — de, eddig legalább megpróbálták.

Az atomfegyver-ellenes elkötelezettség szellemét újból feltámasztani, politikailag hatékony, mindkét párt híveit egyaránt tömörítő tömegbázist kialakítani — ez kellene, hogy Amerika első számú politikai célja legyen. Ezt csak tisztességes párbeszéd és viták útján lehet elérni, s nem a problémák groteszk leegyszerűsítésével, amely megkérdőjelezi a lojális amerikaiak patriotizmusát.

Ami a demokratákat illeti, fájdalmasan nagyot tévedhetnek, ha — miközben a kemény vonalat képviselő támogatók után kutatnak — engednének a csábításnak, s versenyre kelnének a Reagan-kormányzat szélsőségeseivel.

A vita természete határozza majd meg, hogy mekkora lesz a kölcsönös

megértés, s milyen a közvélemény, amely befolyásolja az amerikai külpolitikát, válasszanak is meg elnöknek akárkit. Ha Amerika a választási kampány után tiszta lappal akar indulni, felelős személyiségeknek — republikánusoknak és demokratáknak egyformán — azonnal hozzá kell kezdeniük, hogy az atomfegyverkezés kérdéseivel foglalkozzanak, méghozzá azzal a komolysággal, amelyet ez a téma megkövetel. Szembe kell nézni a potenciálisan valóban halálos komolyságú realitásokkal: mi haszna lehet egy elnökjelöltnek abból, ha megnyeri a választást, de elszenvedi, hogy veszni hagyta a békét, amelynek megőrzéséért oly sok hű amerikai oly keményen harcolt?

(Az amerikai napilap 1984. szeptember 3-i számából)

JOHN B. OAKES

Figyelem! Reagan túllőtt a célon

Az az ízetlen „tréfa", amelyet Ronald Reagan augusztus 11-én sütött el, miközben hangpróbát kértek tőle egy rádiófelvétel előtt, megfoszthatja őt a sajtó köréje szőtt védőhálójától; így azután mezítelenül állhat az amerikai nép előtt.

Azt, amit Reagan elnök mondott, nem arra szánta, hogy komolyan vegyék, még kevésbé volt az a célja, hogy a hírügynökségek jelentsék és ismételgessék szerte a világon. Természetesen nem ez volt a célja. De hát pontosan erről van szó: ez a lényeg.

A szavak, amelyek kicsúsztak a száján spontán módon, a normális „öt, négy, három, kettő, egy" vagy „a szép időnk van ma" helyett, leleplezte Mr. Reagan szellemi beállítottságát, rögtönzött, sőt talán nem tudatos gondolkodásmódját.

„Amerikai polgártársaim — mondta ugyanis az elnök —, örömmel közölhetem önökkel, hogy éppen az imént írtam alá egy okmányt, amely mindörökké törvényen kívül helyezi Oroszországot." S a nyilvánvaló vágyálom betetőzéseként hozzáfűzött még egy kirívó hatású rövid mondatot: „Öt percen belül megkezdjük a bombázást."

Ha pusztán elhessegetnénk ezt a rögtönzött humort mint csupán az elnök játékos tréfáját, ugyanolyan tévedést követnénk el, mintha azt próbálnánk általa bizonyítani, hogy Mr. Reagan nukleáris háborúra uszított. Szükségtelen, hogy állást foglaljunk bármelyik szélsőséges álláspont mellett.

Reagan kis tréfája csupán azt az ösztönszerű érzelmét tükrözi, hogy amint a régi Vadnyugaton „a jó indián — a halott indián", szerinte „a jó orosz csakis egy halott orosz lehet". Meglehetősen kockázatos érzelmi állapot ez.

De másra is utal a „tréfa": az elnöki felelősségérzet hiányára, s arra a tényre, hogy Reagan nem képes megérteni: az Egyesült Államok elnökének minden egyes szava és gesztusa olyan nagy erejű, hogy mozgásba hozza a világot.

Az, hogy képtelen erre a felismerésre, nem alázatból vagy szerénységből ered, éppen ellenkezőleg: olyasféle arroganciában gyökerezik, amely tökéletesen figyelmen kívül hagyja a gondatlan, megfontolatlan megjegyzések hatását más emberekre, továbbá — ha az illető történetesen az Egyesült Államok elnöke — más országokra.

Van egyfajta „bánom is én" jellegű viselkedés az elnök modorában, amely az idő múltával egyre nyilvánvalóbb. Akármi legyen is ennek az oka, ezt nem leplezheti többé a magas szintű „imázs"-csinálók és jól fizetett kozmetikus-sminkesek védőernyője, a fehér házbeli stábé.

International Herald Tribune

Legnagyobb ellensége sem állíthatja komolyan, ha jól meggondoljuk, hogy Mr. Reagan az oroszok bombázását jó viccnek tartja. Amin elgondolkodhatunk, inkább az, hogy ilyen ostoba kijelentést tesz anélkül, hogy meggondolná, mit is mond. Ez a magyarázata annak a riadalomnak, amely a világ minden sarkában érezhető volt az elnök hanyag (és elméletileg nem a nyilvánosságnak szánt) próbamondata miatt.

Ha az elnök ilyesféle mondatokra képes a pillanatnyi ötlet hatására, vajon miféle reakciót várhatunk tőle egy valódi válsághelyzetben, amikor olyan döntésekre kerül sor, melyek percek leforgása alatt eldöntik a világ fennmaradásának sorsát? Mennyire bízhat vajon az amerikai közvélemény egy ennyire sekélyes, elhamarkodott és felszínes ítélőképességű emberben, főként egy olyan személyben, aki az elmúlt hónapokban egyre több tanújelét adta, hogy mind kevésbé képes megbirkózni a bel- és a külpolitika realitásaival?

Kezdve a legagresszívabb természetű sovinizmustól, melyet Közép-Amerikában tanúsít, egészen addig, hogy tökéletesen összezavarta az adópolitikáját, kezdve kirívóan hamis fantáziálásától a népességnövekedés ellenőrzésének kérdésében, egészen addig, hogy ismételten tanújelét adta, menynyire nem érti a fegyverrendszerek ellenőrzésének lényegét, azután ha azt tekintjük, hogy váratlanul érdeklődni kezdett a környezetvédelem kérdései iránt, miután elnökségének első három évében szabotálta ezt; hirtelen aggodalmától kezdve a dolgozó szegénység helyzete iránt, miután három éven át mit sem törődött velük — mindezekben a kérdésekben Mr. Reagan csekély érdeklődést tanúsít a kormányzás lényege iránt, sokkal inkább foglalkoztatja saját ideológiai „képe".

Mr. Reagan farmján nemrégiben történt egy apró esemény: a riporter feltette a kérdést az elnöknek, milyen kilátások vannak a Szovjetunióval folytatandó megbeszélésekre az űrfegyverkezés kérdésében. Az elnök mosolygott, de nem szólt semmit. Akkor a felesége súgott neki valamit, és Reagan szórakozottan megismételte azt az üres mondatot, amelyet a feleségétől hallott. Amikor egy elnök idáig jut egy ilyen horderejű kérdésben, akkor igazán ideje lenne, ha fogná a kalapját.

Amennyiben Mr. Reagan legközvetlenebb tanácsadóit őszintén foglalkoztatja, hogyan védjék meg az elnököt és az elnöki tisztséget, akkor fel kellene ismerniük, hogy Reagan nemigen nő fel ahhoz a feladathoz, hogy további négy évig vezesse a Fehér Házat. Akkor ezeknek a tanácsadóknak inkább arra kellene ösztökélniük: vonuljon vissza a választások előtt, s ne a megválasztása után. Bizonyos megfigyelők ugyanis azt jósolják: valószínűleg ezt fogja tenni.

Ha azonban a Republikánus Pártnak sikerül megfelelő támogatásban részesítenie őt a választásokon, s ő lenne az az ember, akit az amerikai nép végül is megválaszt, akkor a következő négy esztendőben talán nem így kellene énekelnünk az induló szövegét: „Isten, áldd meg Amerikát", hanem így: „Isten, óvd meg Amerikát."

(Az amerikai naplap 1984. augusztus 20-i számából)

JOHN B. ANDERSON

Legyen elég az atomfegyverkezési versenyfutásból!

Vajon mi egy amerikai elnökválasztási kampány igazi célja? Pontokat gyűjteni a szócsatákban, vagy pedig megvitatni a nyilvánosság előtt azokat a legfontosabb problémákat, amelyekkel az Egyesült Államok, de az egész világ is kénytelen szembenézni? Sajnos, az a lehetőség, hogy alapvető sorskérdésekről vitázzunk, napjainkban elvész a jelentéktelen kérdések körül folyó kölcsönös vádaskodások zűrzavarában. S közben halványul a remény, hogy szeptemberben tárgyalások kezdődhetnek a Szovjetunió és Amerika között a világűr militarizálásának veszélyeiről.

Azóta, hogy Reagan elnök 1983 márciusában nyilvánosságra hozta a „csillagok háborúja" néven emlegetett tervét, két, egymásnak ellentmondó magyarázatot hallhatunk, amellyel a kormányzat igazolni kívánja a ballisztikus rakétákra alapozott védelmi politika továbbfejlesztését. Az elnök azt állította elképzeléséről, hogy megvalósulása esetén elavulttá válnának az atomrakéták. A másik iskola képviselői szerint a ballisztikusrakéta-alapú fegyverzetfejlesztés csökkenti az amerikai szárazföldi telepítésű rakéták sebezhetőségét, végeredményben tehát növeli Amerikának azt a képességét, hogy visszaverjen egy esetleges nukleáris támadást.

Ámde egyre több a bizonyíték: egyetlen, ballisztikus rakétákra épülő védelmi rendszer sem lehet olyan megbízható, hogy képes legyen a fenti célok bármelyikének is elérésére. Erre a következtetésre jutott a kongresszus technológiai fejlesztési hivatala. Hasonló kétségeiknek adtak hangot olyan kaliberű tudósok, mint például Hans Bethe, aki 1967-ben fizikai Nobel-díjat kapott. S közben megfeledkeztünk arról a lehetőségről, hogy az újabb fegyverzetfejlesztési forduló csak tápot ad a szüntelenül folyó fegyverkezési versenynek.

Ezzel függ össze az is, hogy az USA és a Szovjetunió nem tud dűlőre jutni egymással a műholdellenes fegyverek befagyasztásával kapcsolatban. Mégpedig azért függ össze ez a két dolog, mert sokan feltételezték, hogy a ballisztikus rakétarendszerek kifejlesztése egyben módot teremt a nem csupán szokványos megfigyelési feladatokat végző műholdak ellenőrzésére, mi több, esetleges megsemmisítésére. A ballisztikus rakéták erőltetése tehát nyilvánvalóan az első lépést jelenti a világűr militarizálása felé.

Mi lehet a legvalószínűbb szovjet reakció? Csakúgy, mint eddig bármikor — szinte minden egyes jelentős amerikai fejlesztési program után — a Szovjetunió most is valószínűleg megfelelő válaszlépéseket tesz. Az, hogy az Egyesült Államok űrfegyvereket fejleszt és próbál ki, csaknem bizonyosan arra indítja az oroszokat, hogy ők is kifejlesszék saját űrfegyvereiket — íme, a nukleáris „akció—reakció-szindróma" újabb példája.

A hatvanas évek végén az Egyesült Államok a gyakorlatban is kipróbált több, egymástól függetlenül célba irányítható robbanófejjel ellátott ballisztikus rakétát. 1969-ben — egy akkori demokrata párti képviselővel, Jeffrey Cohelannal együtt — kezdeményezője voltam annak a határozati javaslatnak, amely kimondta volna: fel kell függeszteni az efféle, több robbanófejjel ellátott rakétákkal való kísérleteket. A javaslat nem talált 104-nél több támogatóra, így soha nem is került a képviselőház elé szavazásra.

A javaslattal szemben felhozott legfőbb érv az volt, hogy ez esetben olyan fejlett technológiáról van szó, amelyben az Egyesült Államok sokkal előrébb van, mint a szovjetek, s hogy e

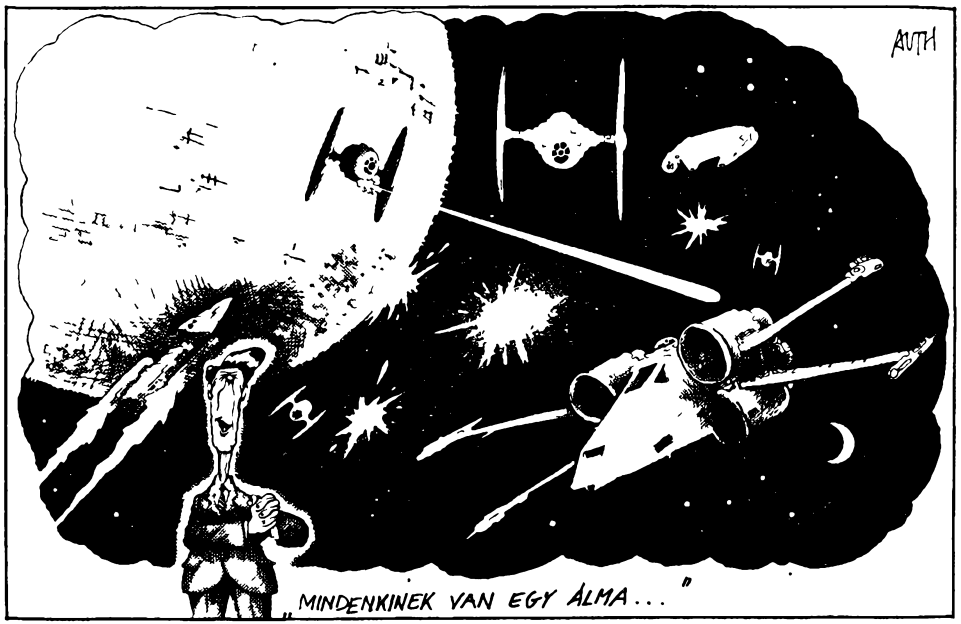

Newsweek

technológia tökéletesítésére feltétlenül szükség van a szovjet atomfegyverekkel szembeni felsőbbrendűség tartósításához. Én azzal érveltem, hogy a kísérletek folytatása egyszerűen arra ösztönzi majd a Szovjetuniót, hogy tökélyre vigyen egy hasonló fegyvert.

A hetvenes években az Egyesült Államok fokozatosan több robbanófejjel látta el a földi telepítésű Minuteman—3 típusú rakétáit. Amerika akkor nyilvánvalóan előrébb volt, mint az oroszok. Mégis, 1980-ban Reagan Amerika „sebezhetőségéről" beszélt, arról az eshetőségről, hogy a Szovjetunió elpusztíthatja Amerika rakétaerejét. Miért? Mert addigra az oroszok is több töltetű fejekkel szerelték fel SS—18-as és egyéb földi telepítésű rakétáikat.

Az Egyesült Államok kezdeti atombomba-monopóliuma rövid életű volt. A döntés, hogy ki kell fejleszteni a hidrogénbombát, arra indította a szovjeteket, hogy ők is előálljanak a megfelelő termonukleáris fegyverrel. S a robotrepülőgép-program a hetvenes években rávitte a szovjet haderőt, hogy hasonló erőfeszítéseket tegyen. Az Egyesült Államok még mindig első a cirkálórakéta-technológia terén, de az oroszok gyorsan hozzák be lemaradásukat, mind a szárazföldi telepítésű, mind a tengeri indítású robotrepülők tekintetében.

Nem kell az egyoldalú leszerelést követelnie senkinek, anélkül is könnyen belátható, hogy mennyire értelmetlen ez a fajta versenyfutás. Nem vezet a biztonság fokozódásához. Sőt, az űrfegyverkezés révén megnehezíti azokat a törekvéseket, hogy nemzeti technikai eszközök igénybevételével ellenőrizni lehessen: betartják-e az érdekeltek a fegyverzetkorlátozási megállapodásokat. A gyilkos műholdak tökéletesítése csak akadályozza az ellenőrzést, aláássa a meglevő megállapodásokat, s megnehezíti új egyezmények megkötését.

Barbara Tuchman egyszer azt mondta, hogy a történelem nem más, mint az utólag feltáruló tévedések összessége. Történelmünk folyamán most olyan ponthoz értünk, amikor egy tévedésnek a fegyverkezési versenyben súlyos következményei lehetnek. A kérdés az: készek vagyunk-e diákjai lenni a történelemnek, vagy pedig egyszerűen újból elkövetjük a múlt hibáit.

(Az amerikai napilap 1984. augusztus 29-i számából)

LE MONDE diplomatique

NORMANN BIRNBAUM*

Levél egy európai baráthoz

(RÖVIDÍTVE)

Semmi kétség, a dolgok rendjéhez tartozik, hogy az Egyesült Államoknak nincs egyedüli fővárosa. Washington, a szövetségi főváros a politika városa, ugyanakkor a kulturális termékek, a pénzügyi és ipari tevékenység metropolisa New York, és vannak vidéki központok is, úgymint Atlanta, Boston, Chicago, Houston és Los Angeles.

Washington olyan város, ahol a társadalmi rétegződés nem annyira szembeszökő, s ahol a lakosság többségét egy igen tekintélyes kispolgárság és egy nem kevésbé jelentős fekete proletariátus — sőt lumpenproletariátus — képezi. A fehérek alkotta közösségek olyan tisztviselőkből, szakemberekből, nyomást gyakorló csoportok tagjaiból, parlamenti küldöttekből és közírókból állnak, akik számára a politika létük értelmét jelenti.

Maryland vagy Virginia államban a külvárosok többé-kevésbé jelképezik ezt a megoszlást: Virginiában léteznek vietnami kolóniák, melyek közelmúltunkat idézik, mint ahogyan nagyszámú spányol ajkú él Washingtonban, akik jelenünkre emlékeztetnek bennünket. Sehol semmi ipar a környéken; a fővárost egyfajta irreális légkör lengi körül, amely mindenféle manipulációnak kedvez.

Ilyen körülmények között, valahányszor Reagan elnök eltávozik a Fehér Házból, hogy az ország valamelyik másik részébe utazzék, könnyen megengedheti magának, hogy lepocskondiázza Washingtont. A főváros kétségtelenül a hatalom jelképe; ez azonban nem akadályoz meg számos állampolgárt abban, hogy érzékenyen reagáljon a város élősdi jellegű oldalaira. S meglehet, ebben nem is tévednek olyan nagyot.

Társadalmunknak nincs központja, és alig rendelkezik valamelyes koherenciával. A választási kampány céljait szolgáló egyik öntapadós feliraton ez olvasható: „Reagan — Simple and Wrong" (Reagan — egyszerű és megtévedt. — *N. Sz. szerk.*). S valóban, a reá jellemző nyárspolgári agresszivitással az elnök kijelentette, hogy minden kérdésre van „egyszerű" megoldása. A politikai diskurzus leegyszerűsítése klisékre a művelt rétegek használatára, vagy pedig jelszavakra a többiek számára, ez érthető. Túlzásba vitt kizsákmányolásról, túlzott elnyomásról beszéltek nekünk. Ám az Egyesült Államok csak a túlbonyolultság fogalomképletében írható le. Elitjei, beleértve egyetemi és szellemi elitjeit is, azonban lemondtak arról, hogy úrrá legyenek e komplexitás fölött, és ezzel magyarázható, miért részesítik előnyben a régi eszméket: jobboldalon a legszemérmetlenebb szociáldarwinizmust; baloldalon az újjáélesztett marxizmust; középen pedig az üres fecsegést.

Amerika még sohasem tűnt ennyire eltávolodottnak az óvilágban kialakult szellemiségtől, még akkor is, ha maguk az európaiak tétovázónak és elsekélyesedettnek ítélik saját eszmei mozgásukat. Most éppen egy tanulmányt készülök írni a korunkbeli társadalmi gondolkodásról. A kísérlet — hogy éljek a divatos egyetemi kifejezéssel — egy interdiszciplináris kutatáshoz hasonlítható: egyre inkább egy olyan fizikusnak érzem magam, aki a légüres tér szerkezetének leírásával próbálkozik. Ez a légüres tér nem telik meg azonban, amikor amerikai szövegekkel dolgozom.

Semmi kétség nem fér hozzá, kultú-

* A Georgetown Egyetem Jogtudományi Központjának professzora, az amerikai társadalom válságjelenségeivel foglalkozó több könyv szerzője.

ránknak és társadalmunknak megvannak a maga kiválóságpólusai. Filmalkotóink és regényíróink gyakorta magasfokú erkölcsi szigorral képesek kifejezni ezt a bonyolultságot. Azok, akik a társadalmi ranglétra alsó fokain helyezkednek el, egyáltalán nem lettek hűtlenek kritikai szemléletükhöz azokkal szemben, akik a csúcson találhatók. Bár a szocializmus nem teremtett iskolát Amerikában, se szeri se száma azoknak a társadalmi mozgalmaknak — az abolicionizmustól az ökológiáig —, amelyek megváltoztatták történelmünk menetét. Számuk még manapság is jelentős, és úgy tűnik, a pártpolitikák középszerűsége kifejezetten dinamizáló hatással van rájuk. Mindannak ellenére, hogy az egyetemet a történelmi perspektíva hiánya, a technokratikus kiszolgáltatottság és erkölcsi kiszikkadás jellemzi, kontinensünkön szétszórtan fellelhetők e kritikai, netán még az alkotó gondolkodásnak előretolt állásai is. Akkor hát mi is az, ami annyira lehangoló bonyolultságunkban? — kérdezhetnéd. Hiszen végül is az európaiak osztoznak sorsunkon. Megkísérlem azonosítani az amerikai komplexitás sajátos dimenzióit, kifejteni a mi nemzeti verziónkat egy egyetemes történelmi momentumról.

Egy járadékból élő nemzet gazdasági teológusai

Ha megvizsgáljuk a vége felé közeledő évszázadot, elmondhatjuk, hogy Marxnak — nagy vonalakban — igaza volt az alapot illetően. Az amerikai gazdaságot, a mi gondviselés-államrendszerünkből fakadó valamennyi módosítás ellenére, növekvő koncentráció és kizsákmányolás, a profitráta csökkenése, a munkaerő egyre hangsúlyozottabb szakképzetlenné válása és polarizálódása jellemzi. Hogy mindennek politikai következményei nagymértékben különböznek Marx elképzeléseitől, az talán a társadalmi tudattal kapcsolatos problémák számlájára írandó. Mindenesetre csak csodálkozhatunk azon, hogy milyen mély szakadék tátong az amerikai közgazdasági elmélet és a valós gazdasági problémák között.

Tekintsünk el most azoktól, akik a teljes szabadpiachoz való visszatérésről prédikálnak! Szándékosan használom a „prédikálnak" kifejezést; léteznek a közgazdaságnak olyan teológusai, akik számára doktrínájuk bármilyen, empirikus és történelmi meghamisítása végeredményben csak annak alapvető helyességét bizonyítja. Amennyiben — mondják ezek — a bankok, az üzletemberek és a politikai vezetők a szabadpiac igazi elkötelezettjei volnának, minden tökéletes lenne. A doktrína megközelítési módja részükről tulajdonképpen instrumentális: e „teológusok" a „szabadpiacot" hirdetik, valahányszor az megfelel nekik, ezen túlmenően azonban a szociáldemokráciáról alkotott saját, nemzeti verziónkat részesítik előnyben, nevezetesen a rendszeres újraelosztást a leggazdagabbak javára.

Helyzetünk állítólagos súlyosbodását a külföldi piacokon egy hanyatló irányzatú „termelékenységnek" tulajdonították, holott itt valójában a leghamisítatlanabb népbutításról van szó. A munkaerő szerkezetében végbement változások — a szolgáltatások, illetve a tercier szektor legrosszabbban fizetett dolgozóinak egyre növekvő részaránya gazdaságunkban — hatástalanítják a termelékenység növelését célzó valamennyi megszokott intézkedést. Mi több, a pénzügyi, illetve a szolgáltatási szektor erősödő koncentrációja az Egyesült Államok mint egy tőkepénzesekből álló nemzet világviszonylatban politikai uralkodó szerepéről tanúskodik. Természetesen ez a helyzet jobban kedvez egyes társadalmi csoportoknak, mint másoknak, minélfogva nem is képezi nyilvános vita tárgyát.

A figyelem a szövetségi kormányzat hatalmas méretű deficitjére összpontosul, melyet Ronald Reagan ostorozott, amikor még a General Electric Corporation hivatalos szóvivője volt, meg később is, saját választási hadjárata után, de amelyet jelenleg mint a gazdasági fellendülés egyfajta keynesi módszereként alkalmaz, különösképpen a mostani választási évben. Persze alig akad állampolgár, aki meg tudná magyarázni, tulajdonképpen miért veszélyes ez a deficit, még ha

saját tapasztalatuk alapján érzékelik is. És még kisebb azoknak a száma, akik képesek lennének ítéletet mondani a gazdasági vita vezéralakjai javallotta megoldások értékéről. A protestáns aszketizmus és az intellektuális tudatlanság egy furcsa elegye feszül az amerikai gazdasági ideológia mögött.

Sajnos a közgazdászok — mint testület — segítségnyújtási lehetőségei igen korlátozottak. Sokan közülük a magánszektor alkalmazottai, különösen a tanácsosokként fizetett egyetemi közgazdászok egy része, akik nem hiszik, hogy ez valamiképpen is befolyásolhatná elméleti kutatásaikat. Megint mások, különböző beszűkült és történelmietlen módszertani nézetek rabjai. Azok pedig, akik tudatában vannak annak, hogy itt most választásról — mégpedig az értékek és politikák megválasztásáról — van szó, attól tartanak, nehogy szavahihetőségükből veszítsenek, ha túlságosan kritikusoknak mutatkoznak az elfogadott eszmékkel szemben. Végül is a hatalom és a közvélemény jelenlegi struktúrájának tett taktikai engedmények intellektuális stratégiai pozíciókká válnak és nemcsak gazdasági téren.

Volt idő, amikor a szakszervezetek tényleges ellen-establishmentet jelentettek, és akkor voltak a legeredményesebbek, amikor szerves részét képezték egy nagyon széles, reformokra törekvő koalíciónak. Napjainkban viszont álláspontjuk védekező jellege a tőluk kiinduló, a gazdaság egészére vonatkozó javaslatok meglepő hiányán mérheto le. Jelenleg a legfigyelemreméltóbb gondolatok az egyetemeken szétszórt, haladó nézeteket valló és általában szerződés nélküli vagy közvetlen politikai támogatást nem élvező közösségektől, továbbá a színes bőrű csoportok egyébként jelentős mértékben próbára tett szellemi erőforrásaiból erednek. Végül pedig a feminista mozgalom: tíz amerikai nő közül hat, azonos munkabeosztás mellett, alacsonyabb bért kap, mint férfi munkatársa. A szegénység elnőiesedése vitathatatlan tény: ez a magyarázata annak, hogy a feminista mozgalom gazdasági kategóriákban kezdett el gondolkodni.

Az Európában jelenleg még a kialakulás kezdetleges szakaszában levő eszmei fegyvertár, mely a gazdasági komplexitás leírására — s a bajok orvoslására — tesz kísérletet, nemigen kelt visszhangot az Atlanti-óceán innenső partján. A demokratikus gazdaságtervezés fogalomrendszere elfogadhatatlan egy olyan magánszektor számára, amely maga hajtja végre önnön tervezését, és amelynek megvannak a szükséges eszközei a megfelelő politikai támogatás biztosítására ahhoz, hogy kivonja magát a kormányzati tervezés alól. A gazdasági decentralizáció vagy a regionalizálás fogalmai minden bizonnyal összeegyeztethetők számos amerikai hagyománnyal. A baj csak az, hogy ezek veszélyeztetik a tőke nemzetközi és nemzeti hatalmát, ami megmagyarázza meglehetősen gyenge átütő erejüket. Ami az államosításokat, a vállalatoknak a munkások ellenőrzése alá vonását vagy beleszólási jogát illeti, az egészen nagy tulajdonok igazgatásában, mindez az értetlenség és az ellenérzések falába ütközik, különösen éppen azok részéről, akiknek e kísérletek haszonélvezőinek kellene lenniök. A közelmúlt egyik legkarikaturálisabb fejleményeként említhető az alkalmazottak „részvételének" egy bizonyos stílusa, amely csak úgy-gyel-bajjal képes elkendőzni, hogy tulajdonképpen a szakszervezeti mozgalom felszámolására irányul: a dolgozók kedvezményes részvétele a vállalati tőkeképzésben, hasonlóképpen kedvezményes bérek biztosítása.

Az 1920—1930 közötti évtized, vagyis az, amely megelőzte a nagy világgazdasági válságot, egyben az amerikai irodalom kvintesszenciájának évtizede is: Sinclair Lewis „Babbit"-ja leleplezi az akkori idők valamennyi konformista hülyeségét. A következő évtized a New Deal-politika diadalának, nagyszámú szociális kísérlet, a népi mozgalmak egymást követő hullámainak jegyében telt el, röviden: az amerikai kapitalizmus ellen indított valódi, mégha végső soron hiábavalónak is bizonyuló rohamában. Vajon egy újabb nagy depresszióra volna-e szükség az előzőkhöz hasonló eredmények eléréséhez? Egy nagyarányú gazdasági összeom-

lás lehetősége természetesen nem kizárt, de mi történne akkor, ha a manapság mindenütt eluralkodó eredménytelenség és a különböző pályák közötti elbírálásbeli igazságtalanságok állandósulnának? A legkézenfekvőbb válasz erre, amely egyben a legkevesebbre kötelez: semmi különös.

Az elit olyan áldozatokat magasztal, melyeket maga nem hoz meg

Az Egyesült Államok világhatalma napjainkban olyan formákat ölt, amelyek nem léteztek (vagy kevésbé szemmelláthatóak voltak) félszázaddal korábban. Az amerikai nagyhatalom, vagy ha úgy tetszik, birodalom, ma sokkal központibb helyet foglal el politikai életünkben. A koreai, majd a vietnami háború mély elégedetlenséget váltott ki, olyannyira, hogy az utóbbi során valóságos zendülések robbantak ki a fegyveres erők soraiban, és nagyméretű polgári rendbontások voltak azokban az országokban, amelyek azon voltak, hogy érjen véget a konfliktus. Ezen időszak óta elitünk úgy ítélte meg, hogy elementáris politikai óvatosság dolga elkerülni a visszatérést a katonai sorozáshoz. Hiszen a kötelező katonai szolgálat kérdése minden családi asztalt nemzetközi politikai vitafórummá alakítana át, és rendkívül nehézzé, sőt gyakorlatilag lehetetlenné tenne bármiféle katonai kötelezettségvállalást a kongresszus előzetes jóváhagyása nélkül. Az eredmény pedig a jelenleg kialakult, erkölcsileg fölháborító felállás: egy elit, amely önmaga alig vagy egyáltalán nem hoz áldozatot, bármennyire is harcias a felépése; egy közvélemény, amely szintén nem tesz többet e téren, de amelynek bármikor fel lehet ébreszteni soviniszta vagy szentimentális érzelmeit; egy cselekvésképtelen hadsereg, melynek tagjai olyan hűséges, hivatásos tisztekből és katonákból állanak, akiket a társadalom peremére kiszorult tömegekből vagy a legalacsonyabb társadalmi rétegekből toboroznak.

Ugyanakkor ez a képlet a nukleáris fegyverbe vetett abszurd hiten alapszik, e fegyvert ugyanis úgy mutatják be az amerikaiaknak, mint amely nem követeli meg annak szükségességét, hogy gyermekeiket szembeállítsák a potenciális ellenféllel egy esetleges konfrontáció esetén. Az eredmények szinte egészen világosan láthatók Európában: egy epés és arrogáns magatartás; úgy mutatják be az amerikai érdekek védelmével vajmi keveset törődő európaiakat, mint afféle erkölcsileg károsult egyéneket, netán gyávákat vagy a Nyugat árulóit. Azt talán nem kell mondani, hogy ezek távolról sem tisztán esztétikai elmélkedések. Ellenkezőleg, elsősorban politikai jellegűek, abban a mértékben, ahogyan a külpolitikánk alakításáért felelős elitet — már amennyire tudatában van, mily ingatag a helyzete saját hazájában — rá lehet bírni nem kevesebb, hanem több kockázat vállalására. Az állampolgárok tények elé állítása klasszikus módszer a kalandorpolitika utólagos jóváhagyásának elnyerésére.

Vajon miért nem definiálják újra az Egyesült Államok külpolitikáját, vajon miért nem csökkentik mértéktelen kötelezettségvállalását és hozzák összhangba a külügyi akciókat nemes hagyományaink némelyikével, mint például az emberi jogok és a pluralizmus tisztelete, a nemzeti mozgalmak iránti rokonszenv? Az amerikai gondolkodásmód jó részének provinciális jellege, akárcsak a nagy műgonddal kimunkált agymosási hadjárat, elvezetett a történelem lehetőségeinek már ismert dimenziókbeli körülírásához. Ebből következően a piackapitalizmus, a formális demokrácia és a magánfogyasztás amerikai normáinak meg nem felelő társadalmakat gyanakvással nézik. Még magukat a nyugat-európaiakat is furcsán különbözőknek találják, fehér bőrük és magas életszínvonaluk ellenére.

Függetlenül az ideológiától, a dolgok jelenlegi alakulásáért tekintélyes érdekcsoportok felelősek. Az amerikaiak milliói élnek ha nem is a birodalomért, de annak jóvoltából: az anyagilag támogatott egyetemi, társadalom-, tudományos vagy műszaki kutatási központok dolgozói; a diplomáciai apparátus tisztviselői, illetve a katonai apparátus tisztjei: a had-

sereg számára termelő ipari szektorok vagy azok, amelyeknek jelentős külföldi, esetleg veszélyeztetett érdekeik vannak, továbbá az összes többi kísérő, parazita elem, kezdve az újságírókkal és folytatva az ügyvédekkel.

Egy egész sor kiemelkedő fontosságú intézmény helyezkedik szembe az amerikai birodalommal: az egyházak jelentős frakciói. A katolikusokat természetesen különleges kapcsolatok fűzik Latin-Amerikához. Az amerikai katolikus egyház — amint erről püspökeinknek az atomfegyverekre vonatkozó pásztorlevele is tanúskodik — pillanatnyilag fiatal főpapok irányítása alatt áll, akik ahhoz a nemzedékhez tartoznak, amelyre nagy hatást gyakorolt a II. vatikáni zsinat. A liberális beállítottságú protestánsok, ellentétben a hivatalos katolikus egyházzal, tevékenyen bekapcsolódtak a vietnami háború ellen folytatott harcba. Vannak azonban erőteljes ellenmozgalmak is. A fundamentalisták közül nagyon sokan váltak a soviniszta és tekintélyuralmat magasztaló eszmék szószólóivá, és ezeket olykor maga az elnök is átveszi oly meggyőződéssel, melynek valós mélysége nem ismeretes. Egyes teológusok szerint e csoportok némelyike egyenesen örömmel fogadná bolygónk nukleáris megsemmisítését, mint az eszkatológia egy bizonyos értelmezésének beigazolódását. Az elnök, valamint a hadsereg főparancsnoka különböző megjegyzései azt sugallják, hogy ő éppen egy ilyesfajta mély fatalizmus rabja. Így az egyházak erkölcsi energiái két, egymással ellentétes irányban fejlődnek. Mindeme ellentmondások dacára — vagy talán éppen ezeknek köszönhetően — nyilvánvaló, hogy a külpolitika vagy a birodalom kérdése uralni fogja politikai szinterünket az elkövetkező évtizedek során.

Ha a belső politikai vitákat tekintjük, nyilvánvaló a liberalizmus egy bizonyos formájának kudarca. A liberalizmus ugyanis független állampolgárokat feltételez, azaz olyanokat, akik képesek erkölcsi választásokra és értelmi adottságaik fejlesztésére. Ebből a szemszögből nézve, a szavazati jog gyakorlása nem egy elszigetelt vagy népszavazási aktust jelentett, hanem az állampolgári nevelés szakadatlan folyamatának alkotó eleme volt. A választásokon részt vevők száma ma csökkenőben van a múlt századbeli csúcsértékekhez képest. Abban az időben egy helyi, falusi, illetőleg városi közösségekből álló nemzet részvételi aránya a mai Nyugat-Európáéval hasonló szinten mozgott. Napjainkban ez nem haladja meg a szavazati joggal bírók 53 százalékát (az 1980. évi elnökválasztás eredménye); s ez csupán az elnökválasztásokra vonatkozik, a kongresszusi, illetve a helyi választásoknál ezek az arányok még alacsonyabbak. Általában a legmagasabb képzettségű (vagyis a legmódosabb) választók azok, akik a legnagyobb számban járulnak az urnákhoz, a fiatalok említésre méltó kivételével, akik politikailag inkább érdektelenek.

Hasonlók az eltérések etnikai és regionális vonatkozásban, a legfigyelemreméltóbb, nemrég lejátszódott esemény e tekintetben Jackson tiszteletes kampánya volt, mely az eddig passzív színes bőrű lakosság feliratkozását célozta a szavazói listákra.

Kétszeresen feltételes reflexiós képesség

De vajon sok választópolgár gyakorolja-e ténylegesen autonómiáját? Íme egy kérdés, mely sok másikat takar. Az első, hogy megtudjuk, vajon azok az egymással össze nem egyeztethető koalíciók, melyeket pártoknak nevezünk, ténylegesen kínálnak-e nekünk lehetőséget komoly választásra? Ne felejtsük el, hogy számos demokrata párti képviselő és szenátor támogatta Reagan elnök kezdeményezéseit, hol ideológiai rokonszenvből, hol politikai opportunizmusból, hol pedig csökevényes önkényeskedésből. És fordítva: vannak olyan republikánus pártiak, akik gyakran a demokrata pártiakkal egyformán szavaznak. Ennek az elmosódásnak kétségtelenül megvannak a maga előnyei. Ezúttal azonban inkább a hátrányait vegyük szemügyre: annak az általánosan elfogadott véleménynek a megszilárdulása, miszerint a politika teljesen értelmetlen és tulajdonképpen egy olyasfajta némajátékról van szó,

Time

Cirkuszi elefántok parádéja a dallasi Republikánus Konvenció székháza előtt

amelyben a pénzsóvárság és a történés mindenestől kiszorítja az eszméket, s ez aztán azzal a következménnyel jár, hogy éppen a legkevésbé értékes és megfontolt eszmék kerítik leginkább hatalmukba a szellemet. A többségi állásfoglalásokban az az uralkodó tétel, amelyet az egyetemi dolgozók és a közírók terjesztenek önbizalkodottsággal teli ájtatossággal, nevezetesen, hogy a rendszer a közép felé tendál. Pedig a középen nincs egyéb, csak nagy üresség. A pártok összefüggő szervezetei struktúráinak hiánya olyan vállalkozóvá alakítja mindegyik megválasztottat, aki hajlandó felajánlani szolgálatait a neki ígérőnek. Politikai életünk a botrányok sorozata.

Állampolgáraink képessége, hogy ennek tudatára ébredjenek, attól függ, mennyire tudnak kritikusan gondolkodni, ami azonban — és itt jutunk el második kérdésünkhöz — kétszeresen is hipotetikus. Elsősorban az egyetemi dolgozók ideológiájának terjedése és egyfajta közösségének köszönhetően, amelynek kebelében a szolgalelkűség elfogult, technokratikus konformizmusa sokkal inkább megfigyelhető, mint a fölényes elfordulás a világtól és a független szellem. Másodsorban — s ez súlyosabban nyom a latban — a gondolkodás rendszeres eltorzítása miatt, amelyre a tömegkommunikációs eszközök vállalkoznak. Az újságírók zömének műveltsége nem több külső máznál, és mint afféle temperamentumos stréberek átvették beszélgetőpartnereik intellektuális konvencióit. Az eredmények pedig a várakozásnak megfelelőek.

Azt lehetne gondolni, hogy — amint az bizonyos fokig igaz Európát illetően — a szakszervezetek, sőt esetleg egy politikai párt vagy mozgalom vállalja az ellenzék szerepét, és így alternatív megoldást jelentene. Amerika az egymást szédítő sebességgel követő társadalmi mozgalmak előnyben részesített földje. Előfordulhat, hogy e mozgalmak állásfoglalásaikkal megkérdőjelezhetik az uralkodó ideológiát, amint az az abolicionista mozgalom esetében, napjainkban pedig a nukleáris fegyverek

elleni kampányban történt. E megkérdőjelezések, illetőleg egy egységes összefüggő, ellenzéki ideológiába való egybeolvadásuk megmagyarázására irányuló kísérletek mindannyiszor kudarcba fulladtak. Minél sikeresebbek voltak ezek a mozgalmak, annál inkább igyekeztek megfosztani átütő erejuktől, befogni őket.

A nukleáris fegyverek elleni mozgalom e visszanyerési taktikája a birodalmi párt legóvatosabb és legjózanabb irányzata részéről, amelyet megrettentett Ronald Reagan hozzá nem értése és meggondolatlansága, nem is lenne — mondjuk ki nyiltan — olyan rossz dolog. Ugyanakkor viszont egy ilyen manőver elodázna mindenfajta nyílt konfliktust a birodalmat érintő kérdésekben, mindaddig, amíg olyan új konfliktus robbanna ki, mely a vietnami ismétlése lenne. Márpedig Reagan elnök Amerika-ellenes politikájának minden esélye megvan arra, hogy egy ilyenhez elvezessen. Az ellenzék képtelensége, hogy világosan felfedje a tétet a közvélemény előtt, abban jut kifejezésre, hogy a kezdeményezés mindig az államapparátus oldalán van és azon belül is mindig a különösképpen legszélsőségesebb elemek birtokában.

Megállok itt, hiszen amúgy sem tudok semmi újat mondani az európaiaknak. Tulbonyolultságról beszéltem, es arról, hogy képtelenek vagyunk fölébe kerekedni. Létezik-e tehát az amerikai kultúrában egy alapvető alkotóelem, amely elkerülhetetlenul előidézte szellemi erőforrásaink jelenlegi mozdulatlanságát és politikai pangásunkat? Az a régi elgondolás, miszerint lenne egy jól azonosítható amerikai kultúra, ma tarthatatlan ebben a formában. Azok, a kezdetben protestáns, később deista elemek, amelyek hozzájárultak politikai társadalmunk kialakításához, most is jelen vannak. Ezek végtelen számú kombinációkat alkottak, nagyszámú idegen hatással párosulva, mely semmihez sem hasonlít jobban, mint egy montázshoz. A katolikusok magukkal hoztak ugyan bizonyos látásmódot a közösségről, de ez túl gyakran egyházközösségre és a közvetlen családra korlátozódik, és meddő, önmagába fordulásba torkollott. Zsidó erkölcsi energiák léteztek és ma is léteznek Amerikában, de a zsidó közösség úgy fogja fel viszonylagos sikerét az amerikai társadalomban, mint Jehova nagy terveinek részét. A rabszolgasághoz fűződő bibliai képalkotást a színes bőrűek egyházai és politikai mozgalmai arra használták fel, hogy kapcsolatot teremtsenek olyan potenciális szövetségesekkel, amelyek a legcsekélyebb mértékben sem érezték magukat az elnyomás áldozatainak, vagy ha mégis, úgy azt nagyon eltérő módon ítélték meg.

Több, közelmúltban végzett elemzés kísérletet tett az amerikai vallási pluralizmus dilemmáinak megoldására oly módon, hogy megfogalmazta egy civil vallás létének elvét, mely vallás a legsemlegesebb szekularizmustól és a harcos kereszténységtől kölcsönzött elemek elegye lenne. Ezek az elemek attól nyerik kohéziójukat, hogy elismerik az amerikai társadalom szakrális jellegét itt és most. A gondot az okozza, hogy mindegyik csoport szabadsága — amellyel él is —, hogy a neki legjobban megfelelő módon határozza meg az amerikai társadalmi szerződést. Ami végül is fennmarad, az egy kielégítetlen individualizmus, egy ellaposodott lét atomizálódása, ahol a tömegkultúra gyárilag előállított törmelékei elpusztítják a népi önmeghatározás egymástól meglehetősen eltérő, ám hiteles forrásait.

Hogy milyen mértékben sikerül nemzetünknek eljutni az öntudatnak a bennünk és körülöttünk végbemenő megkövetelte szintjére? Ezt lehetetlen előre megmondani. A nevelő, a próféta és a gyógyász egymással keveredő funkciói súlyos teherként nehezednek írástudóink vállára. Ha ennek tudatában lennének, legtöbbjük felháborodással vetné el magától e terheket, olyannyira külön világ az övék. Azok pedig, akik magukra vállalják, éppúgy szenvednek, akárcsak polgártársaik egy olyan történelemtől, amely egyaránt bővelkedik kudarcokban és sikerekben, mert ennek a történelemnek éppoly nehéz belső összefüggést adni, mint amennyire terhes feladat megkísérelni új értelmet belevinni.

(A francia havilap 1984. szeptemberi számából)

JAMES L. HUFFMAN

International Herald Tribune
Published by The New York Times and The Washington Post

Ez nacionalizmus, nem pedig olimpiai szellem

Egyévi távollét után most tértem vissza az Egyesült Államokba, s nem tudok mit kezdeni ezzel a gátlástalan, öncélú, lelkes — de egyben némiképp gyermeteg és veszélyes — nacionalizmussal, amely mostanában láthatóan terjed egész Amerikában.

Ez az egész valószínűleg Grenadával kezdődött. Külföldon voltam, amikor az amerikai csapatok odamentek arra a kis szigetre, s első reakcióm ez volt: „No, Reagan most alaposan túllőtt a célon. Az amerikaiak túl igazságosak és erősek ahhoz, hogy egy ilyen erőszakos lépést támogassanak." Milyen nagyot is tévedtem.

Az idei nyáron, úgy látom, már senki sem érzi magát áldozatnak. Benne van az emberekben, hogy lelkendezzenek Amerikáért, hogy zászlókat lobogtassanak, hogy beverjenek egyet az ellenségnek.

Kézzelfogható példa minderre az Olimpia A nemzetközi játékokat nacionalista ízű gálaműsorral nyitották meg. Jim McKay, az ABC televízió kommentátora folyton az amerikaiak „monumentális" és „történelmi" győzelmeiről mesélt a nézőknek. Még a nacionalizmus ellenségei is elismerték, hogy helyénvaló egy ilyen mértékű túlzás, mert a mulatság olyan látványos volt. Jól éreztük magunkat tőle.

Néha már-már magam is úgy éreztem, hogy egyetértek. Bizonyos, hogy semmi rossz sincs abban, ha valaki szereti hazáját, s drukkol saját csapatának. De napjaink nacionalizmusa baljóslatú, s éppen ezért megdöbbent. Ez a nacionalizmus jó fiúkra és rossz fiúkra osztja fel a világot, kinyilatkoztatja az amerikai felsőbbrendűséget minden más nemzettel szemben, fenntartja magának a jogot, hogy a legjobbak, a legerősebbek, a legbüszkébbek legyünk — de eközben figyelmen kívül hagyja a többi ország következtetéseit, illetve helyzetét. Mint egyik barátom mondta: „Bárcsak az oroszok is eljöttek volna az Olimpiára, hogy őket is megverhettük volna!"

A hazafiasságnak ez a válfaja nagyon sok szempontból veszélyes. Ténylegesen, a szó legmélyebb értelmében pusztító hatású. Először is azért, mert elvakít bennünket, kiszorítja a látószögünkből a többi társadalmat, megfoszt bennünket az idegen kultúrák minden gazdagságától, s arra indít, hogy tudomást se vegyünk mások lehetőségeiről.

Másodszor azért, mert elvonja az amerikaiak figyelmét a való életről — a fél világot sújtó szegénység és éhínség időzített bombájáról, az Amerika egyoldalú kereskedelem- és pénzügyi politikája miatt érzett nemzetközi felzúdulásról; arról, hogy miközben Amerika erejével és presztízsével kérkedünk, a világ éppen emiatt egyre kevésbé tisztel minket.

Amerika valóban a Föld egyik legerősebb állama. De Amerika nem az egyetlen ország. Mégis, az önmagunkba való belefeledkezés olyan méreteket ölt, hogy Shultz külügyminiszter például rövid úton megtagadja a válaszadást az új-zélandiak kérdésére: vajon az Új-Zéland kikötőit meglátogató amerikai hadihajók fedélzetén vannak-e atomfegyverek? Ez a túláradó nacionalizmus bátorítja fel Walter Mondale-t arra, hogy a Japánnal folytatott kereskedelem korlátozását követelje — anélkül, hogy egyetlen szót is ejtene a megszorítások Japánra gyakorolt hatásairól, vagy egy ilyen értelmű döntés nyomán felerősödő nemzetközi protekcionista hullám következményeiről. Ez a szemlélet az oka annak, hogy Reagan elnök az egész földkerekséget két szembenálló csoportra, a „rosszak" és a „jók" világára osztja fel, tudva azt, hogy a hazafias szólamok szavazatokat fialnak.

Mindez annál is inkább veszélyes,

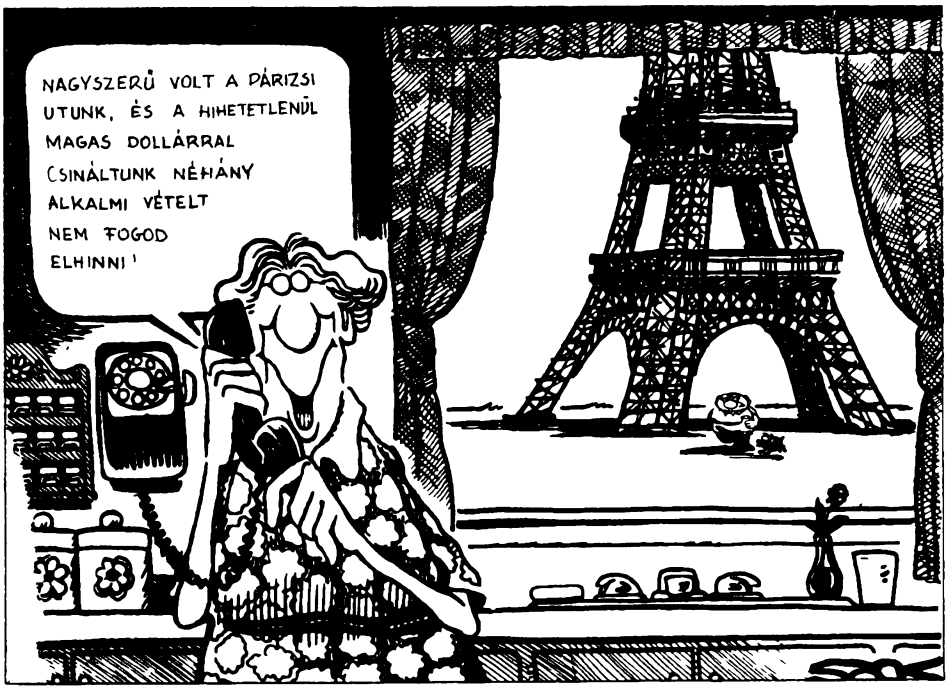

International Herald Tribune

mert a világra egyre inkább a kölcsönös függőség a jellemző. S ez a magatartás méltatlan egy olyan országhoz, amely nagyhatalmi státust vall magáénak. A technológiák körül forgó világunkban a hatalom nagy felelősséget jelent — olyan felelősséget, amely összeegyeztethetetlen a primitív sovinizmussal.

George Will és Max Lerner, számos újság állandó publicistája, arról szokott írni, hogy a nagyhatalmaknak használniuk kell katonai erejüket, hogy megvédhessék a nemzet érdekeit, s hogy megmutathassák a világnak: módjukban áll érvényre juttatni saját akaratukat.

De a hatalom birtoklása napjaink atomvilágában, ebben az igazságtalansággal, ínséggel teli világban, ahol a modern távközlési rendszerek fejlettsége révén mindenütt szüntelenül nőnek az emberek várakozásai, többre van szükség, mint zászlólengetésre, a katonai és a gazdasági erő bevetésére; többre, mint önzésre, a még nagyobb hatalom és gazdagság utáni vágyakozásra, akár mások feláldozásával is. Ma arra van szükség, hogy átérezzük a világ valamennyi nemzetének a lehetőségeit. Ha alázatosan és könyörületesen élünk a hatalommal, s úgy tekintünk magunkra, ahogyan mások tekintenek ránk, s úgy nézünk másokra, mint ahogyan azt ők szeretnék, akkor ez nem csak nemes és igazságos, hanem egyúttal meglehetősen okos cselekedet is lesz.

Az egyoldalú, öncélú patriotizmus vagy sovinizmus aláássa a nemzet alapjait. Elidegeníti a nemzetet — végül pedig el is szigeteli, s fejlődését, biztonságát veszélyezteti.

A nemzeti büszkeség elengedhetetlen. A zászlólengetés jó mulatság lehet — s talán új erőt is ad. De ha a zászlólengetés a primitív sovinizmus megnyilvánulásává válik, akkor már veszélyes. S nem méltó egy olyan nemzethez, amely hatalmas akar lenni.

(Az amerikai napilap 1984. szeptember 4-i számából)

Lázadó jezsuiták Nicaraguában

Newsweek
THE INTERNATIONAL NEWSMAGAZINE

Az az angol költő, akitől a „nyájas, mint egy jezsuita" kifejezés származik, nem ismerhette előre a mai nicaraguai jezsuitákat. Ebben az országban immár 30 esztendeje a jezsuiták alkotják a legnagyobb és legbefolyásosabb papi csoportot mint tanítók, kutatók és lelkipásztorok. Az 1970-es években kitört nicaraguai polgárháború óta azonban politikai szereplőkké is váltak. Szinte kivétel nélkül támogatták a szandinista forradalmat, és amikor tavaly húsvétkor a nicaraguai római katolikus egyházi hierarchia pásztorlevélben ítélte el a baloldali kormányt, a jezsuiták leszavaztatták embereiket, majd egy csípős válaszlevélben megrótták a püspököket. Mindezen túl, a rend egyik kulcsembere, Fernando Cardenal a múlt hónapban elfogadta az oktatási miniszteri kormányposztot, s ez durva megsértését jelentette az egyházi törvényeknek és II. János Pál pápa szigorú utasításának, amely szerint a papoknak távol kell maradniuk a politikától.

Így a nicaraguai jezsuita közösségnek kényes kérdésben kell majd döntenie. A rend római generálisa, Peter-Hans Kolvenbach atya figyelmeztette Cardenalt, hogy ne fogadja el a kormányposztot, és az egész közösséget megfenyítette püspökök elleni nyilvános támadás miatt. Kolvenbach, hogy jobban hangsúlyozza megdöbbenését, útnak indította egyik közeli munkatársát, Juan Ochagavia segédgenerálist, hogy kezdjen tárgyalásokat az egyházi hierarchiával a kibékülésről. De a jezsuiták felsorakoztak Cardenal és az általa képviselt ügy mögött. „Én már 1973-ban döntöttem" — jelentette ki Cardenal a múlt héten, visszaidézve azt a pillanatot, amikor a szandinistákhoz mint titkos toborzó csatlakozott.

A jezsuiták azonban nem az egyetlen szandinistabarát erő a papság köreiben — de még nem is csak ők az egyedüli papok a kormányban. A maryknoll nevű rendhez tartozó pap, Miguel d'Escoto külügyminiszter, Edgard Parrales megyéspüspök az Amerikai Államok Szervezetéhez küldött nagykövet, Fernando Cardenal népszerű testvére, a költő Ernesto Cardenal — aki szintén megyéspüspök — pedig kultuszminiszter. A jezsuitáknak azonban 75 emberük van Nicaraguában — ez sokkal több, mint bármelyik másik egyházi rendnél —, és egyetemi végzettségük is lehetővé teszi, hogy sokan közülük szívélyesen fogadják a szandinisták invitálását egy új társadalmi rend felépítésében való részvételre. Például a spanyol Xavier Gorostiaga az egyik fő alakítója a szandinista gazdaságpolitikának, míg a milwaukee-i Marquette Egyetemen végzett Peter Marchetti a mezőgazdasági programok jelentős tanácsadója. „Mi jezsuiták valamiféle soknemzetiségű testületként működünk az Úr nagyobb dicsőségére" — mondja César Jerez szociológiatanár, aki előzőleg a rend közép-amerikai ágazatának főnöke volt, jelenleg pedig a managuai jezsuiták által vezetett Közép-amerikai Egyetem szociológiatanára. „Valami új történik itt, és a mi feladatunk az, hogy ebbe a kereszténységet bevonjuk.

A nicaraguai katolikus püspökök is egyetértenek azzal, hogy „valami új" történik hazájukban: egy totalitárius kormányzat megteremtése, amelynek az a célja, hogy ellenőrzése alá vonja az egyházat. Különösen attól félnek, hogy a szandinisták át fogják venni az ifjúság nevelését, ami pedig hosszú ideig a jezsuiták feladata volt. A managuai népszerű prelátus, Miguel

Obondo y Bravo érsek odáig ment, hogy a katolikus vezetőkből kádergárdát hozott létre, akiket arra képeznek, hogy beoltsák a hívőket a marxista eretnekséggel szemben. Tavaly júliusban a szandinisták azzal reagáltak, hogy száműztek 10 papot, köztük egy konzervatív jezsuitát is, akik állítólag a kormány ellen prédikáltak. Ez a lépés keserű tiltakozást váltott ki az üldöztetésről panaszkodó püspökökből és magából a pápából is.

Ezeket az előzményeket figyelembevéve, Fernando Cardenal ama lépése, hogy elfogadta a kormány oktatási miniszteri posztját, valamint az, hogy a nicaraguai jezsuiták támogatásukról biztosították, valóságos arculcsapásnak tűnt a püspökök számára. Ami Rómát illeti. Kolvenbach figyelmeztette Cardenalt, hogy „fájdalmas következményei" lehetnek annak, ha kitart elhatározása mellett. A Vatikán még hozzátette: a figyelmeztetéssel a Szentszék teljesen egyetértett. Ennek ellenére hátra van az a lépés, hogy a pápa ultimátumot bocsásson ki a szandinista kormányban részt vevő négy pap valamelyike vagy feljebbvalója ellen. „A pápa semmiféle nyomást nem gyakorol ránk" — mondja Johannes Gerhartz tiszteletes, a jezsuiták főtitkára Rómában. (Az egyesült államokbeli maryknoll rend vezetői a múlt héten úgy nyilatkoztak, hogy még ők sem kaptak semmiféle vatikáni utasítást egy esetleges büntető eljárás megindítására d'Escoto külügyminiszter ellen.)

A nicaraguai egyházi hierarchiával való jezsuita kibékülés létrejöttében kulcsszerepet játszik Fernando Cardenal, aki vezetője volt az 1980-as impozáns kampánynak, amelyet a szandinisták az írástudatlanság ellen folytattak. Cardenal azonban eddig még hajthatatlannak bizonyult: „Sok hasonlóságot látok abban, amit a szandinista front tesz a népért, és abban, amit hitem diktál, hogy én is tegyek a népért" — mondja. Az egyetem káplánja, Ricardo Bendana jezsuita szerint: „Fernando példaképül szolgál az itt tanuló fiatal jezsuiták számára. Öntudatos ember." Ezek a jezsuiták úgy látják, hogy a püspököknek megvan a hatalmuk ahhoz, hogy félretegyék azt az egyházi törvényt, ami szerint papok nem vállalhatnak közhivatalt, és úgy hiszik, hogy ennek megtagadásával az egyházi hierarchia konfrontációra törekszik. „Mi nem kérdőjelezzük meg a püspökök tekintélyét" — mondja Bendana. „Maguk a püspökök azok, akik hajthatatlan politikai állásfoglalásukkal veszélyeztetik saját tekintélyüket — különösen a fiatalok előtt."

A püspököknek is vannak azonban támogatóik a fiatalok között, akik nehezményezik a kötelező katonai szolgálatot — és a szandinista gazdaságot. A püspökök azzal is tisztában vannak, hogy még a legkihívóbban viselkedő jezsuitát is erős érzelmi szálak kötik rendjéhez, és számolnak azzal, hogy a jezsuita feljebbvalók közbenjárnak az érdekukben. Azonban nincs rá esély, hogy még október előtt megegyezés jöjjön létre a nicaraguai püspökök és a jezsuiták között, ekkor ugyanis Kolvenbach találkozni fog a latin-amerikai tartományi rendfőnökökkel Santo Domingóban, a Dominikai Köztársaságban. Addig a jezsuita feljebbvalók kétségbeesetten próbálják meggyőzni a püspököket arról, hogy a jezsuiták hivatása különbözik a többi misszionáriusétól. „Az egyház mindig azt a szerepet szánta nekünk, hogy az első vonalban harcoljunk" — mondja Jerez atya. Végül — úgy tűnik — magának a pápának kell majd kiadnia a parancsot a visszavonulásra — vagy együtt kell menetelnie a forradalommal.

(Az amerikai hetilap 1984. szeptember 3-i számából)

RICHARD N. OSTLING

TIME

A Vatikán kihívása a felszabadítás teológiája ellen

1983 egyik forró márciusi napján II. János Pál pápa a nicaraguai hőségben izzadva arra kényszerült, hogy csendre intsen jó néhány heccelődő szandinistát, akik részt vettek egyik szabadtéri miséjén Managuában. Amikor Ernesto Cardenal Martínez római katolikus pap, aki jelenleg a nicaraguai marxista kormány kultuszminisztere, letérdelt, hogy a pápai áldásban részesüljön, János Pál ujjával megintette, és megrótta. „Újra egyenesbe kell jönnie az egyházzal!" Ezek az események, valamint saját, éles szemű megfigyelései nyolcnapos közép-amerikai útján maradandó benyomást tettek a főpapra. Abban a meggyőződésben tért vissza Rómába, hogy eljött annak az ideje, hogy erős kézzel rendezzék az egyre komolyabbá váló konfliktust az egyház és a radikális papok s apácák között Latin-Amerikában és a harmadik világban általában. Ezeknek a papoknak, apácáknak java része és az őket követő világiak serege a felszabadítás teológiájának zászlaja alatt menetelnek, radikális kísérletet téve arra, hogy összeolvasszák a marxizmust és a kereszténységet a társadalmi és gazdasági elnyomás elleni harcban.

Ezen a héten a Vatikán kiad egy már régóta várt dokumentumot, amelyben szókimondóan támadják a felszabadítás teológiáját és legszélsőségesebb változatait a keresztény hagyomány elfajulásának nevezik. Fenntartva a tradicionális katolikus tanítás elsőbbségét, a dokumentumnak az a célja, hogy „felhívja az állhatatos hívők figyelmét azokra az elhajlásokra . . ., amelyek veszélyesek a hitre és a keresztényi életre, és amelyeket a kritikátlanul a marxizmusból kölcsönző felszabadítási teológia különböző formái hoztak létre". A dokumentum kijelenti: a marxizmus abban a hamis reményben él, hogy egy forradalmi társadalom igazságos társadalommá válik, mialatt saját maga az elnyomás új formáit hozza létre. Azok, akik egy ilyen forradalmat támogatnak — mondja a dokumentum —, „eláruljak azokat a szegényeket, akiket valójában segíteni akarnak". A Vatikán arra figyelmeztet, hogy ama radikális teológusok, akik keresztényi tanítást szőnek az olyan marxista tantételek köré, mint az osztályharc, eltorzítják a bibliát, aláássák az erkölcsöket és meghasonlást idéznek elő az egyházon belül.

A dokumentumból jól kivehető az a dilemma, amellyel az egyházi vezetésnek szembe kell néznie. Még akkor is, ha ellenzi a felszabadítási teológia radikális természetét és módszereit, támogatja a társadalmi bajok és igazságtalanságok elleni harcot. Latin-Amerikáról beszélve, elítéli a katonai diktatúrákat, a korrupciót és a gazdasági kizsákmányolást. Ezek a prob-

Time

A pápa ujjával meginti Cardenal atyát Nicaraguában

lémák, ahogy a dokumentum leszögezi, „táplálják a lázadásra való hajlamot azok között, akik magukat erőtlen áldozatoknak tekintik — egy új technológiai, pénzügyi és gazdasági rend, egy új gyarmatosítás áldozatainak". A marxizmus logikája és nyelvezete — mondják — „nem egyeztethető össze a keresztény humanizmussal".

A határozat szükségképpen csalódást és dühöt fog kiváltani a baloldali római katolikusokban, különösen Latin-Amerikában. Pont azon a héten bocsátják ki, amikor a felszabadítási teológia egyik brazíliai vezető szószólóját, Leonardo Boff atyát Rómába várják, hogy kikérdezzék írásaival kapcsolatban. A Vatikánnak szintén el kell döntenie, hogy mit csináljon a felszabadulási teológia nicaraguai híveivel, azokkal a papokkal — köztük Cardenal atyával —, akik a múlt héten megszegték azt az egyházi utasítást, hogy papi személyek nem vállalhatnak kormányposztokat. Az a szokatlan sietség, amivel a dokumentumot kiadták, arra mutat, hogy János Pál tisztázni akarja álláspontját, mielőtt a tervek szerint a jövő hónapban a Karib-térségbe látogat, ahol a latin-amerikai jezsuiták fognak kulcsfontosságú találkozót tartani.

Bár a 36 oldalas tanulmányt a pápa utasítására készítették, azt a Vatikáni Szent Kongregáció a Hittételek helyett adja ki. A szöveg fő sugalmazója és a radikálisok elleni harc vatikáni bajnoka az egyházközösség vezetője, Joseph Ratzinger bíboros. Ratzinger nézete szerint — és ezeket a nézeteket az egyházi establishment is magáévá tette — a felszabadítás teológiája vált az egyház hitéletét fenyegető legnagyobb veszéllyé, különösen Latin-Amerikában, ahol a világ 784 millió katolikusának 40 százaléka él. Nemcsak a tudósok és világi aktivisták között lelt termékeny talajra, hanem jelentős püspökök támogatását is élvezi. Hasonló gondolatok terjednek el az egyházban a harmadik világ nemzetei között más kontinenseken is.

Bár a Vatikán jó szemmel nézi, hogy a felszabadítás teológiája az igazságosságra szólít fel, ellenzi, hogy a papok hitük nyelvezetét marxista retorikára cserélik fel, és például az „osztályharcot" teszik meg központi gondolatuknak. Így például néhány felszabadítási teológus szerint a keresztényi szeretet az elnyomott emberek oldalán vívott osztályharcban való részvételt jelenti. Míg mások — panaszkodik a vatikáni dokumentum — Jézus Krisztus keresztre feszítéséről sokkal inkább politikai eseményként, mint az emberiség bűntől való megszabadításáért hozott áldozatként beszélnek, vagy úgy érvelnek, hogy a szegényeknek nem szabad olyan miséken részt venniük, ahol a gazdag „elnyomók" is jelen vannak.

Ugyanakkor, a határozat szerint a felszabadítás teológiája az egyház mint intézményrendszer ellen is kozvetlen fenyegetést jelent, ugyanis a baloldali teológusok néha úgy beszélnek a püspökökről mint hűbérurakról, a világiakról pedig mint alávetettekről. Ha az egyházi tanok nem illenek a forradalmi gondolkodásba, akkor azokat mint „osztályérdekeket szolgálókat" elejtik. János Pál irritálta a szélsőbaloldalt, mivel ragaszkodott ahhoz, hogy az egyén jogait nem lehet alávetni az állam kollektív akaratának. A vatikáni határozat szintén bírálja azoknak a forradalmaknak a gyakorlati eredményeit, amelyek egy marxista forradalom következtében jöttek létre. „Kortársaink milliói jogosan küzdenek azért, hogy visszaszerezzék azokat az alapvető szabadságjogokat, amelyektől olyan totalitariánus és ateista kormányok fosztották meg őket, amelyek vad és forradalmi módszerekkel jutottak hatalomra, pontosan a nép felszabadításának nevében."

Valóban nem lehet túlbecsülni azt az elszántságot, amellyel Róma a radikális felszabadítási teológusokat kezeli. Az egyik vatikáni hivatalnok, aki jól ismeri Ratzinger nézeteit, a következőket mondta: „Észrevettünk egy nagyon komoly veszélyt, és ugyanakkor azt is, hogy sürgős szükség van arra, hogy lépéseket tegyünk a helyzet javítására." János Pál most világosan lefektette azokat a szabályokat, amelyeket a politizáló papoknak követniük kell. Ő bárki másnál jobban tudja, hogy máskülönben az egyház hosszú és mélyreható válságperiódusnak néz elébe.

(Az amerikai hetilap 1984. szeptember 10-i számából)

ALCESTE SANTINI

l'Unità

Súlyos csapások érték a Vatikán „keleti politikáját"

A vatikáni „keleti politikát", amelyet XXIII. János hirdetett meg, majd VI. Pál és Casaroli bíboros jelentős eredményei vittek előbbre, az utóbbi hetekben súlyos csapások érték. Ezek okaival kapcsolatban a megfigyelők találgatásokba bocsátkoznak.

Az első megtorpanásra akkor került sor, amikor a szovjet kormány — a Szentszék szerint — nem engedélyezte a pápának, vagy legátusának, Casaroli bíborosnak, hogy augusztus 26-án a litvániai Vilniusba utazzék, és részt vegyen a litván katolikusok védőszentjének, Szent Kazimirnak a tiszteletére rendezett ünnepség záróeseményein. „Nem adatott meg — jelentette ki II. János Pál augusztus 26-án —, hogy részt vegyek ezeken a szertartásokon, és ugyanígy államtitkár legátusomnak sem." Nyilvánosan elhangzott vád volt ez, amelyre a szovjet kormány nem válaszolt, a pápa pedig kifejezésre juttatta azt a reményét, hogy „lesz még lehetőség teljesíteni ezt a missziót, ezt a szolgálatot távoli testvéreinknél". A megfigyelők már ezen a ponton felteszik a kérdést, vajon Casaroli bíboros, aki mindig is annak a híve volt, hogy még a legbonyolultabb problémákat is diplomáciai tárgyalások útján oldják meg, egyetértett-e a pápával abban, hogy a vádaskodás és a szembehelyezkedés útját válassza.

A második csapást is a pápa mérte a „keleti politikára", amikor aláírta és engedélyezte a felszabadítási teológiát meglehetősen élesen bíráló dokumentum kiadását (a kiadásra egyébként szeptember 3-án sor is került), amely a reális szocializmus országait „korunk szégyenének" nevezi. Ezzel kapcsolatban megfigyelték, hogy ez a frontális támadás — amely Roncalli pápa és VI. Pál idejében teljesen eltűnt a vatikáni nyelvezetből — már szerepelt a vatikáni dokumentumban, amikor a pápai diplomácia érintkezésbe lépett a Szovjetunió római nagykövetségével a pápa vagy Casaroli bíboros litvániai utazásával kapcsolatban. A Tájékoztató a felszabadítás teológiájának néhány aspektusáról c. dokumentumot a pápa augusztus 6-án írta alá, de voltaképpen már júliusban elkészült, olyannyira, hogy néhány példánya már forgalomba is került, s a brazíliai *O. Globo* című újság jóval a hivatalos megjelenése előtt leközölte.

Felvetődik a kérdés: vajon mi történik a vatikáni vezetésben, és helytálló-e az a több oldalról is elhangzó feltevés, hogy „kettős vonalvezetés" érvényesül olyan kérdésekben, mint például a „keleti politika" vagy a „felszabadítás teológiája".

Az olasz és a nemzetközi sajtó mindennemű cáfolat nélkül közölte azt a tiltakozást, amelyet szeptember 5-én Aloisio Lorscheider bíboros, Fortaleza érseke, valamint Ivo Lorscheider püspök, a brazíliai püspöki konferencia elnöke intézett a pápához amiatt, hogy Ratzinger bíboros nem hallgatta meg őket a „felszabadítási teológiáról" szóló dokumentummal kapcsolatban. Hasonlóképpen tiltakozott Evaristo Arns, Saõ Paolo érseke. És ha a Boff-üggyel kapcsolatban a Vatikán meghátrált, az éppen e tekintélyes személyek határozott közbenjárásának tudható be.

Úgy látszik azonban, hogy a dokumentumnak azokat a részeit, amelyek a marxizmus meglehetősen kritikus és erősen sematikus megítélését tartalmazzák (ez egyébként a Hittani Kongregáció kulturális elmaradottságáról tanúskodik), valamint a reális szocializmus országairól szóló részeket anélkül iktatták be, hogy elmélyülten tanácskoztak volna a vatikáni kormány tagjaival, Casaroli, Martini és Willebrands bíborossal. Úgy tűnik, nem

konzultáltak a Szentszék külpolitikáját irányító Silvestrini püspökkel sem. Ezért a nagyfokú zavaruk.

De visszatérve a Szentszék és a Szovjetunió kapcsolatára, hangsúlyoznunk kell egy másik, igen jelentős tényt, amelyről a sajtó mind a mai napig nem vett tudomást. Március 4-én, amikor a pápa megnyitotta a litván—lengyel király fia, Szent Kazimir születésének 500. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségeket, monsignore Marcinkus, valamint Kazimieras Charles Salatka, Jonas Bulaitis, Vincentas Brizgys, Antanas Deksnys püspökök aláírásával megjelent egy dokumentum, amelyben Litvániával kapcsolatban a következő olvasható: „Napjainkban az idegen megszállás alatt álló országban, egy irgalmatlan rendszer nehéz körülményei közepette Litvánia katolikusai kitűnnek bátorságukkal és azzal a szilárd eltökéltségükkel, hogy hívek maradnak Istenhez és egymáshoz."

A Szentszéknél igen magas tisztségeket betöltő prelátusok, akiket a pápa helyezett e tisztségekbe, Litvániát nem a 15 szovjet köztársaság egyikének tekintik, hanem egy „idegen megszállás alatt álló országnak", amely egy „irgalmatlan rendszernek" van alávetve. Marcinkus érsek, aki a vatikáni bankkal (IOR) kapcsolatos botrány révén vált közismertté, s aki még mindig ennek a banknak az élén áll, a Vatikán pápai bizottságának vezetője. Monsignore Salatka Oklahoma City érseke, monsignore Bulaitis Csád apostoli megbízottja, monsignore Brizgys kaunasi segédpüspök, monsignore Deksnys feladata pedig a Nyugat-Európában élő litván katolikusok lelki támogatása.

Az Annuario Pontificióban egyébként a Szentszék mellett akkreditált diplomaták között egy bizonyos Stesys Lozoraitis — követségi első titkári rangban — képviseli az 1943-ban száműzetésben alakult litván kormányt. Ez azt jelenti, hogy a Szentszék elismeri egy fantomkormány teljes legitimitását.

Mármost, tekintettel arra, hogy a Szentszék és a Szovjetunió között nincsenek diplomáciai kapcsolatok, óhatatlanul felvetődik a kérdés: egy államfő, a vatikáni állam feje, a pápa hogyan tarthat igényt arra, hogy ellátogasson a Szovjetunióba, ha formálisan nem ismeri el, hogy Litvánia annak 15 köztársasága közé tartozik. Ami pedig azt illeti, hogy az Annuario Pontificio szerint Litvániában, Lettországban és Észtországban továbbra is fenntartják a nunciatúrát, habár ténylegesen ezek a hivatalok nincsenek betöltve, arra enged következtetni, hogy vatikáni részről a Szovjetuniót — legalábbis formálisan — még mindig a 67 évvel ezelőtti szemmel nézik.

Az igazság az, hogy a jelenlegi pápaság révén a Szentszék és a Szovjetunió közötti kapcsolatok új, meglehetősen bonyolult szakaszba jutottak, már csak a lengyel kérdés miatt is. Tény, hogy az első és utolsó találkozásra II. János Pál és a Szovjetunió kormányának tekintélyes képviselője között 1979. január 24-én került sor. Akkor történt, hogy Wajtyla pápa első külföldi, mexikói útjára készülve fogadta a Vatikánban Andrej Gromiko külügyminisztert. Ez a négyszemközti, több mint egyórás, tolmácsok és hivatalos közlemények nélküli megbeszélés a mai napig az egyetlen hivatkozási pont. Egyébiránt azóta csak a vatikáni államtitkárság és a szovjet diplomácia képviselői közötti találkozásokra került sor.

A Keresztény Egyházak Titkársága, valamint a moszkvai ortodox patriarkátus közötti ökumenikus dialógus is több mint két éve egy helyben topog. Az a tény, hogy Wojtyla pápa az utóbbi években makacsul helyi egyházként emlegette az „ukrán unitusokat", holott 1946 óta hivatalosan a moszkvai patriarkátusba olvasztották be őket, felingerelte a patriarkátust. Szlipij bíboros minap bekövetkezett halála talán elmozdított egy akadályt e nehéz dialógus útjából, de nem oldódott meg az a probléma, amely a pápa miatt fennáll.

Ez a helyzet végül is az egész keleti politikát érinti, amellyel kapcsolatban nem elég kijelenteni — amint a pápa tette Kanadába indulásakor —, hogy a Szentszék kész a dialógusra, ha ez süketek párbeszédévé válik.

(Az olasz napilap 1984. szeptember 15-i számából)

DOKUMENTUM

Latin-Amerika: közös álláspont a hitelezőkkel szemben

A CARTAGENAI KONSZENZUS

(RÖVIDÍTVE)

(1) Argentína, Bolívia, Brazília, Chile, Kolumbia, Ecuador, Mexikó, Peru, a Dominikai Köztársaság, Uruguay és Venezuela külügyi és pénzügyi területért felelős miniszterei 1984. június 21- és 22-én találkoztak Cartagenában, hogy megvizsgálják a nemzetközi gazdasági helyzetet, különös tekintettel a külföldi eladósodásra és azokra az akadályokra, amelyek országaik gazdasági fejlődésének reaktiválása előtt az eladósodottság miatt tornyosulnak, továbbá, hogy adekvát kezdeményezéseket és cselekvési formákat vessenek fel, amelyek minden érdekelt fél számára kielégítő megoldásokat eredményeznek. (...)

(4) Jelezték, hogy a térség példátlan válságon megy át, amit az egy főre jutó hazai terméknek az egy évtizeddel korábbi szintre való visszaesése jellemez. Mindez a gazdaságilag aktív lakosság több mint negyedét sújtó munkanélküliséget, a reálbérek lényeges visszaesését jelentette, ami súlyos politikai és társadalmi konzekvenciákkal járhat.

(5) Hangsúlyozták, hogy a válság nagyrészt külső, a latin-amerikai országok ellenőrzésén kívüli tényezőkre vezethető vissza. Ezek 1980 és 1983 között az export csökkentéséhez vezettek és az import erőltetett visszafogását kényszerítették ki, ami súlyos következményekkel járt a fejlődésre nézve. Ebben az időszakban a nemzetközi recesszió és az iparosodott országok gazdaságának stagnálása, a cserearányok romlása, a protekcionista és kereskedelmet korlátozó po-

Le Monde

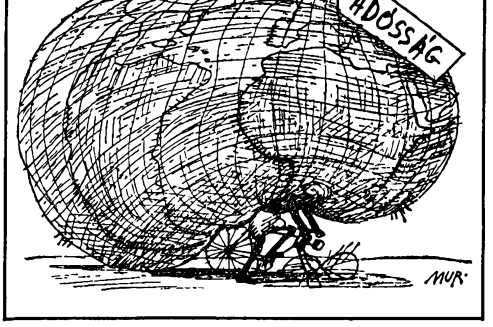

Magyar Szó

litika újjáéledése az iparosodott gazdaságok oldalán súlyos visszaesést okozott a régió exportvolumenében és -struktúrájában.

(6) Ismételten rámutattak, hogy ezek a tényezők, a kamatok újbóli emelkedésével együtt súlyos és vészterhes helyzetet idéztek elő a térség országainak külföldi adóssága tekintetében. Latin-Amerika adósságainak halmozott értéke több mint a bruttó hazai termék fele, és évi exportjának háromszorosát teszi ki. Az adósságszolgálat kifizetéseinek növekedése kétszer olyan nagy volt, mint az export növekedése, s az elmúlt nyolc évben a kifizetett kamatok több mint 173 000 millió dollárt jelentettek. A kamatlábak minden egyes százalékpontnyi emelkedése Latin-Amerika számára évi 25 000 millió dollár nagyságú devizakiáramlást eredményez; a kamatok emelkedése ebben az évben megfelel a régió egyhavi exportjának, s ez azzal a negatív eredménnyel járt, hogy a régió a pénzeszközök nettó exportőrévé vált. 1983-ban e veszteség a becslések szerint elérte a 30 000 millió dollárt. Miközben az élénkülés jelei tapasztalhatók az iparosodott országok nagy részében, Latin-Amerika — paradox módon — a fejlődési folyamat visszafogására és egyes esetekben megbénítására kényszerül.

(7) Kijelentették, hogy Latin-Amerika adósságproblémája nagymértékben az eredeti hitelfeltételek — különösen a likvidálásra és a kamatlábra vonatkozóak — drasztikus megváltozásának függvénye. E változások, amelyek teljes mértékben kívülállnak a régió döntési lehetőségein, nyilvánvalóvá teszik az adósok és hitelezők együttes felelősségét.

(8) Megerősítették azt a széles körben kinyilvánított elhatározásukat, hogy eleget tesznek az adósságukból fakadó kötelezettségeiknek, és folytatják erőfeszítéseiket gazdaságaik pénzügyi, költségvetési és árfolyampolitikai újjárendezésére, abból a célból, hogy újrainduljon a gazdasági fejlődés anélkül, hogy a kormányok eltekintenének népeik jóléte társadalmi-politikai stabilitásának garantálására vonatkozó kötelezettségeitől.

(9) Ismételten aláhúzták, hogy ezen erőfeszítések jelentős áldozatokat követeltek a latin-amerikai lakosság életszínvonalában — egyes esetekben elérték a végső tűréshatárt —, s megerősítették elhatározásukat, hogy nem engedik magukat kényszer-fizetőképtelenségbe és elhúzódó gazdasági stagnálásba sodródni. Ezzel kapcsolatban ismételten megállapítják az adósság-kérdés politikai megtárgyalásának szükségességét nemzetközi szinten, hiszen e kérdésnek nyilvánvaló politikai és társadalmi következményei vannak, s csakis az adós és hitelező országok kormányainak aktív akarata teheti lehetővé a jelenlegi, a megfelelő és tartós megoldásokat akadályozó feltételek módosítását.

(10) Megerősítették, hogy a külföldi adósságokról folyó tárgyalások irányítása minden ország felelőssége. Egyben figyelmeztettek, a közelmúlt tapasztalatai arra intenek, hogy a fejlődő országok adósságproblémája nem oldódhat meg kizárólag a bankokkal folytatott tárgyalások, a multilaterális pénzügyi szervezetek elszigetelt akciói, vagy egyszerűen a piac magatartása útján. Ezért szükséges a restrukturálás és finanszírozás azon általános alapvonalainak meghatározása és elfogadása, amely minden egyes ország tárgyalásainál referenciaként szolgálna. Ezen alapvonalakat adaptálni kell minden ország speciális körülményeire, mivel a külföldi eladósodás helyzetei éppúgy eltérőek, mint azok a szükséges intézkedések, amelyek az egyes gazdaságok növekedési feltételeinek a helyreállítását szolgálják.

(11) Megegyeztek abban, hogy e referenciakeretnél figyelembe kell venni a probléma tartós megoldásában részt vevő felek, úgy mint a hitelező és adós országok kormányai, a nemzetközi pénzügyi szervezetek és a nemzetközi bankrendszer együttes felelősségét.

(12) Elismerték, hogy az említett kereteknél figyelembe kell venni a gazda-

sági újjárendezés költségei kiegyensúlyozott elosztásának elvét. Ahhoz, hogy a kiigazítás hatékony legyen, szimmetrikusnak és kiegyensúlyozottnak kell lennie. A világgazdaság tartós expanziójához néhány iparosodott ország gazdaságpolitikájának megváltoztatására van szükség. Jelezték annak szükségességét, hogy ezen országok sürgősen olyan (gazdasági) politikát vezessenek be, amely szinten tartja a kamatlábakat anélkül, hogy az antiinflációs célok kárt szenvednének.

(13) Kiemelték, hogy szoros összefüggés van az adósság és a finanszírozás problémái, valamint a kereskedelem között, mivel a régió fizetési képességének erősítését szolgálná a gazdasági növekedésnek az export emelkedésén, a pénzáramlás felélesztésén és a megfelelő importképesség fenntartásán keresztül történő ösztönzése.

(14) Jelezték továbbá: sürgetően szükséges, hogy az iparosodott felek olyan intézkedéseket foganatosítsanak, illetve politikát folytassanak, amelyek elősegítik a fejlődő országok exportjának a piacukra történő bejutását, olyan feltételeket teremtsenek, amelyek újraindítják a finanszírozás folyamatát és az adósságszolgálati terhek folyamatos és jelentős enyhüléséhez vezetnek. Enélkül a latin-amerikai országok által tervezett gazdasági újjárendezés semmivé válhat.

(15) Kijelentették, hogy a közvetlen külföldi beruházások a tőke támogatásán, a technológiatranszferen, a munkahely létesítésén és a nyereség képzésén keresztül kiegészítő szerepet játszhatnak, amennyiben tiszteletben tartják a régió országainak a kérdésben folytatott politikáját és joggyakorlatát. Mindazonáltal a külföldi egyensúlyhiány megoldásához devizális hozzájárulásuk korlátozott, s ezért nem képezhetnek döntő elemet a külföldi adósság problémájának megoldásában.

(16) Elfogadták Kolumbia elnökének felhívását, hogy törekedni kell olyan nemzetközi pénzügyi rendszer megteremtésére, amely lehetővé teszi a fejlődő országok gyors növekedését népeik életminőségének emelése céljából. E rendszernél figyelembe kell venni — egyebek között — azokat az alapelveket, amelyek a jelen konszenzus alapját képezték.

(17) Elhatározták, hogy az iparosodott országokhoz és a nemzetközi bankrendszerhez fordulnak, hogy azok megfelelő figyelmet fordítsanak a cartagenai konszenzusban megfogalmazódott felvetéseknek, hogy stabil és alapos megoldást találjunk Latin-Amerika külföldi eladósodásának problémájára.

(18) Az ebben a konszenzusban foglaltak alapján a külügyi és a pénzügyi szféráért felelős miniszterek elhatározták, hogy javasolják az alábbiakat:

a) Olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek a nemzetközi piacokon a nominál és reál kamatlábak azonnali és drasztikus csökkenéséhez vezetnek. Ez kell hogy az ipari országok kormányai erőfeszítéseinek alapvető célja legyen.

b) Az újratárgyalások és az új hitelakciók során a nemzetközi bankrendszer olyan kamatlábakat használjon referenciaként, amelyek semmi esetben sem haladják meg saját alapjaik szerzésének tényleges költségeit és nem is az adminisztrált kamatlábakon alapulnak.

c) A közvetítői rést és más költségeket a minimálisra kell csökkenteni, el kell törölni a komissziókat, s meg kell szüntetni — az újratárgyalások idejére — a késedelmi kamatokat.

d) Időleges mechanizmusokat kell működésbe helyezni, amelyek enyhítik a magas kamatlábak okozta feszültséget. Ilyen lehet a Nemzetközi Valuta Alapnál létesíthető kompenzációs keret, az ilyen célra nyújtott engedményes hivatalos hitelek és a fizetési haladékok. Ugyanakkor felhívták a figyelmet, hogy e mechanizmusok csak korlátozottan hasznosak, hiszen csupán terítik a problémát.

e) Az újratárgyalási műveleteknél vegyék figyelembe az adósság profilját és minden ország képességét a gazdasági és fizetési talpraállásra, s lényegesen javítsák a futamidővel és a türelmi idővel kapcsolatos feltételeket. Ha az érdekelt adós országoknak megfelel, akkor a tárgyalások alapja legyen kiterjeszthető több éves periódusokra és a kamatok tőkésítésére is.

f) A szélsőségesen nagy fizetési mérlegproblémákkal küszködő országok esetében fontoljanak meg olyan záradékokat, amelyek lehetővé tennék a kamatfizetések egy részének pótlólagos kamat nélküli elhalasztását, s amelyek az export növeléséből származó bevételek meghatározott hányadával kerülnének kiegyenlítésre.

g) A külföldi hitelek újratárgyalása egy ésszerű százalékarányon túl nem érintheti az exportból származó bevételeket, ami lehetővé teszi a megfelelő gazdasági aktivitás fenntartását. Meg kell szüntetni azt a követelést, hogy a magánszektor kereskedelmi kockázatát az állami szektor vállalja magára.

i) Meg kell szüntetni a nemzetközi pénzügyi központok merev gyakorlatát, amely automatikusan bünteti a fejlődő országoknak nyújtott hitelek értékpapírjait, s amely megakadályozza az új finanszírozást, valamint a szuverén országoknak mint adósoknak a nemzetközi pénzügyi közösségen belüli speciális minősítésének elismerését és e minősítésre érvényes szabályozás megvalósítását.

j) Az adósok felé történő hiteláramlást reaktiválni kell, ami sok esetben gyakorlatilag már fel lett függesztve. A rövid lejáratú hitelnyújtásokat az említett országok kereskedelmének és más műveleteink finanszírozása céljából mielőbb fel kell újítani.

k) Nagyobb volumenű eszközöket kell kiutalni, és növelni az olyan nemzetközi pénzügyi szervezetek hitelnyújtási képességét, mint a Nemzetközi Valuta Alap, a Világbank-csoport és az Amerikaközi Fejlesztési Bank.

l) Szükséges különleges lehívási jogok újabb, a fejlődő országok likviditási igényének megfelelő kibocsátása, a kiigazgatási programok határidejének növelése és e forrásokhoz való szélesebb körű hozzáférhetőség.

m) A Nemzetközi Valuta Alap feltétel-kritériumait felül kell vizsgálni az alábbiak szerint:

Prioritást kell biztosítani a termelés és a munkahelyek számának növelése számára, figyelembe véve minden ország speciális gazdasági, szociális és politikai körülményeit.

A költségvetési és külföldi fizetési célok kitűzése vagy módosítása során a nemzetközi kamatlábak növekedésének hatását a stabilizációs programokban figyelembe vett mértéken felül kell szem előtt tartani, hogy a közérdekű beruházásokat és az importot ne kelljen tovább korlátozni.

A monetáris feladatokat módosítani kell, hogy kivédhetők legyenek az infláció ütemének váratlan növekedései, s kerülni kell a követett stabilizációs célokkal ellentétes szabályozás életbeléptetését.

n) Gyorsuljon és növekedjék a Világbank-csoport és az Amerikaközi Fejlesztési Bank eszközeinek a felhasználása olyan mechanizmusokon keresztül, mint:

Program hitelek hányadának növelése a tervek költségei finanszírozható részén belül.

A szerződött hitelek átutalásának élénkítése.

A helyi valutában befizetett ellenérték-követelmények átmeneti és lényeges csökkentése.

A pénzügyi rangsorolás eltörlése.

o) Biztosítsanak nagyobb határidőket és még preferenciálisabb kamatlábakat az adósországoknak adósságaiknak az ipari országok kormányaival és a hi-

U. S. News and World Report

Szembesítés a milliárd dollárnyi tartozás feneketlen mélységével: A kérdés az, hogyan húzzák ki a dolgok méregfogát?

vatalos exporthitel intézményeivel történő újratárgyalása során. Ugyancsak haladéktalanul új, preferenciális lejáratú és feltételű hitelvonalakat kell nyitni számukra, mégpedig olyan összegekre, amelyek megakadályozzák az import elakadását.

p) A fejlődő országok a termékeik árának jövedelmező szinten való tartására vonatkozó igényét mielőbb figyelembe kell venni oly módon, hogy az ellentételezze cserearányaiknak a külföldi adósságok törlesztését nehezítő erős romlását.

q) Mielőbb el kell törölni az ipari országok vám- és nem vámjellegű sorompóit, mind a tradicionális, mind pedig az ipari termékek vonatkozásában, beleértve a magas technológiai igényűeket, amelyek korlátozzák a fejlődő országok termékeinek bejutását piacaikra.

(19) A külügyi és a pénzügyi szféráért felelős miniszterek elhatározták a konzultációs és az események megfigyelésére szolgáló mechanizmus fenntartását, hogy előbbrevigyék e konszenzusban kifejtett irányvonalakat és javaslatokat, hogy hozzájáruljanak a hitelező országokkal való dialógushoz, s hogy folyamatosan vizsgálják a nemzetközi konjunktúrát és értékeljék a kezdeményezések megvalósítását. E mechanizmus nyitva áll a térség más országai számára is. (...)

(23) Kifejezték készségüket, hogy találkozót rendezzenek az ipari országok kormányaival, hogy együtt vizsgálják meg Latin-Amerika eladósodottságának sokoldalú aspektusait, gazdasági, szociális és politikai konzekvenciáit, figyelembe véve, hogy szükséges a megoldás keresése annak túlzott terheire és olyan kedvező feltételek teremtésére, amelyek reaktiválják az adós országok fejlődését, biztosítják a világgazdaság és kereskedelem tartós expanzióját, tiszteletben tartva minden fél érdekeit. (...)

Megjegyzés: A Nemzetközi Valuta Alap és a Világbank szeptemberben tartott közös közgyűlésén a fejlődő országok lemondtak a rendkívüli hitelfeltételek kiterjesztéséről. Ennek előzménye, hogy Argentína megegyezett a Nemzetközi Valuta Alappal: leértékeli valutáját, cserébe 1,4 milliárd dolláros kölcsönért. Korábban Argentína az „adóskartell" létrehozásának legradikálisabb szószólója volt. — *N. Sz. szerk.*

I. E. RIBALKIN

Chile: harc a fasiszta diktatúra ellen

Chilében növekednek a fasiszta katonai rendszer elleni tömegakciók. E harc új szakaszának kiinduló pontja az a határozat volt, melyet 1983. április 21-én a rézmunkások szövetségének rendkívüli kongresszusa hozott. A kongresszus felhívta a munkásokat, hogy május 11-én 24 órás országos sztrájkkal tiltakozzanak az elnyomás ellen. „Ha nem fogunk harcolni, hogy a helyzet megváltozzon, eláruljuk demokratikus és szakszervezeti elveinket... Bekövetkezett az a pillanat, amikor harcot kell indítanunk és azt mondani: elég!" — hangoztatta a felhívás.

A sztrájkfelhívás nagy visszhangra talált, s ez arról tanúskodott, hogy a felgyülemlett elégedetlenség már olyan fokot ért el, amit nem lehetett tovább elfojtani. A kormány érezte a veszélyt, s katonaságot — tüzérséget és páncélkocsikat — vont össze a rézipari központba. Akkor a rézmunkások szövetsége a véres összeütközés elkerülése végett elhatározta a sztrájk elhalasztását, s helyette országos tiltakozási napot hirdetett.

A rézmunkások szövetségét támogatták a nagy szakszervezetek, valamint a parasztok, a diákok, az újságírók, az ügyvédek, a mérnökök, a művészek, az orvosok és más rétegek szervezetei. A mozgalomhoz csatlakoztak az ipari és mezőgazdasági vállalkozók, a teherautó-, autóbusz- és taxitulajdonosok is.

A Pinochet-kormánnyal még soha azelőtt nem állt szemben ilyen széles körű front. Nem is tudta megakadályozni az országos tiltakozási nap megrendezését. 1983. május 11-én, a különféle kormányellenes akciókban — tüntetéseken, részleges sztrájkokban, munkalassításban, iskolai foglalkozások bojkottjában stb. — százezrek vettek részt.

A harc hevében megszilárdult a munkások és alkalmazottak akcióegysége. Május 21-én létrejött a Dolgozók Országos Vezető Tanácsa, amelyhez csatlakoztak az összes nagy szakszervezetek és mintegy 50 különféle szervezet, ahol diákok, munkástelepülések lakói, megtorlások áldozatai, rokonai stb. tömörülnek. A tanács még nem egységes szakszervezeti központ, bár egy ilyen központ alapjául szolgálhat. Egyelőre koordináló szerepet játszik.

„Harci programjában" követeli a rendkívüli állapot és a cenzúra megszüntetését, az ellenzék hozzájuttatását a tömegtájékoztatási eszközökhöz, parlamenti választásokat valamennyi politikai áramlat részvételével, a munkanélküliség felszámolását, a dolgozók helyzetének javítását, az 1973-ig érvényben volt munkatörvények újbóli érvényesítését.

A harc mérföldkövei

Milyen utat tett meg a mozgalom Salvador Allende kormányának megdöntése óta?

A hatalomra jutott fasiszta katonai junta a fő csapást nemcsak a baloldali pártokra mérte, hanem a szakszervezetekre is. Betiltották a Chilei Dolgozók Egységei Központjának (Central Unica de Trabajadores de Chile — CUTCH) tevékenységét, feloszlatták a szakszervezeti egyesülések háromnegyed részét. Üldözték, megölték, letartóztatták a baloldali pártok tagjainak ezreit, és mintegy 5000 embert száműztek az országból. Az ágazati egyesületek és alsó szakszervezeti csoportok továbbra is fennálltak, de tevékenységüket a hatóságok szigorúan ellenőrizték, nem támaszthattak követeléseket, nem indíthattak sztrájkokat és nem választhatták vezetőiket.

A szakszervezetek vezetői között akadtak olyanok, akik együttműköd-

tek a katonai juntával. A hatóságok számos esetben eltávolították a nekik nem tetsző szakszervezeti vezetőket, saját bérenceikkel helyettesítve őket, vagy pedig nekik engedelmeskedő párhuzamos szakszervezeteket alakítottak.

A fasiszta kormánynak mindemellett nem sikerült komoly támaszt találni a szakszervezeti mozgalomban, kivált a munkások között. S idővel a szakszervezeti mozgalom felélénkült, kezdett túlnőni a kormány által megszabott kereteken.

A harc új szakasza 1976-ban kezdődött: a kormány ugyanis gazdasági téren és a munkaviszonyokban „sokkoló terápiát" alkalmazott, ami támadást jelentett az életszínvonal ellen. Míg 1974-ben a munkaerő 9,2 százaléka volt munkanélküli, 1976-ban ez az arány már 20,2 százalékra emelkedett.

Mindez aktivitásra, szervezeti és politikai jellegű változtatásokra ösztönözte a munkásmozgalmat. Olyan szakszervezeti csoportok alakultak, amelyek a különböző iparágak dolgozóit együttes akciókra mozgósították. Erősödött a szakszervezeti egységre való törekvés, annak ellenére, hogy a kormány törvénytelennek nyilvánította ágazatközi szakszervezetek letesítését.

A szakszervezetek először 1976 májusában bírálták nyilvánosan Pinochet politikáját. Ezzel hírt adott magáról a „tízek csoportja" (tíz szakszervezeti egyesülés írta alá a tiltakozó nyilatkozatot). Az aláírók között olyanok is akadtak, akik korábban hajlandók voltak együttműködni a katonai juntával. A „tízek csoportja" körülbelül 500 alsófokú szakmai szervezetet egyesített, s ezek taglétszáma mintegy 600 000-re volt becsülhető.

Egy évvel később megjelent, egy dokumentum kibocsátásával hírt adva magáról, a „hetek csoportja". Ez is helytelenítette a kormány politikáját a gazdaság, a munkatörvények terén és a szakszervezeti törvényhozásban. A „hetek csoportja" következetesebb álláspontot foglalt el, mint a „tízek csoportja", mert nem terhelte őket az a hátrány, hogy a múltban együttműködtek a juntával.

A „hetek csoportja", akárcsak a „tízek csoportja", nem volt szakszervezeti központ vagy ágazatközi egyesülés. Inkább a szakszervezeti vezetők egyesülése, amely fokozatosan valamilyen szervezett formát öltött. Míg a „hetek csoportját" az egységre való törekvés jellemezte, addig a „tízek csoportja" ellenezte a szervezeti egységet a marxista befolyás alatt álló szakszervezetekkel. Ám a szakszervezeti tagok hangulatának radikalizálódása, érdekeik és jogaik védelmének szükségessége mindkét csoportot akcióegységre sarkallta.

1977 augusztusában 852 szakszervezeti vezető írásban fordult a katonai juntához: követelték a szakszervezeti jogok, az alkotmányos biztosítékok helyreállítását, az ostromállapot megszüntetését. Tehát nem gazdasági, hanem politikai követelésekről volt szó.

A szakszervezeti mozgalom fejlődésében fontos mérföldkő volt a Szakszervezetek Országos Koordinációs Bizottságának 1978-ban történt megalakulása. Ez a bizottság a „hetek csoportjának" alapján létesült, de csatlakozott hozzá néhány olyan szervezet is, amely eredetileg a „tízek csoportjához" tartozott.* A benne képviselt szakszervezetek a dolgozók egységének megteremtését tűzték ki feladatul, hogy megkezdhessék a „társadalmi erők mozgósítását" a demokrácia helyreállítása érdekében, és küzdjenek olyan szövetség létrehozásáért, amely a Pinochet-diktatúrával szemben álló nemzeti és népi erők széles körű egyetértését fejezné ki.

A kormány megérezte a veszélyt. 1978 októberében feloszlatott hét szakszervezeti szövetséget, utána hatósági felügyelettel újraválasztást rendelt el egyes szakszervezetekben: megtiltották azoknak a vezetőknek az újraválasztását, akik az előző tíz év alatt politikai tevékenységet fejtettek ki. Ezekkel az intézkedésekkel azonban a fasiszta juntának nem sikerült megakadályozni a szakszervezeti mozgalomban kialakult ellenzék erősödését.

1977—1980-ban Chile a gazdasági „felvirágzás" időszakát élte. A belföldi összterméket 7—9 százalékkal nőtt, s némileg csökkent (17,2 százalékra esett

* Bizonyos adatok szerint a Koordinációs Bizottság által képviselt szervezetek egymillió tagot számláltak. Ez a szám nyilvánvalóan túlzott, mivel a szakszervezeti tagok összlétszáma 1977-ben nem érte el az egymilliót.

vissza) a munkanélküliség. Ezt az eredményt azon az áron érték el, hogy óriási mértékben nőtt az ország külföldi eladósodása.

1979-ben a kormány olyan „munkatervet" fogadott el, amely kemény kézzel szabályozta a szakszervezeti tevékenységet: szétforgácsolta a szakszervezeteket oly módon, hogy egy üzemben több szakszervezetet és egy iparágban több szakszervezeti egyesülést engedélyezett. Bár formálisan elismerték a kollektív szerződésekre és a sztrájkokra vonatkozó jogot, valójában olyan feltételeket teremtettek, amelyek lehetővé tették e harci eszközök elsikkasztását. Kollektív szerződésről csak az üzemi szakszervezetek tárgyalhattak, méghozzá nem egyidejűleg, hanem különböző időpontokban. A munkakonfliktusokkal foglalkozó bíróságok megszűntek. A dolgozók társadalombiztosításának és orvosi ellátásának ügyét magánkézbe adták.

A „munkatervet" a szakszervezetek egyhangúlag elítélték. A Koordinációs Bizottság elnöke, Bustos, kijelentette: „A fő probléma az egység hiánya. A dolgozók különféle eszmei-politikai áramlatok hívei, s a távoli jövőre vonatkozó nézetkülönbségek teljesen megengedettek. De megbocsáthatatlan, hogy akcióink elszigeteltek legyenek a kormányzattal szemben, amely anynyi év óta lábbal tiporja valamenynyiünk elemi jogait... Míg mi, dolgozók, megosztottak és ennélfogva gyöngék vagyunk, a katonai rezsim továbbra is kemény kézzel ránk kényszeríti saját társadalmi modelljének megszilárdítására irányuló intézkedéseit, amelyek csak a maroknyi hatalmas gazdasági csoportok érdekeit szolgálják." Bustos felhívta a népet, hogy a kormánnyal állítsa szembe „az egységes szakszervezeti mozgalom erejét, a széles körű demokratikus mozgalom erejét".

1981. június 18-án a Koordinációs Bizottság az egész nemzet nevében „követelésjegyzéket" intézett Pinochethez: követelte, hogy a dolgozók részt vehessenek a helyzetüket érintő politika kidolgozásában; a letartóztatott és eltűnt személyek sorsának tisztázását, a rajtuk elkövetett gonosztettekért felelősek bíróság elé állítását és megbüntetését; minden chilei részére azt a jogot, hogy hazájában élhessen; a Pinochetet teljhatalommal felruházó és az önkényuralmat törvényesítő alkotmánycikkelyek eltörlését; a nemzeti érdekeknek ellentmondó gazdaságpolitika haladéktalan felülvizsgálatát; a munkások és alkalmazottak munkabérének azonnali emelését, és a megélhetési költségek növekedésére való tekintettel a munkabérek rendszeres emelésének bevezetését; a társadalombiztosítási rendszer módosításának felfüggesztését; a szakszervezeti szabadságjogok helyreállítását; a sztrájkra és kollektív szerződések kötésére vonatkozó tényleges jogot; a lakásprobléma megoldására szolgáló intézkedéseket stb.

A kormány a követeléseket „a nemzetközi kommunizmus részéről sugalmazott" akciónak minősítette és megtorlásokhoz folyamodott. A Koodinációs Bizottság tíz vezetőjét letartóztatták és bíróság elé állították. Amikor tekintélyes ellenzéki személyiségek csoportja a letartóztatott vezetők védelmére kelt, a kormány közülük négyet száműzött az országból. A fasiszta katonai rendszer fölülvizsgálta a munkatörvényt: eltörölte a munkaadói önkényt korlátozó és a dolgozók elbocsátására, valamint az üzemek bezárására vonatkozó jogi normákat. Felszámolta a 8 órás munkanapot, és teljesen vagy részleteiben hatálytalanított több mint 40 rendeletet és törvényt, amely rögzítette a dolgozók jogait.

Mindez az összes dolgozót érintette, és ideológiai, politikai nézeteltéréseikre való tekintet nélkül valamennyi főbb szakszervezeti egyesülést akcióegységre ösztönözte. Ily módon 1981—1983-ban a harc új szakasza kezdődött: fokozódott a konfrontáció a kormánnyal, erősödtek az egységtörekvések, a dolgozók szervezetei áttértek az akciókra, s a diktatúra elleni harc tömegméretet öltött. A megtorlások és a munkásellenes törvények dacára számos nagy sztrájk zajlott le a bányákban, a textil- és cipőgyárakban, a kikötő- és építőmunkások körében. Nem voltak ezek általános sztrájkok, de a szolidaritás a sztrájkolókkal más iparágak dolgozói részéről egyre erősebb lett.

1982. második felétől, a tiltalmak és az ostromállapot ellenére, a tiltakozá-

sok utcai tüntetésekbe torkolltak. A kormány ismét megtorlásokkal válaszolt, de nem tudta megállítani a harc további kibontakozását. Az akciók előkészítették a talajt ahhoz, hogy a chilei nép küzdelme minőségileg új szintre emelkedjék, ami konkrétan a rézmunkások szövetségének rendkívüli kongresszusán hozott határozatokban nyilvánult meg, továbbá az országos tiltakozás első napjának megrendezésében, s végül a Dolgozók Országos Vezető Tanácsának megalakulásában.

Ez a folyamat a dolgozók helyzetének gyors ütemű rosszabbodásán, a gazdasági válság fokozódásán alapult. 1981 második felétől a látszólagos „felvirágzásnak" nyoma sem maradt. 1982-ben a gazdaság olyan mély árokba zuhant, mint a harmincas évek válsága óta még soha. A belföldi össztermék egy év alatt 14,2 százalékkal csökkent, a munkanélküliség pedig már a munkaerő 27 százalékára terjedt ki. A diktatúra pénzügyi és gazdasági politikája az országot szakadékba taszította. Alejandro Halez, a Kereszténydemokrata Párt vezetője kijelentette: „Az egyetlen csúcsteljesítmény, mellyel a mostani kormány dicsekedhet, a Latin-Amerikában és talán az egész világon legmagasabb munkanélküliség, az egy főre jutó külföldi adósságnak a világon a legmagasabb foka, a termelőerők leggyorsabb pusztulása az iparban és a mezőgazdaságban, az emberi jogoknak Chilében eddig példátlan megsértése."

1983-ban tovább romlott a helyzet. Bár a termelés csökkenésének üteme lassúbbodott, az egy főre jutó termék tekintetében az ország húsz évvel esett vissza. 1983 szeptemberében a munkanélküliség megközelítette a munkaerő 35 százalékát. A munkások és alkalmazottak reálbére 1981 augusztusától 1983 szeptemberéig 28,4 százalékkal esett vissza.

A súlyos gazdasági válságot a rendszer politikai válsága tetézte. Az országos tiltakozás első napját további tiltakozási napok követték: 1983-ban összesen hét ilyen nap volt. Az első két tiltakozási napot — május 11-ét és június 14-ét — a szakszervezeti egyesülések szervezték. A rézmunkások szövetsége vezetőinek letartóztatása okot adott a rézmunkások június 23-i általános sztrájkjára, melyet a dolgozók néhány más csoportja is támogatott. A sztrájknak kifejezett potitikai jellege volt. A sztrájkolók által támasztott követelések között szerepelt „a tényleges demokratikus rendszerhez való mielőbbi visszatérés" időpontjának megállapítása, a szólásszabadság haladéktalan helyreállítása, a cenzúra eltörlése, a politikai száműzöttek visszatérése, a gazdaságpolitika megváltoztatása, a letartóztatott szakszervezeti vezetők szabadon engedése stb. A sztrájkot a negyedik napon abba kellett hagyni, mert a sztrájkhoz csatlakozott teherautó-tulajdonosok tárgyalni kezdtek a kormánnyal.

A visszhang, melyet a rézmunkások szövetségének sztrájkja és országos tiltakozási napra szólító felhívása keltett, a mérsékelt szakszervezeti vezetőket álláspontjuk megváltoztatására késztette. Azok, akik kezdetben megtagadták a felhívás támogatását, az utolsó pillanatban csatlakoztak a tiltakozási nap megrendezéséhez.

A dolgozók akcióinak kibontakozása, a szakszervezeti mozgalom kormányellenes alapon történő megszilárdulása aktivitásra ösztönözte a politikai ellenzéket. Az országos tiltakozás harmadik és utána következő napjait már nem a szakszevezeti egyesülések és a Dolgozók Országos Vezető Tanácsa kezdeményezték, hanem az ellenzéki politikai áramlatok. Az ellenzék olyan méreteket öltött, hogy a diktatúra nem mert általános elnyomáshoz folyamodni, hanem jobbnak látta, ha részlegesen lép fel ellene. Hogy az erősödő diktatúraellenes mozgalmat letörje és megossza az ellenzék sorait, a kormány reszleges enyhiteseket vezetett be: megszüntette a rendkívüli állapotot, a cenzúrát, s engedélyezte a politikai száműzöttek kisebb csoportjának hazatérését.

A politikai ellenzék polgári körében jelentkeztek az egységellenes és antikommunista irányzatok, valamint az a törekvés, hogy a legkövetkezetesebb forradalmi erők a diktatúraellenes szövetség keretein kívül maradjanak. Ezért — a Dolgozók Országos Vezető Tanácsának égisze alatt tömörült szakszervezeti mozgalomtól eltérően — két tömb jött létre. 1983

augusztusában megalakult a Demokratikus Szövetség és szeptemberben a Népi Demokratikus Mozgalom.

A Demokratikus Szövetség fő részvevője a Kereszténydemokrata Párt volt, a legnagyobb ellenzéki polgári párt, mely a tömegszervezetekben is jelentős befolyást élvezett. Csatlakoztak hozzá a republikánusok, a radikálisok, a szociáldemokraták és több szocialista csoportosulás. Ily módon a Demokratikus Szövetségben különböző erők egyesültek: a fasiszta juntát a múltban támogató jobboldali republikánusoktól, a politikai paletta közepén álló Kereszténydemokrata Pártig és a régebben a Népi Egységhez tartozó radikálisokig, szocialista frakciókig. Nem vettek benne részt a kommunisták és a baloldali szocialisták. Ez annak következménye volt, hogy a tömbben a Kereszténydemokrata Párt nézetei kerekedtek fölül. Ezek szerint véget kell vetni a diktatúrának és átmeneti kormányt kell létesíteni a demokratikus szabadságjogok helyreállítása és alkotmányozó nemzetgyűlés összehívása útján. E cél eléréséhez nem szabad erőszakot alkalmazni, mert a békés út „az egyetlen stratégia, mely elvezetheti az országot a demokráciához". A Kereszténydemokrata Párt kész egyeztetni a jövendő átmeneti kormány programját a „demokratikus ellenzékkel", de szembehelyezi vele „az erőszakra építő ellenzéket". Az utóbbihoz sorolja a kommunistákat, s nem hajlandó politikai szövetségre lépni velük, bár konkrét kérdésekben kész az akcióegységre.

A kormány igyekezett kihasználni a Demokratikus Szövetségben uralkodó tendenciát, a kommunistaellenes hangulatot, s így próbált egyenetlenséget szítani az ellenzékben. Ezt szolgálta a pinocheti rendszer belügyminiszterének „párbeszéde" 1983 augusztusában és szeptemberében a Demokratikus Szövetség vezetőivel. Ámde a „párbeszéd" csak megerősítette a „demokratikus átalakítás" illúziójának alaptalanságát: a diktatúra képviselői elutasították a „demokráciára való visszatéréssel" kapcsolatos ajánlatokat, s a „párbeszéd" kudarcba fulladt.

A Népi Demokratikus Mozgalom fő ereje a kommunista és a szocialista párt. E mozgalom megalakulása bizonyos mértékben kényszerű lépés volt, minthogy a benne képviselt politikai erők nem csatlakozhattak a Demokratikus Szövetséghez. A Népi Demokratikus Mozgalom kezdettől fogva egységre törekvő álláspontra helyezkedett. Elismerte, hogy a Demokratikus Szövetség megteremtése nagyon fontos kezdeményezés, s ezért síkraszállt a kivétel nélküli, széles körű demokratikus egységért, valamennyi ellenzéki erő összefogásáért. A Népi Demokratikus Mozgalom közvetlen céljai — Pinochet eltávolítása, ideiglenes kormány alakítása, amely helyreállítja a demokratikus szabadságjogokat, alkotmányozó gyűlés összehívása — egybeesett a Demokratikus Szövetség céljaival. Ez lehetőséget nyújtott az akcióegységre. E lehetőség realitását tanúsította az a nagyszabású kormányellenes gyűlés, melyet 1983. november 18-án közösen rendeztek, s amelyen körülbelül egymillió ember vett részt.

Az 1983 októberében tartott hatodik országos tiltakozási napot a Népi Demokratikus Mozgalom egyedül szervezte, és már hatalmas tömegmegmozdulásokra is sor került; ezek tanúsították a mozgalom erejét és befolyását, kivált a munkáskörzetekben. A mozgalom elutasítja a „párbeszédet" a fasiszta rezsimmel, és nem titkolja, hogy stratégiai célja a szocializmus megteremtése.

A Santiagóban november 18-án tartott gyűlés, mely Pinochet eltávolítása és a demokratikus rend helyreállítása jegyében zajlott le, a diktatúraellenes mozgalom 1983. évi csúcspontjának tekinthető. Ezután néhány hónapig nem került sor ilyen hatalmas megmozdulásra, sem más olyan tömegakcióra, melynek méretei az országos tiltakozási napok tüntetéseit megközelítenék. Történtek azonban olyan események, amelyek a diktatúra és az ellenzék újabb összecsapásának előhírnökei voltak.

Szervező erőként újra előtérbe került a Dolgozók Országos Vezető Tanácsa. Kezdeményezésére 1984. február elején értekezletet tartottak az országos szakszervezeti szövetségek és egyesületek, s itt kijelentették, hogy a dolgozók „nem tűrnek további huzavonát a demokratikus rendszer hely-

reállítása ügyében". Egyhangú határozatot hoztak, hogy március 27-én újabb országos tiltakozási napot rendeznek, utána pedig általános sztrájkot.

Minthogy mindkét tömörülés egyaránt támogatta a szakszervezeti fórum határozatát, gyakorlati lépéseket tettek az ellenzéki front egyesítésére. Március elején a Demokratikus Szövetség és a Népi Demokratikus Mozgalom vezetői megállapodtak, hogy közös akciókkal harcra mozgósítják a tömegeket a demokrácia mielőbbi helyreállítása érdekében.

A Pinochet-kormány részére új, nehezebb helyzet alakul ki. Szembenáll vele a munkás- és a szakszervezeti mozgalom, amely ha nem is teljesen, de leküzdötte elszigeteltségét, és szemben áll vele az igen széles körű, szervezetileg kialakult politikai ellenzék. A diktatúra egyre inkább elszigetelődik. Kénytelen erősen védekezni, de még nincs sarokba szorítva. Helyzete még nem válságos. Még módjában áll visszaütni, s továbbra is megtorlásokhoz folyamodik. Pinochet nem titkolja, hogy mindenáron hatalmon akar maradni, sőt „szeptember 11-e megismétlésével" fenyegetőzik.

Pinochet azért viselkedhet így — jóllehet nem a régi biztonsággal —, mert a hadsereg továbbra is támogatja, különösen pedig azért, mert a kormányzat bukása azzal járna, hogy felelősségre vonnák elkövetett gonosztettei miatt — ebben megnyilvánul a szomszédos Argentína példájának ijesztő hatása.

A kommunista pártnak erős, nagy befolyása van a néptömegek körében. Stratégiájában nagy jelentőséget tulajdonít az összes ellenzéki erő egységének; következetesen törekszik arra, hogy biztosítsa a munkásosztály vezető szerepét a demokratikus rend helyreállításáért folyó harcban.

Kísérletek történtek, hogy az ellenzék körében határvonalat húzzanak az erőszak hívei és ellenzői közé. Felhívások érkeztek a kommunistákhoz a Demokratikus Szövetség táborából, hogy nyilatkozzanak, a diktatúra megdöntésének melyik útját akarják követni: az „argentin", azaz a békés megoldás útját, vagy a „nicaraguait", azaz a fegyveres harcot. A kommunisták hangsúlyozták, hogy a harc útja nem az ilyen vagy olyan kívánságoktól függ, hanem az objektív és szubjektív körülményektől. Ezért nincs értelme az „argentin" vagy „nicaraguai" út választásáról beszélni, sem az egyiket vagy a másikat elutasítani.

Luis Corvalán, a Chilei Kommunista Párt főtitkára a következőket mondta: „Minden nép a saját útján törekszik a felszabadulásra, harc útján egyengeti ezt az utat. A zsarnoki rendszerek átmenetiek. Összeomlásukat általános és sajátos vonások jellemzik. Batista diktatúráját egyféleképpen, Somozáét másféleképpen dontották meg, az etiópiai négust így, az iráni sahot amúgy buktatták meg. Még nem világos a konkrét forma, melyben Pinochet fasiszta diktatúrája meg fog dőlni. Egyértelmű azonban, hogy nem omlik össze magától. A népnek kell megdöntenie és nekilátnia a társadalmi átalakításnak."

A kommunista párt védelmezi a népnek a zsarnokság elleni felkelésre való jogát; elutasít minden megalkuvást, minden tárgyalást a kormányzattal, s úgy véli, az országnak a demokrácia és a haladás útjára való visszatérését csak a népi engedetlenség politikája teszi lehetővé, amely támogat mindennemű harci megmozdulást és erélyes akciót, függetlenül attól, hogy a szervezett akciók nyílt vagy földalatti, békés vagy erőszakos formát öltenek-e. A kommunista párt hangsúlyozza, hogy a népi engedetlenséget nem szabad azonosítani a népfelkeléssel. Az előbbi már fejlődőben levő harci folyamat, az utóbbi az egyik, korántsem egyetlen forma, melybe ez a folyamat beletorkollhat.

A közeljövő meg fogja mutatni, képes-e Pinochet és klikkje úrrá lenni az ország nehéz helyzetén. A kibontakozott harcból a kivezető út döntő mértékben attól függ majd, be tudja-e tölteni a munkásosztály és szervezete az élcsapat szerepét, meg tudják-e hiúsítani, hogy a diktatúra megakadályozza a dolgozók akcióegységét, elszigetelje az ellenzéket és ezáltal elhárítsa a népellenes rendszer bukását.

(A szovjet folyóirat 1984/4. számából)

Le Monde

JACQUES DESPRES

A feszültség újraéledése Chilében

I. KORMÁNYZÁS 2000-IG

„Szükség esetén megismételhetjük szeptember 11-ét . . .” Pinochet tábornok úgy véli, hogy hosszú és nehéz lábadozása után Chile visszaesőben van, s így lehetséges, hogy egy 1973. szeptember 11-hez hasonló „csodatételre” lesz szükség. A „hitvány politikusok” ismét színre léptek, és megkísérlik tönkretenni a fegyveres erők „tökéletes művét”. Ezen elemzés alapján az államfő ismételten elhatározta, hogy mint azt az 1980. szeptember 11-én, egy új alkotmánnyal egyidőben elfogadott átmeneti rendelkezések* előirányozzák, mandátuma lejártáig, azaz 1989. március 11-ig, újjáválasztása esetén pedig 1997. március 11-ig folytatja „küldetését”.

Akár ellenfelei ijesztgetésére szánta ezen kijelentéseit, akár ténylegesen a század végéig kíván kormányozni — tény, hogy Pinochet tábornok kijelentései nagy magabiztosságról tanúskodnak. Ezt bizonyítja számos nyilvános szereplése és sajtóinterjúi. Igen éles a kontraszt az 1983. augusztusi vad, dühödt férfiú és a Nemzeti Egység kormányzásának véget vető pronunciamento (katonai puccs. — *N. Sz. szerk.*) 11. évfordulója megünneplésére készülő lehiggadt államfő között.

Pedig még egy évvel ezelőtt is az ellenzék azt hitte, hogy a „zsarnok” csillaga letűnőben van. Ebben az euforikus hangulatban nem lett volna helyénvaló a hogyan felől érdeklődni, hiszen Pinochet tábornok „nyitásra” kényszerült, ő, aki hatalmának legkisebb darabkáját sem engedi szívesen át másnak. A tábornok megbízta Onofre Jarpa belügyminisztert, akit egy nappal az augusztus 11-i tiltakozó megmozdulás előtt nevezett ki, hogy „párbeszédet” folytasson az ellenzékkel. A rezsim jelentős engedményeket tett. Megszüntették a szükségállapotot. Ötezer száműzött kapott engedélyt a hazatérésre. Ígéretet tettek arra, hogy nem folyamodnak a 24-es törvénycikkelyhez, amely az államfőnek kivételes hatalmat biztosít. Felmerült az előrehozott törvényhozói választások lehetősége. Végül ismét napirendre tűzték olyan alaptörvények tanulmányozását, amelyek lehetővé teszik a visszatérést az állam normális működését intézményesített keretek között.

Tömeges letartóztatások, kínzások . . .

Mi maradt mára ebből a „nyitásból”? Szinte semmi. A chileiekre újból rákényszerítették, még nagyobb szigorral, a szükségállapotot és a kijárási tilalmat. Pinochet tábornok kategorikusan megtiltotta, hogy a kongresszus 1989 előtt újrakezdhesse üléseit. A 24-es törvénycikkely az elnyomás elsődleges eszközévé vált. Folytatódik az ellenzék kiutasítása és száműzése az országból. Általánossá váltak a tömeges letartóztatások és a kínzások. A terroristák és a rendfenntartó erők közötti állítólagos „összetűzések” a legtöbb esetben nem mások, az emberi jogok tiszteletben tartásáért küzdő szervezetek szerint, mint álcázott mészárlások. A Nemzeti Információs Központ (NIK), vagyis a titkosszolgálat tevékenységét a múlt év júniusában hozott antiterrorista törvény legalizálta. Végül mindössze ötszáz száműzött tért haza Chilébe.

* Az 1980-as átmeneti rendelkezések előirányozzák, hogy az új köztársasági elnok személyére vonatkozóan a fegyveres erők és a csendőrség főparancsnokai tesznek javaslatot. Amennyiben ezek negyvennyolc órán belül nem jutnak közös nevezőre, úgy az államfőt Nemzetbiztonsági Tanács nevezi ki, melynek tagjai az előbbieken kívül, a köztársasági elnök, a legfelsőbb bíróság elnöke és az államtanács elnöke. Az elnök kinevezését népszavazással kell megerősíteni.

Mindennek ellenére a politikai élet ismét feléledt. Megjelent egy ellenzéki sajtó, amely harckészségéről tesz tanúbizonyságot: a kereszténydemokrata vezető, Jorge Lavandero által irányított *Cauce*, *Analisis*, *Apsi* és *Fortin-Mapocho* című hetilapok nyíltan támadják a rezsimet, és ami még nagyobb bátorságra vall, magát az államfőt is bírálják. Bizonyos „szabadságövezeteket" meghódítottak ugyan, de félő, hogy ezeket bármely pillanatban elveszthetik.

Ügyes manőverező

Mi is történt valójában? Pinochet tábornok két ízben is megmutatta, hogy ügyes ember. Először 1983. augusztus 10-én, amikor igénybe vette Onofre Jarpa szolgálatait. Ma már tudjuk, hogy az ellenzékkel indítandó párbeszédben tárgyalófélnek szánt nacionalista vezető kiválasztása nem épült valóságos nyitási szándékra. Mint jó stratéga, a tábornok egyszerűen egy taktikai visszavonulást hajtott végre az ellenfél leszerelése céljából. A manőver tökéletesen sikerült. A Demokratikus Szövetség* vezetői és a kormány közötti „párbeszéd" lefékezte az 1983. május 11-i, első Protestaval (tiltakozónappal) elindított offenzívát, anélkül, hogy Pinochet tábornok első engedményein kívül továbbiakra kényszerült volna. Októberben ismét színre lépett és belügyminiszterét alsóbbrendű szerepkörbe száműzte.

1984. március 29-én Pinochet ismét bebizonyította manőverezési készségét, amikor megszabadult Carlos Caceres-től, gazdasági és pénzügyi miniszterétől, egy igazi „Chicago boytól", aki a szigorúan ortodox monetarizmus híve volt.

Két nappal korábban az országot részben megbénította egy újabb tiltakozási hullám. Készületlenül találva az ellenzéket, amely képtelennek bizonyult kamatoztatni az elért sikert, a gazdaság és a pénzügyek vezetését, a fellendülés és a munkanélküliség leküzdésének híveire bízta. E döntés hamarosan lecsillapította a kereskedőket, a kamionosokat, a kis- és középvállalkozókat, akik a Caceres-féle gazdaságpolitika elleni tiltakozásként csatlakoztak a március 27-i Protestahoz. A miniszterváltás, továbbá a középrétegnek ehhez fűzött reményei nagymértékben megmagyarázzák, miért vallott kudarcot a múlt év május 11-ére szervezett tiltakozó megmozdulás.

A hadsereg állandó készenlétben

Pinochet tábornok ráadásul bizonyos abban, hogy hadserege rendületlenül követi őt, hogy a fegyveres erők hűek maradnak hozzá. „Ön nincs egyedül, tábornokom" — biztosította nemrég a szárazföldi erők főparancsnok-helyettese, Canessa tábornok. A tiszteknek minden okuk megvan arra, hogy szorosan felzárkózzanak parancsnokuk mögé: fizetésük magas, jól felszereltek és olyan előnyöket élveznek, amelyekről minden bizonnyal kénytelenek lennének lemondani egy demokratikus rendszer esetén.

Másfelől, az argentin tábornokok viszontagságai szintén nem ösztönzik őket arra, hogy hátat fordítsanak a hatalomnak. Mindenesetre, Pinochet tábornok titkosszolgálata éberen figyel, hogy felderítse az esetleges elégedetlenkedőket.

Az ellenzék köreiben szívesen beszélnek egyfelől Pinochet tábornok, másfelől a tengerészet, illetve a légierő parancsnokai közötti nézeteltérésekről. Ám José Merino tengernagy és Fernando Matthei tábornok függetlenségi törekvései iránt senkinek sem szabad illúziókat táplálni. Konfliktushelyzetben keveset nyomnak a latban egy olyan elnökkel szemben, aki egyben a szárazföldi erők főparancsnoka is. Valószínűleg ugyanaz a sors várna rájuk, mint Gustavo Leigh tábornokra, az 1973-ban hatalomra került háromtagú junta egyik emberére, aki 1978-ban kénytelen volt benyújtani lemondását. Ha a 100 százalékos katonai támaszhoz hozzáadjuk a jómódú osztályok (a népesség legalább 20 százaléka az ellenzék adatai szerint) aktív támogatását, érthetővé válik, miért nem olyan könnyű megdönteni Pinochet tábornokot.

Az államfő biztos pozíciójához még az is hozzájárul, hogy az ellenzék gyenge és megosztott. Ennek legtisz-

* A Demokratikus Szövetség magába foglalja a Kereszténydemokrata Pártot, a Szociáldemokrata Pártot, a Radikális Pártot, a jobboldali republikánusokat, a szocialistákat, az almeydistákat kivételével.

tánlátóbb vezetői belátják, hogy a múlt évi optimizmusuk túlzott volt. „Az ellenzék megfeledkezett arról, hogy a Pinochet előtti Chilében már meglevő szociális szervezetek sűrű hálózatát szinte teljesen felszámolták" — ismerte el Luis Maira, a keresztény baloldal vezetője. Az önmagukra hagyott elégedetlenkedők pedig könnyű célpontot jelentenek egy olyan rendszer számára, amely az elnyomás eszközeinek hatalmas fegyvertárával rendelkezik. A helyzetet csak súlyosbítja a politikai pártok széthúzása, „80 százalék ellenzéki, az nem egyenlő 35+25+20 százalékkal" — teszi hozzá Maira (35 százalékot képvisel a Demokratikus Szövetség, 25-öt a Szocialista Blokk és 20-at a Népi Demokratikus Mozgalom).*

E három blokkra tagoltsághoz hozzájárul még az is, hogy a Demokratikus Szövetségen belül nehezen férnek meg a szocialisták és a jobboldal. A kereszténydemokrácián belül egyébként egy olyan belső választási folyamat indult meg, amely tovább élezi a személyes rivalizálásokat. A szocialisták már egy ideje három csoportra oszlanak: az egyiket Carlos Briones, Salvador Allende volt belügyminisztere vezeti, egy másikat Clodomiro Almeyda, a Nemzeti Egység volt külügyminisztere, a harmadik pedig Manuel Mandujano követőiből áll. A Népi Demokratikus Mozgalom, amely az almeydistákat, a kommunista pártot és a Forradalmi Baloldal Mozgalmát (MIR) egyesíti, tűnik végül is a legszilárdabbnak, és ez áll a legszorosabb kapcsolatban a tömegekkel. Egységét csak erősítette a Pinochet által meghirdetett kommunistaellenes hadjárat.

Ahelyett, hogy minden erejét a diktatúra elleni harcra összpontosítaná, az ellenzék egy Pinochet utáni korszakra vonatkozó megállapodás lehetőségeinek felkutatására fecsérli azt; ez a megállapodás egy átmeneti kormány létrehozását és egy szilárd alapokon nyugvó demokrácia megteremtését lenne hivatott előkészíteni. „Hiábavaló állandóan azt ismételgetni, mint ahogyan Andres Zaldivar teszi, hogy a kereszténydemokraták sosem fognak együtt kormányozni a kommunistákkal, amikor az igazi probléma abban rejlik, hogy sem az egyik, sem a másik nem kerülhet addig hatalomra, míg a diktatúra létezik" — jegyzi meg egy kommunista vezető. „Megpróbálni ma meghatározni, hogy milyen lesz a demokratikus Chile, olyan, mint ha szekeret akarnánk az ökrök elé fogni" — jelentette ki pár nappal illegalitásba vonulását megelőzően a Népi Demokratikus Mozgalom volt főtitkára, Jaime Insunza. Valóban, az ellenzék vezetőinek többsége úgy viselkedik, mintha máris a demokráciában élnének...

Ricardo Lagos szocialista vezető szerint az ellenzék egységét elsősegítené, ha a Kommunista Párt egyértelműen felhagyna a fegyveres harccal, amely véleménye szerint Chilében nem győzedelmeskedhet. A „lázadáshoz való jog", melyet a kommunisták követelnek, valamint a Manuel-Rodriguez Hazafias Front elnevezésű fegyveres szárnyuk elijeszti a kereszténydemokráciát, és eleve kizárja azon jobboldali pártok csatlakozását az ellenzékhez, amelyek megvonták támogatásukat Pinochet tábornoktól. De vajon a kommunista párt radikalizálódása nem annak a számkivetés-politikának a következménye, melyet a mérsékeltebb alakulatok vele szemben tanúsítanak?

II. A LŐPOROSHORDÓ

„Chile rendben és békében fejlődik" — a pudahueli repülőtér kijáratánál fogadja ez a felirat a látogatót, s a mondat talán igaz lehetett az 1980—1981-es évek Chiléjében, amikor az egyébként szerény életmódhoz szokott lakosság hirtelen elmerült a fogyasztás mámorában. Most viszont, 1984 szeptemberében, a felirat inkább mosolygásra késztetne, ha nem lenne oly drámai a helyzet. A rend, nem kétséges, változatlanul fennáll, a főváros

* A Szocialista Blokkot a Szocialista Párt, a szocialista konvergencia és a baloldali keresztények alkotják (kereszténybaloldal, MAPU és MOC). A Népi Demokratikus Mozgalom tömöríti az almeydistákat, a Kommunista Pártot és a MIR-t.

útjainak, parkjainak állapota kifogástalan. Ám az ország nem „fejlődik", éppen ellenkezőleg, s a látszólagos nyugalom fenyegetésekkel terhes.

„Pinochet tábornok lőporoshordón ül" — mondogatják ellenzéki körökben, és ez az állítás korántsem túlzott. Elegendő bejárni a „szalonképes" Santiagót, a társadalmi helyzet romlása már itt is szembeötlő. A város központját elárasztották a mozgóárusok: vagy nyolcezren zaklatják szüntelenül a járókelőket. A csendőrök időről időre brutális tisztogató műveleteket hajtanak végre, az árusok azonban már a következő napon visszatérnek. Rengeteg a koldus, az éttermek kijáratánál nemegyszer egész családok könyörögnek alamizsnáért.

Az ilyesmi, jegyezhetné meg most valaki, megszokott dolog a latin-amerikai fővárosokban. Igaz, csakhogy a diktatúra előtt Chilére nem volt érvényes ez a „szabály". A külvárosi „poblaciónokban" (nyomornegyed) egyre súlyosabb az ínség. A családok többsége itt csak annak köszönhetően menekül meg az éhhaláltól, hogy a katolikus egyház ingyenlevest oszt, és a gyermekek segélycsomagokat kapnak az iskolákban. A lakosság csaknem 30 százaléka munkanélküli vagy a kormány minimális foglalkoztatási programjainak keretében dolgozik, nevetségesen alacsony bérért: a fizetés összege havi 20—50 dollárnak felel meg. Egyébként a legalacsonyabb munkabér — ezt kapja körülbelül 300 000 chilei — hozzávetőleg 55 dollár havonta, ugyanakkor a létfenntartási költségek minimuma, egy közelmúltbeli vizsgálat szerint, nagyjából 120 dollár.

Nem valószínű, hogy ez a sötét összkép sokat változhatna a következő évek során. Amikor Carlos Caceres, a gazdasági ügyek volt minisztere távozott tisztségéből, ébredezni kezdett némi derűlátás, ám a remények hamarosan szertefoszlottak. Jelenleg a szakértők egybehangzóan azt állítják, hogy a fellendülés, amelynek első jelei 1983. harmadik negyedévében mutatkoztak, napjainkra „kifulladt". Tény, hogy Chilét valósággal fojtogatja a mintegy 20 milliárd dollár külföldi adósság és a rendkívül szigorú helyreigazítási program.

Escobar, az új pénzügyminiszter megpróbált nagyobb cselekvési szabadságot kieszközölni a Nemzetközi Valuta Alaptól, főleg az állami kiadásokra, erőfeszítései azonban kudarcot vallottak. A Nemzetközi Valuta Alap illetékesei annál is inkább hajthatatlanok maradtak, mivel az ország pénzügyi helyzetének romlása két okkal magyarázható: az egyik a réz árának esése (a költségvetés és a fizetési mérleg tervezésekor fontonként 75 centtel számoltak; pillanatnyilag a réz ára fontonként 60 cent körül mozog), a másik pedig az amerikai kamatlábak emelkedése. Harry Taylor, a hitelező bankok bizottságának elnöke a minap igen világosan fogalmazott: Chile csak akkor számíthat az 1985-ben esedékes törlesztések hiteltámogatására, „ha folytatja a kiigazítási erőfeszítéseket" — magyarán, ha a chileiek még szorosabbra húzzák a nadrágszíjat.

A „chicagói fiúk" még mindig befolyásosak

Az ellenzék tulajdonképpen soha nem hitte el, hogy Pinochet tábornok igazán módosítani akar a „Chicago boys" monetarista politikáján. A szocialista párt egyik vezetője, Ricardo Lagos szerint „Colladost és Caceres csak azért nevezték ki [gazdasági tárcák élére], nehogy bekapcsolódjanak a tiltakozásokba olyan kulcsfontosságú szektorok, mint például a szállítás. A megoldások, melyekkel próbálkoztak inkább a tünetek enyhítését célozzák. Az alapvető problémával, vagyis a gazdasági visszaeséssel nem sikerült megbirkózni." Tény, hogy Milton Friedman tanítványai még mindig befolyásosak; a kormányból távozniuk kellett ugyan, de a junta tagjainál meghallgatásra találnak. Van egy tekintélyes szócsövük is, az *El Mercurio* című napilap.

A gazdasági válság politikai válsággal párosul, miután csődöt mondott a szélsőséges liberalizmus modellje és a „védelmezett" demokrácia, Pinochet tábornok rezsimje nyilvánvalóan kifogyott az ötletekből. Onofre Jarpa kísérletet tett ugyan a tábornok politikai bázisának visszaszerzésére, erőfeszítései azonban megfeneklettek az államfő hajthatatlanságán és a centrista politikai körökben is növekvő bizalmatlanságot keltettek. A „Jarpa-

terv" két cél elérésére irányult: egyrészt az első számú közellenségnek kikiáltott kommunista párt elszigetelésére, másrészt az úgynevezett demokratikus erők tömörítésére két vezéreszme körül; az egyik az 1980-as alkotmány elfogadása, a másik a demokráciába való „átmenet" folyamatának meggyorsítása, főleg az 1986-os választások révén.

Az ellenzék ébredése

A terv megvalósítása teljes kudarcba fulladt. Pinochet tábornok szembeszegült az 1980-ban kidolgozott program mindennemű megváltoztatásával, s a kereszténydemokraták, akik egyébként általában arra törekszenek, hogy elhatárolják magukat a kommunistáktól, szintén visszautasították a belügyminiszter javaslatát. Ám a leglátványosabb vereséget Onofre Jarpa a (jobboldali) Nemzeti Párttól szenvedte el, amelynek 1973-ban elnöke volt. Ez ugyanis úgy döntött, inkább a Demokratikus Szövetséghez közeledik, ahhoz a koalícióhoz, amelyet a kereszténydemokraták hoztak létre kis centrista pártokkal és a szocialista párt egyik csoportjával.

Az elmúlt hetekben sok szó esett arról, hogy a nacionalisták belépnek a kormányba; Pinochet tábornok állítólag elhatározta, hogy megvalósítja a „chilei arculatú fasizmust". Az államfő hitvallása pillanatnyilag, úgy tűnik, a következő mondattal foglalható össze: „Utánam a kommunizmus — tehát a káosz."

A gazdasági helyzet romlása és a politikai zsákutca a jelek szerint felébresztette az ellenzéket. A Demokratikus Szövetség megteremtette az alapjait egy „széles körű, országos megegyezésnek", amelyhez a demokrácia helyreállítását szorgalmazó összes politikai párt csatlakozhat, s amely tartalmazza a diktatúra „romjain", megalakítandó, majdani „ideiglenes kormány" legfőbb intézkedéseinek tervét. Ehhez a dokumentumhoz kellene társulnia az „alkotmányjogi szerződésnek", amelynek aláírói kötelezettséget vállalnának a demokratikus berendezkedés védelmére. „Így akarjuk bebizonyítani, hogy Pinochet után nem a zűrzavar jön" — mondja Ricardo Lagos.

A szeptember 4-i és 5-i tiltakozási napok ismét mozgósítják az országot. A végső cél az általános sztrájk, ám ennek időpontját még nem jelölték ki... S hogy mi történik, ha Chilében megbénul az élet? Az egyöntetű válasz így hangzik: „akkor a fegyveres erők megértik majd, hogy meg kell szabadulniuk Pinochet tábornoktól és tárgyalniuk kell velünk". Talán arról álmodozik az ellenzék, hogy újra lesz egy „szeptember 11-e" — de fordított irányban?

(A francia napilap 1984. szeptember 4-i és 5-i számából

Herald Tribune

JACKSON DIEHL

A chilei ellenzéket civakodás osztja meg

Nem lehet elégedett az Augusto Pinochet elnök tizenegy éve tartó uralma ellen küzdő mozgalom. „Az ellenzék válságban van. A politikai liberalizációnak vége. Pinochet boldog lehet" — mondta Genaro Arriagada, az ország egyik vezető kereszténydemokrata politikusa.

Egy évvel ezelőtt Pinochet uralkodásának legválságosabb pillanatait élte át. 1983 májusában kormányellenes tömegtüntetések robbantak ki. Három hónap múlva Pinochet 18 000 főnyi katonaságot vezényelt az utcákra, hogy megfékezze a tüntetőket. Az összetűzések következtében két nap alatt huszonheten vesztették életüket.

Az ellenzéki pártok, amelyek éppen

ez idő tájt léptek szövetségre egymással, az elnök lemondását követelték. Semmi jele sem volt, hogy a recesszió, amelyet 32 százalékos munkanélküliség kísért, a vége felé közeledne. Első ízben fordult elő, hogy a hadseregben is látható jelei mutatkoztak a kormány elnyomó politikája miatti aggodalomnak.

A szerencse forgandó, s a Pinochet és ellenfelei közötti küzdelemben, a jelek szerint, az elnök javára tolódtak el az erőviszonyok. A kormány félretette a politikai liberalizálással kapcsolatos bizonyos terveit, s ellenfeleivel szemben újból az elnyomás eszközeit alkalmazta. A gazdaság állapota lassan javul, a hivatalos munkanélküliségi arányszám 24 százalékra csökkent.

A hadseregen belüli elégedetlenségről a hagyományos politikai pártokon belüli széthúzás elvonja a figyelmet. A szocialista párt kettészakadását a szociáldemokraták, a radikálisok, a kereszténydemokraták belső viszályainak éleződése követte. Összeomlottak a sokpárti Demokratikus Szövetség újjászervezésére irányuló törekvések.

Ezek a politikai csoportok „maguktól szétestek — mondta nemrég Pinochet tábornok —, mert tagjaik képtelenek egymással élni".

Úgy látszik, csak az erőszak állandó. Az emberi jogok tiszteletben tartásáért küzdő különböző csoportok azt jelentették, hogy az utóbbi 15 hónap elnyomása során legalább százan vesztették életüket.

Politikai vezetők váltig állítják, hogy változatlanul bizonytalan, sikerül-e Pinochetnek megvalósítania tervét: még legalább öt éven keresztül uralkodni. Az ellenzéknek számos problémája van ugyan, de az elnök, aligha tudta megerősíteni saját támaszát; a politikai pártok újabb tiltakozó akciót szerveznek.

Számos ellenzéki politikus jutott arra a következtetésre, hogy a demokrácia felé vezető úton nem is annyira Pinochet elnök uralma jelenti a legnagyobb akadályt, hanem inkább az ellenzék megosztottsága.

Sok politikus a március végi nagyszabású kormányellenes tüntetési hullámig vezeti vissza az ellenzék hanyatlását. Azokat a megmozdulásokat, első ízben, országszerte támogatták a kisvállalkozók és a szállítási üzletág képviselői is, s ezt látva az ellenzék vezérei felbátorodtak, s azt remélték, hogy az akciót sikerül országos sztrájkká szélesíteni.

Pinochet rövid időn belül reagált a tiltakozásokra. Eltávolította az utolsót is azok közül a nagyszámú merev, szabadpiaci gondolkodású közgazdászok közül, akik majd tíz éven át megszabták a chilei gazdaságpolitikát, s új gazdasági tanácsadókat jelölt ki, akik lépéseket tettek a gazdaság állami ösztönzése, a helyi vállalkozások központi támogatása, tehát egyfajta hagyományosabb gazdaságpolitika irányában.

Ezek a változtatások kifogták a szelet az elégedetlenkedők vitorlájából, s megcsillogtatták a reményt, hogy a gazdaság újból fellendül — mondja számos megfigyelő. Ezzel egyidőben Pinochet tábornok megnehezítette az ellenzék számára a szövetkezést: megtiltotta a sztrájkokat szervező munkásvezéreknek, hogy gyűléseket tartsanak, s módszeres alapossággal elfojtotta a harcias baloldal vezetését.

S ahogyan ez a taktika megtörte az ellenzék lendületét, úgy fokozta belső nézeteltéréseit is. A Demokratikus Szövetség, például, úgy akarta megoldani saját belső válságát, hogy új szervezeti rendszert alakított ki, amelyben kifejezésre jutottak a szövetségben részt vevő hat politikai párt erőkülönbségei. Hosszas tárgyalások után az új rendszer azért omlott össze, mert a kis szociáldemokrata párt szembehelyezkedett a többiekkel, nem volt hajlandó lemondani arról a lehetőségről, hogy a pártelnök egy hónapon keresztül a szövetség szóvivője lehessen.

De a konfliktus legtisztábbnak akkor mutatkozott, amikor megindult a küzdelem az ellenzék magvát képező s egyben a jól szervezett kommunista párt politikai ellensúlyát jelentő kereszténydemokrata párt integrálásáért. Szinte attól a pillanattól kezdve, hogy a tiltakozási hullám elindult, a baloldal azon volt, hogy a kereszténydemokratákat bevonja az egységes ellenzéki frontba. Eközben bizonyos, az ellenzéktől és a kormánytól formailag egyaránt független jobboldali körök azt javasolták, hogy a ke-

reszténydemokraták szakítsanak a baloldallal, s a hadsereggel tárgyaljanak a demokrácia fokozatos megteremtéséről.

A baloldal határozottan szeretné legyőzni a jobboldalt, s balközép koalíciót létrehozva felvázolni az ország politikai jövőjét. A hagyományos, Pinochettel szemben álló jobboldal viszont jobbközép tömörülést kíván megalakítani, amelyből kimaradnának a baloldaliak, mindenekelőtt a kommunisták.

Számos kereszténydemokrata politikai vezető szerint az ország problémáira csak az hozhatna megoldást, ha sikerülne megteremteni az összhangot, ha a jobb- és a baloldal kölcsönösen elfogadná egymás létezését. Mégis, tizenegy éve tartó katonai kormányzás, illetve a Pinochet tábornokkal szemben még a jobboldali körökben is egyre erősödő elégedetlenség dacára, a két fél, úgy látszik, képtelen közös nevezőre jutni egymással.

Talán ennek egyik eredményeképpen, hatalmi harc bontakozott ki a kereszténydemokrata párton belül, a vezetésért három különböző frakció képviselői versengenek. Az egész ellenzék nem juthat előbbre mindaddig — mondja néhány szakértő —, amíg novemberben nem tartják meg a párt belső funkcionáriusválasztásait, illetve a pártkongresszust.

Közben pedig továbbra is Pinochet elnök marad hatalmon. „Ha ez így folytatódik" — magyarázza Marcelo Contreras, szocialista lapszerkesztő —, „az emberek radikálisabb megoldásokat igyekeznek választani. S ha Pinochet marad 1989-ig, akkor a politikai centrum megsemmisül."

(Az amerikai naplap 1984. augusztus 6-i számából)

DER SPIEGEL

Pinochet pénzügyi botránya

„Csalás" — harsogta az ellenzék, „rágalom", válaszolta a kormány, „bíróság elé akarok állni", követelte az elnök: kitört a botrány az „őszibarack" körül.

„El Melocoton" (őszibarack), ez a neve annak a birtoknak, amely Santiagótól 60 kilométerre fekszik a festői Mapio-völgyben, s tulajdonosa Augusto Pinochet tábornok, a chilei diktátor. „Az éghajlat kaliforniai", tanúsítják a környék lakói és a százával, ezrével érkező hétvégi látogatók, akik a campingekben, az uszodákban, a motelben keresnek menedéket nyáron a fővárosi kánikula elől. Az elnök luxusvillát építtetett itt — a telek vásárlásakor azonban állítólag az államkasszából fizetett.

Mindenesetre 24 ügyvéd — köztük olyan prominens politikusok is, mint Gabriel Valdés, a kereszténydemokraták vezetője —, valamint a katonai rezsim egyik volt minisztere úgy érezték, „mint állampolgároknak feltétlen kötelességük tájékoztatni a Legfelső Bíróságot, hogy megindíthassa a szükséges vizsgálatot".

Vizsgálat egy hivatalban levő elnök ellen — ilyesmi még nem fordult elő az Andok behálózta ország történelmében. A polgári tisztességben vakon hívő chileiek megrendültek. Az „őszibarack" tehát a rendszer szilárdságát kezdte ki — sokkal erősebben a gazdasági válságnál, a népi tiltakozásnál vagy a rezsim gyilkosságai és kínzásai miatt erősödő nemzetközi közvélemény megvetésénél.

S hogy ebben az ügyben bagatell összegről, 35 000 dollár hiányáról van szó, az nem nyom sokat a latban. „Nem az a lényeg, hogy valaki egy, két vagy 20 000 dollárt lop", háborgott az egyébként rendszerpárti Ricardo Claro ügyvéd („Jobboldali vagyok, de becsületes"). S mint Santiagóban ma már sokan, ő is ismételgeti a volt elnökök („igen, még Allende is") szerény életviteléről és be-

feketíthetetlenségéről szóló anekdotákat.

Az „őszibarack"-ügy öt évvel ezelőtt kezdődött, amikor Pinochet 240 000 pesóért (kb. 6000 dollár) megvett egy kb. 7 hektáros telket a Rio Maipo mentén. Újabb öt telek megvételével a birtok 14 hektárra nőtt — 6 millió peso (67 000 dollár) értéket képviselve.

A telekkönyvi vizsgálat szabályos háromszögkapcsolatot tárt föl: a közmunkaügyi minisztérium kisajátított több telket, melyeket később olcsón átadott egy bizonyos Castro Ivanovic alezredesnek, az elnöki stáb egyik tagjának.

Castro Ivanovic pedig eladta Pinochetnek: a műveleten a minisztérium több mint 35 000 dollárt veszített, ebből hozzávetőlegesen 9000 Castro Ivanovicnál maradt, a többi Pinochetnek jött jól.

Az elnök azonban tagadott, és az ügy teljes bírósági tisztázását követelte: „Amint a közjegyzői adásvételi szerződés bizonyítja, telkem csak 240 000 pesóba került. A házra jelzálogkölcsönt vettem föl." Az állítólagos parasztházacska lakótere 600 négyzetméter, nem is szólva három melléképületről. Ricardo Claro közlése szerint az állami biztosítótársaság (ISE) több mint 700 000 dollárra biztosította.

A jelzálog törlesztésére a takarékos Pinochet havonta kereken 230 dollárt fizet a Nemzetvédelmi Ellátó Pénztárba, amely a hivatásos katonák és családtagjaik nyugdíjintézete. Bár már 68 éves, a rendelkezésektől függetlenül 24 éves időtartamra kapta a kölcsönt. A kamat évente 6 százalék — szinte ajándék a közel 25 százalékos infláció mellett.

Az elnök érti a módját, miként lehet magáncélra hasznosítani a különféle közintézményeket. Jóllehet a Pinochet-féle hétvégi nyaralókörzethez vezető úton a forgalom sűrűsége 950 jármű naponta, Pinochet saját magának építtetett egy új 24 kilométeres bekötőutat a folyó túlpartján, sőt készült még 2,4 millió dollárért egy híd is. A fejedelmi pihenőkvártély részére felújították az elektromos hálózatot és a vízvezetéket, továbbá létesítettek egy tévé- és rádió-releállomást, amit a környék lakói korábban evekig hiába kérvényeztek.

Az „őszibarack"-ügy napvilágra kerülése annak köszönhető, hogy Jorge Lavandero volt kereszténydemokrata szenátor, és a *Cauce* című tavaly novemberben alapított szociáldemokrata, ellenzéki lap tartósan nyomozott. Nem ez volt a lap első támadása a tábornok ellen. A *Cauce* törte meg elsőként azt a tabut, amelyet az ellenzéki lapok mindeddig tiszteletben tartottak: közvetlenül támadta Pinochetet és családját — s a lap rekordpéldányszámot ért el.

Pinochet hajlama a nagyvilági lakosztályokhoz már régebben vitatéma Egy nyári délutánon, Santiago közelében egy lóvészegyletben járván a rendszer első nagyasszonya, María Lucía Hiriat de Pinochet elragadtatással dicsérte a kristálytiszta magaslati levegőt és a Santiagóra nyíló zavartalan kilátást. Óhaja a tábornok számára parancs volt.

Dinamittal felrobbantatta a hegyoldalba épült lőteret, 50 000 kobméter földet mozgattak meg, hogy felépülhessen a 6000 négyzetméter lakóterű díszpalota, a „bunker", ahogy a népnyelv nevezi az államfő hivatalos rezidenciáját.

Semmi sem volt túl drága. A devizahiányos ország Belgiumból importálta a háromszor három méteres üvegtáblákat. A kerti lugasba a ritka oregoni fenyő példányait kellett telepíteni, s kétszer is rendeltek márványt Európából. Mivel az eredeti szürke tónus nem tetszett Luciának, a spanyolországi Alcântarából érkezett vöröses színű pótlás.

A tábornok felesége, úgy tűnik, magánlakásában, a Las Condes nevű elegáns negyed egyik utcájában, a Calle Aurelio Gonzáles 3548. számú ház 4. emeletén is előszeretettel műveli az átdekorálás drága hobbiját. Mindenesetre annyi tény, hogy 250 000 pesót kapott az ISE biztosítótársaságtól 1982 októberében egy állítólagos beázás utáni kártérítés címén. A biztosító munkatársai azonban kétségbe vonják, hogy bármiféle kár történt volna: „a nagyasszony új szőnyeget akart".

A biztosítási ügyletek nagyvonalú kezelése alighanem specialitása Pi-

nochet lányának, s vejének, Jorge Aravenának is. Eddig nem cáfolta meg senki a *Cauce*nak azt az állítását, amelyet a számadó hivatalra (Contaduria General) hivatkozva tett közzé. Eszerint Lucia Pinochet tulajdona az Estoril biztosítási ügynökség, mely 1983 januárja és májusa között 15 millió pesót zsebelt be az ISE-től jutalék címén. Aravena ügynöksége, a Metropolis meg kellett hogy elégedjék 12 millióval. Akkoriban azonban még egyik cég sem volt törvényesen bejegyezve.

A közforgalmú járművekre kötelező biztosítási szerződéseket, amelyeket a törvény szerint közvetlenül az ISE-vel kell megkötni, az elnök pereputtya bonyolította, s ennek fejében kiadós közvetítői jutalékot vett fel. Aravena még olyan ügyfelek után is behajtotta a járulékot, akik nem is kötöttek végül biztosítást.

Ám Lucia Pinochet és Jorge Aravena nem egyedül részesedik az üzletből. Februárban a *Cauce* olvasói tudomást szerezhettek egy újabb Pinochet-vő, bizonyos Julio Ponce Lerou üstökösként felfelé ívelő pályafutásáról. „Az ismeretlen állami alkalmazottból, aki 1969-ben nőül vette Veronica Pinochetet, az ország egyik leggazdagabb embere lett."

A leleplezések áradata csak nem akar szűnni. Pinochet 1983. április 28-i adóbevallását ugyan még nem akarta megpiszkálni senki. Ám nyilvánosságra került 160 000 pesós havi elnöki jövedelme és az „egyéb forrásokból" származó 60 millió pesós bevétele közti ellentmondás, méghozzá ismeretlenek által írt és Santiago szerte terjesztett pamfletekben.

Időközben Pinochet más teleküzelmei is napvilágra kerültek. 1978-ban potom 430 000 pesóért vásárolt két telket. Két év múlva továbbadott rajtuk a katonatisztek nyugdíjpénztára javára, amely 3 millió pesót fizetett értük.

„E botrányok Pinochet bukásának előjátékai", lelkesedett az egyik ellenzéki politikus, „ugyanis aláássák a katonatisztek bizalmát vezérük iránt".

A nyilvánosság előtt a hadsereg továbbra is kitart Pinochet mellett. Néhány tengerész- és repülőtiszt ugyan távolmaradt, ám a szárazföldi erők tábornokai valamennyien megjelentek a honvédelmi minisztériumban, hogy szolidaritásukat fejezzék ki a megvádolttal. Ketten közülük, Sinclair és Canesa, a legnagyobb hatalommal rendelkező tábornokok azért átvizsgálták az „őszibarack-ügy" aktáit.

Pinochet védői kezdetben szánalmas benyomást keltettek: a bonyolult adásvételekre csak azért került sor — állították —, mert e telkek nagy részét vissza kívánta juttatni az államnak. Való igaz, létezik egy ajándékozási okmány is. Az ellenzéki politikusok mégis úgy vélik, hogy a dokumentumot visszadátumozták április 25-re, tehát az „őszibarack"-botrány kirobbanása előtti időpontra.

A nyaraló még így is megmaradt a tábornok magánbirtokában. Ő pedig máris régi, bevált módszereihez folyamodik, hogy véget vessen a leleplezési hullámnak: fokozza a sajtócenzúra szigorát.

(A nyugatnémet hetilap 1984. év 33. számából)

A dél-amerikai kommunista pártok értekezlete

A dél-amerikai kommunista pártok 1984. július 5—6-án értekezletet tartottak Buenos Airesben. Rövidítve közöljük az ott elfogadott nyilatkozatot. *N. Sz. szerk.*

A kommunista pártok értekezlete forradalmi elégedettséggel állapítja meg, hogy az elmúlt évek folyamán, a fenyegető veszélyek ellenére, kedvező módon változott meg a földrész politikai összképe.

Fokozódik a népi mozgósítás hatása, s ebben döntő szerepet játszik országaink munkásosztálya, amely hozzájárult és jelenleg is hozzájárul a demokratikus és imperialistaellenes vívmányok eléréséhez. Ugyancsak erősödő mozgás figyelhető meg a parasztság, valamint a városi és vidéki középrétegek jelentős szektoraiban, sőt a nemzeti burzsoázia egyes csoportjaiban is. Egész földrészünk mozgásban van. Közismert a keresztény hitű tömegek részvétele ebben a folyamatban. E tömegek — sőt néha maga az egyház vagy a legfelvilágosultabb egyházi személyiségek — szintén hozzájárulnak Latin-Amerika felszabadító küzdelméhez. Mindez azt bizonyítja, hogy óriási lehetőségek vannak a széles körű megegyezés és az akcióegység kialakítására.

A népi mozgósítás sorra nyeri az imperializmus és annak szövetségesei, a belföldi oligarchiák ellen vívott csatákat, s ezek veresége történelmileg elkerülhetetlen. Az Egyesült Államok imperialista céljai, illetve a mi Amerikánk országainak nemzeti és népi érdekei között tényleges ellentmondás van; minden a mélyreható, forradalmi változás irányába mutat, amely változásnak viszont lényeges előfeltétele a harc a demokráciáért, a szabadságjogok érvényesítéséért, az önrendelkezési jogért és a békés egymás mellett élésért.

Az utóbbi évtizedekben Latin-Amerika politikai fejlődésére olyan folyamatok nyomták rá bélyegüket, mint a szocialista forradalom megszilárdulása Kubában, valamint a hazafias, népi és imperialistaellenes forradalom győzelme Nicaraguában. Szintén jellemző a helyzetre a salvadori felkelés kibontakozása, a fasiszta diktatúrák elleni harc, a dolgozók és a népi tömegek demokratikus és jogaikat visszakövetelő küzdelmeinek erősödése, a kommunista pártok fejlődése és a forradalmi eszmék befolyásának növekedése.

Veszélyben az emberiség!

A katonai-ipari komplexum világuralmi törekvései, amelyeket ma a Reagan-kormányzat testesít meg, az észak-amerikai imperializmus háborús politikájának alapvető vonásai közé tartoznak. (. . .)

Az Egyesült Államok kormánya katonai támaszpontokat létesít szerte a világban, például a mi földrészünkön, Grenadában és a Falkland- (Malvin-) szigeteken. Állandó hadgyakorlatok címén az észak-amerikai csapatok gyakorlatilag megszállták Hondurast. Az Egyesült Államok már nyílt katonai beavatkozásra szánta rá magát Közép-Amerikában. Ragaszkodik támaszpontjához a kubai Guantánamóban és pozícióihoz a Panama-csatorna övezetében. Szintén pozíció-

kat akar szerezni Trinidadban (Brazília) és a Húsvét-szigeteken (Chile). Militarizálja Barbadost és a kelet-karibi térség országait, akárcsak Puerto Ricót, amelyet arra kényszerít, hogy az Egyesült Államok tagállamává váljon.

Ugyanakkor az Egyesült Államok elfogadta azt a nemzetbiztonsági doktrínát, amely szerint minden ország fegyveres erői megszálló alakulatokként használhatók fel a népi küzdelmek elfojtására; az elnyomás szolgálatába állítja, államcsínyek előkészítésére és fasiszta diktatúrák támogatására használja fel a CIA-t és a többi tikosszolgálatot. (...)

Közép-Amerika és a Karib-térség: a mai világ válsággóca

Közép-Amerika és a Karib-térség népeinek az egyenjogúságért vívott küzdelme bonyolult helyzetbe jutott az Egyesült Államok agressziói, összeesküvése és fenyegetései miatt.

Az észak-amerikai imperializmus ragaszkodik ahhoz a céljához, hogy „megbünteti" Kubát, mert a kubai forradalom és annak sikerei, vívmányai nagy hatást gyakoroltak népeink tudatára, bebizonyították, hogy lehetséges szocializmust építeni földrészünkön, és felbecsülhetetlen értékű ösztönzést adnak földrészünk demokratikus, imperialistaellenes és forradalmi harcainak.

Bár a chilei forradalmi folyamatot a reakció és az imperializmus államcsínye megszakíthatta, Nicaraguában a nép megdöntötte a somozista diktatúrát. Megkezdődött a felszabadítás új szakasza, ismét erősödtek a Közép-Amerikában és az egész földrészen zajló demokratikus folyamatok.

Az Egyesült Államok imperializmusa, amely tegnap Kuba megfojtásával próbálkozott, ma a nicaraguai forradalmat akarja felszámolni, így szándékozik csapást mérni a latin-amerikai felszabadítási mozgalmakra. Ezt az irányvonalat követve az imperializmus a közvetlen agresszió céltáblájává tette a salvadori nép hősi küzdelmét, s vállalta a népirtó salvadori hadsereg kiképzését és irányítását.

A dél-amerikai kommunista pártok értekezlete fenntartás nélkül támogatja a szocialista Kubát, és felszólítja a népeket, védelmezzék a latin-amerikai forradalmi folyamat legértékesebb vívmányát a jelenlegi történelmi szakaszban.

Kinyilvánítjuk eltökélt szolidaritásunkat Nicaraguával, s a földrész valamennyi demokratikus erejének együttes mozgósítását szorgalmazzuk, hogy meghiúsulhassanak a Pentagon, a CIA és a Reagan-kormány által felfegyverzett és pénzelt, volt somozista zsoldosok intervenciós törekvései.

A legszilárdabb szolidaritásunkról biztosítjuk a salvadori nép hősies harcát, védelmezzük a salvadori nép jogát arra, hogy szakítson a kizsákmányoló és korrupt kisebbségnek köszönhető elmaradottsággal.

Megállapítjuk, hogy a kis grenadai állam elleni brutális intervenció a közvetlen katonai beavatkozások eszkalációjának része, amely beavatkozások az oligarchikus és militarista klikkek hatalmának megszilárdítására szolgálnak.

Úgy véljük, a közép-amerikai problémák tárgyalásos úton történő, politikai megoldásához értékesen hozzájárulnak a Contadora-csoport — Mexikó, Kolumbia, Venezuela és Panama — kormányainak lépései. Ám az Egyesült Államok kormányának zavarkeltése és nyomásai miatt a Contadora-csoport mind ez ideig nem tudta elérni a Nicaragua elleni agresszió beszüntetését.

Kuba, Nicaragua és Salvador ügye minden latin-amerikai nép ügye; ezek a küzdelmek, vívmányok és előretörések hozzátartoznak földrészünk gigantikus harcához a gazdasági függetlenségért és a társadalmi felszabadulásért; ha ezt sikerül kivívni, lehetőség nyílik a szocializmus alapjainak megteremtésére.

Közép-Amerikában és a Karib-tenger térségében a tét egyebek között a világ békéje s népeink nemzeti és társadalmi felszabadulása. Szemben a hamis állításokkal, itt nem valamiféle kelet—nyugati konfrontációról van szó, hanem annak következményéről, hogy az Egyesült Államok mindenáron meg akarja akadályozni nemzeteink önrendelkezési jogának érvényesülését, meg akar fosztani bennünket az elmaradottságból és a függőségből való kijutás jogától. Ezért a testvéri népek oldalán állunk, amelyekhez tartozunk, s küzdünk a közös ellenség, a jenki imperializmus ellen.

Előrehaladás a demokratikus folyamatban

Az elmúlt években jelentősen előrehaladt Dél-Amerikában a demokratizálódási folyamat kibontakozása. E folyamatban a munkásosztály egyre inkább az élcsapat szerepét tölti be. Politikai és szakszervezeti egységének erősítése — mind országos, mind latin-amerikai szinten — döntő módon hozzá fog járulni a demokrácia győzelméhez és megszilárdításához, szavatolni fogja a forradalmi átalakulásokat országainkban.

Az Egyesült Államok által hatalomra jutott és támogatott reakciós, szélsőséges vagy fasiszta diktatúrák rendre összeomlanak, noha ezek a diktatúrák ugyanúgy élvezik az észak-amerikai támogatást, mint Somoza rezsimje 40 éven keresztül. A Demokratikus és Népi Egység frontja révén, amelyben kommunista miniszterek is részt vesznek, Bolívia népe megszerezte a kormányzás jogát, s a bolíviai munkásosztály a népi küzdelmek élére állt. A véres diktatúra hét esztendeje után Argentínában helyreállították a demokratikus intézményeket. Brazíliában a nép harcának eredményeként végre napirendre került az 1964-ben hatalomra jutott katonai rezsim mielőbbi megszüntetése. Az állampolgárok széles körű harci mozgósítása révén jó esélyei vannak a sikerre annak az eltökélt küzdelemnek, amelyet Chile és Uruguay népe vív az elnyomó diktatúrák ellen, aktív nemzetközi szolidaritásra támaszkodva. Folyik a harc Paraguayban, Hondurasban, Guatemalában, a Dominikai Köztársaságban, Haitiban és számos más helyen.

Kolumbiában a tömegek küzdelme nyomán előrehaladás mutatkozik a béke és a demokratikus nyitás politikája felé. Ezt támasztja alá a kormány minapi megállapodása a gerillamozgalommal a tűzszünetről — anélkül, hogy a gerilláknak le kellene tenniük a fegyvert.

A kommunista pártok a velük szövetséges erőkkel együtt nagymértékben növelték választói táborukat Ecuadorban és Venezuelában. Peruban a kommunisták és szövetségeseik kiemelkedő szerepet játszanak az Egyesült Baloldal választási győzelmeiben. Országainkban, a földrész déli államaiban immár alapvető cél az emberi jogok kivívása, a demokrácia és a szabadság elveinek érvényesítése. Az oligarchia és az imperializmus érdekében végrehajtott államcsínyekkel határozottan szembeszegül a különböző ideológiai beállítottságú társadalmi és politikai erők széles frontja. Ezt bizonyította a közelmúltban Bolívia és Argentína példája.

A jenki imperializmus által a második világháború után megteremtett szervezetek — így az Amerika-közi Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződés Szervezete (TIAR) és az Amerikai Államok Szervezete (OEA) — válságba kerültek, miközben erőteljesen kibontakozik a latin-amerikai szolidaritás, amely különösen jól megmutatkozott például a Falkland- (Malvin-) szigetek fölötti argentin szuverenitásért vívott harc kapcsán. Csődöt mond az a „nemzetbiztonsági doktrína", amelyet a jenkik kényszerítettek országaink fegyveres erőire, s mind határozottabbá válik a hazafias érzelmű tömegek követelése, hogy ezt a doktrínát

valódi honvédelmi koncepció váltsa fel, demokratizálva és a népi akarat, a népi szuverenitás szolgálatába állítva a fegyveres erőket.

Mindez azt bizonyítja, hogy Latin-Amerikában vereséget lehet és kell mérni az észak-amerikai uralomra, a munkás- és népi tömegek, a hazafias és imperialistaellenes erők széles körű akcióegységével. A kommunista pártok döntő fontosságú szerepet töltenek be e történelmi küzdelemben, amelynek célja, hogy földrészünk országai másodszor is elnyerjék függetlenségüket.

A külföldi adósság: az uralom eszköze

Az elmúlt időszak latin-amerikai eseményei rávilágítottak arra, hogy a külföldi adósság a zsarolás, a politikai és gazdasági leigázás korszerű fegyverévé vált. Az imperializmus a népekkel akarja megfizettetni a tőkés válság és a fegyverkezési hajsza árát.

Nemrég a quitói és cartagenai kormányszintű megbeszélések hangot adtak — noha még csak korlátozott módon — a Nemzetközi Valuta Alap diktátumaival szembeni elutasításnak. Ha akcióegységbe tömörülünk, a külföldi adósságok síkján is legyőzhetjük az imperializmust.

A kommunista pártok internacionalista egysége

(...) Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az emberiség átalakulási folyamatának biztosítékát a szocialista világrendszer létezése és lendületes fejlődése jelenti, ama rendszeré, amelyben nincs munkanélküliség, éhség, lakásínség, nincs hiány oktatási és egészségügyi ellátásban; összegezve, amely rendszer mentes a társadalmi igazságtalanságoktól. Ezért mi, Dél-Amerika kommunista pártjai hangsúlyozzuk, hogy védelmezni kell a létező szocializmust és annak vívmányait. Korunk két, egymást erősítő, parancsoló követelménye a munkásmozgalom egysége és a nemzetközi szolidaritás.

A világ békéjének védelmezése földrészünkön összekapcsolódik a gazdasági, társadalmi és politikai átalakulásokkal.

Az élet bebizonyította, hogy az a harc, amelyet a demokráciáért, a társadalmi igazságosságért, az imperialistaellenes szolidaritásért, a gazdasági, politikai és katonai beavatkozások ellen vívunk, felbecsülhetetlen értékű hozzájárulás a béke ügyéhez és a szocializmus győzelméhez a latin-amerikai országokban.

Mint már leszögeztük Latin-Amerika és a Karib-tengeri térség kommunista pártjainak értekezletén (Havanna, 1975), szerves és tevékeny része vagyunk a kommunista világmozgalomnak, amely a marxizmus—leninizmus és a proletár internacionalizmus alapján áll. Ahhoz a hatalmas áramlathoz tartozunk, amely a történelem útját követve változik, és építi a kizsákmányolók és kizsákmányoltak nélküli, új társadalmat...

Buenos Aires, 1984. július 7.

HANS LEIPERT

Harc a 35 órás munkahétért

World Trade Union Movement

Hosszú sorokban kígyóztak a fekete zászlók és a fehér sisakok — szomorúan kezdődött az idei tavasz az NSZK-ban. A nyugatnémet dolgozók nem hittek a munkaadók és a kormány viszonylagos derűlátásának, mely szerint az idei gazdasági növekedés üteme 2,5 és 3 százalék között fog mozogni.

„Heute Warnstreik" — ma figyelmeztető sztrájkot tartunk! Március 26-án Bonnban több száz sztrájkoló vonult fel a DGB (a nyugatnémet szakszervezetek szövetsége) és legnagyobb szervezete, az IG—Metall zászlaja alatt, mely utóbbinak 2,5 millió fémipari munkás a tagja. Néhány héttel korábban a Német Szövetségi Köztársaság többi nagyvárosában, így Düsseldorfban, Mannheimben, Dortmundban, Kölnben, Stuttgartban, Frankfurtban stb. is sok-sok munkás vonult fel, hogy követelje a munkanélküliség csökkentését a 35 órás munkahét bevezetése révén, és hogy megálljt parancsoljon a szociális jóléti rendszer leépítésének.

Akárcsak az 1930-as években, a menetek élén ezúttal is minden tüntetésen látni lehetett hátborzongató képeket, amelyek a munkanélküliséget jelképezték. „2,5 millió munkanélküli 1984-ben — 8 millió 1990-ben" — volt olvasható egy plakáton az egyik tüntető kezében, s ez a felirat híven összegzi a nyugatnémet dolgozók és szakszervezetek véleményét. 1984 tavaszán változatlanul a munkanélküliség jelenti a nyugatnémet dolgozók fő gondját, a munkanélküliség, amely a munkaképes korú lakosság mintegy 10 százalékát sújtja (egyes területeken, például Gelsenkirchenben, a Ruhr-vidék egyik legveszélyeztetettebb körzetében immár a 15 százalékát).

Mindent egybevéve, ez év márciusában több mint 100 000 fémipari munkás és alkalmazott szüntette be 1—2 órára — több helyütt még hosszabb időre — a munkát, hogy kifejezze egyetértését azzal a követeléssel, amely a nyugatnémet munkaadók szemében „elképesztőnek" tűnik: ugyanazért a fizetésért mindenki csak 35 órát dolgozzon egy héten.

Hatásos eszköz a munkanélküliség megoldására

A 35 órás munkahét nem újkeletű követelés a Német Szövetségi Köztársaságban, ahol a munkaórák számát, akárcsak sok más kérdést (túlórázás, munkakörülmények, fizetett szabadnapok stb.) a szakszervezetek és a munkaadók szervezetei közötti közvetlen megállapodások szabályozzák. A kérdésben a fordulópont 1979-ben következett be, amikor a DGB hamburgi kongresszusán a szakszervezeti aktivisták többsége — nem törődvén sok vezető balsejtelmeivel — arra szavazott, hogy a DGB céljául tűzze ki a 35 órás munkahét bevezetését.

Tekintettel arra, hogy a munkahelyek változatlanul veszélyben vannak (a hivatalos statisztikák szerint áprilisban 2,2 millió ember, azaz a munkaképes korú népesség 9,1 százaléka volt állás nélkül), a 8 milliós tagságú DGB úgy döntött, hogy az év elejétől felveti ezt az új követelést a bértárgyalásokon, amelyeket körzetről körzetre folytatnak a kollektív szerződések megújításáról, s amelyek, tegyük hozzá, 12 millió dolgozót érintenek.

Az említett figyelmeztető sztrájkok középpontjában ennélfogva a 35 órás munkahét (más szóval a heti munkaidő öt órával történő csökkentése a vállalatok többségében) állt, melyet a DGB és az IG—Metall szervezete „a munkanélküliség egyetlen hatásos ellenszerének" tart.

A szakszervezetek számos tanulmányukban mutattak rá arra a tényre, hogy a 35 órás munkahét bevezetése nyomán 1 500 000 munkalehetőség keletkezne az NSZK-ban (egyedül a fémipari ágazatokban 235 000), ami a fizetésből élők 6,5 százalékát jelenti. „A 35 órás munkahét bevezetésének költségeit — hangsúlyozza Reinhard Kiel, az IG—Metall bérügyi képviselője — ellensúlyozná a termelés növekedése. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a munkanélküliség ma is a termelés csökkenésének legsúlyosabb formája.

Ami a 35 órás munkahét követelésének másik vonatkozását, mégpedig az eddig folyósított bérek megvédését illeti (természetesen ez váltotta ki a leghevesebb ellenállást a munkaadók részéről!), a szakszervezetek célja az, hogy az összes, a munkanélküliség következtében már amúgy is csökkentett bérek összegét a jelenlegi szinten tartsák: becslések szerint az állam 55 milliárd nyugatnémet márkát (21,5 milliárd amerikai dollárt) fordít a munkanélküli segélyekre, és a munkanélküliség 125 milliárd nyugatnémet márka (45,5 milliárd amerikai dollár) értékű termeléskiesést okoz. Ilyen körülmények között a 35 órás munkahét bevezetése a fizetések csökkentése nélkül, mint Hartmut Görgens, a DGB gazdasági tanulmányokkal foglalkozó osztályának vezetője mondja: „csak 25 milliárd nyugatnémet márkába (9,1 milliárd amerikai dollár) kerülne a közvagyonnak, amit azonban ellensúlyozna a vállalatok termelékenységének emelkedése. A 35 órás munkahét bevezetése esetén 1,5 millió munkanélküli jutna munkalehetőséghez, s a vállalatok költségei csak 6 százalékkal emelkednének." Ha arra gondolunk, hogy a nyugatnémet monopóliumok milyen nyereségesen működtek az elmúlt években, nyugodtan kijelenthetjük, hogy ezt az árat nem esne nehezükre kifizetni.

A munkaadók és a kormány álláspontja

„Nem. Soha! Nem lesz sem 35, sem 36, sem 39 órás munkahét" — Peter Wilfred, a Baden-Württemberg tartománybeli fémipari munkaadók szövetségének egyik vezetője nyilvánította ki e szavakkal véleményét a stuttgarti autóipari munkások figyelmeztető sztrájkjairól.

„Nincs értelme tárgyalni a 35 órás munkahétről — folytatta Wilfred —, minthogy mi ellenezzük a heti munkaidő legcsekélyebb mértékű csökkentését is. Hajlandók vagyunk viszont előterjeszteni a mi javaslatainkat az IG—Metallnak, például a munkaidőbeosztás módosításáról, a »rugalmas« műszakok bevezetéséről, a részmunkaidős foglalkoztatásról és a korai nyugdíjaztatásról szóló javaslatainkat. Egyébként azonban ragaszkodunk a 40 órához, és szó sem lehet semmiféle kompromisszumról." Nos, ami a munkaadók javaslatait illeti, ezek — miközben a munkanélküliséget nem szorítanák le — valójában arra irányulnak, hogy a társaságok a rendelkezésükre álló műszaki és emberi potenciál maximális kihasználásával, tovább fokozzák termelékenységüket.

A 35 órás munkahét ellen indított kampányuk keretében a Stuttgart körzetbeli munkaadók több ezer plakátot osztottak szét a gyárakban vagy ragasztottak a gyárak falaira. A plakátok a japán zászlót utánozzák (fehér alapon piros kör), s ez a meglehetősen gunyoros mondat áll rajtuk: „Az ázsiai konkurrencia üdvözli a 35 órás munkahetet Németországban."

Március közepén a Baden-Württemberg tartománybeli szakszervezetek is több tüntetést szerveztek. Hogy biztosítsák támogatásukról a szakszervezeti képviselőket, a tüntetéseket a szakszervezetek és a munkaadóknak a kollektív szerződések megújításáról folytatott tárgyalásai negyedik fordulójának előestéjére időzítették. Ám ezek a felvonulások, „a 35 órás munkahétért vívott csata" jegyében szervezett többi akcióhoz hasonlóan, nem térítették el álláspontjától a „Gesamtmetall"-t, a fémipari ágazatok munkaadóinak szervezetét. Dieter Kirchner, a szervezet elnöke csupán annyit jegyzett meg, hogy „az el nem végzett munkáért nem jár fizetés", utalván arra a követelésre, hogy a munkaidő csökkenése ellenére ne mérsékeljék a fizetéseket, amit egyébként a munkaadók „túlzó" követelésnek ítélnek „a mai gazdasági válság viszonyai kö-

zött". A szakszervezeteknek és a munkaadóknak ugyanezen az összejövetelén a Baden-Württemberg tartománybeli gyárosok azzal fenyegetőztek, hogy a figyelmeztető sztrájkokra „figyelmeztető üzembezárásokkal" fognak válaszolni.

Maga a kormány többször is állást foglalt a kérdésben, s mindahányszor a munkaadók pártját fogta, újra meg újra hangoztatva, hogy a munkások követelései tönkretennék az NSZK versenyképességét. A kormány ezen kívül felszólította a szakszervezeteket, „bizonyítsák be, hogy nem hiányzik belőlük az a felelősségtudat, amelyet a munkanélküliség elleni harc megkövetel".

A fémipari dolgozók akcióba lépnek

A hónapokig húzódó meddő tárgyalások után, amikorra már nyilvánvalóvá vált, hogy a munkaadók és a kormány a legcsekélyebb engedménytől is elzárkózik, a fémipari dolgozók szervezete (IG—Metall) május elején úgy döntött, konzultál a tagsággal arról, hogy nem kellene-e még nagyobb méreteket öltő sztrájksorozatot szervezni. A konzultációk során a túlnyomó többség helyeselte a nagyszabású akciót. Az autóipari gyárakban például a munkások több mint 80 százaléka szavazott a sztrájkra. Nyugat-Németországban a törvény értelmében minden munkabeszüntetés előtt szavazást kell tartani a dolgozók körében.

Május 14-én reggel 14 Baden Württemberg tartománybeli fémipari vállalat előtt alakult sztrájkőrség. Az IG—Metall által kiadott jelszót 13 000 munkás követte. A rákövetkező napokban 38 ezer munkás csatlakozott a sztrájkolókhoz a Daimler-Benz gyárakból (ahol a Mercedest gyártják). Utóbbiakat később a Sindelfingen cég kártalanítás nélkül elbocsátotta. Május 20-án a Frankfurt körzetbeli fémipari munkások léptek sztrájkba.

Az IG—Metall javaslataira sajátos módon válaszoltak a fémipari munkaadók: az összes, 2000 embernél többet foglalkoztató üzemből munkásokat bocsátottak el. Május 24-én már — a második világháború utáni időszakban ilyesmi még soha nem fordult elő — 250 000 munkás sztrájkolt vagy vesztette el állását az autóiparban, miután a nagy autóipari társaságok, a Daimler-Benz, az Audi, a BMW, az Opel, a Volkswagen és a Ford vezetői úgy határoztak, hogy valamennyi, az ország különböző részein működő gyárukból elbocsátanak munkásokat.

Mindent egybevéve, 58 000 fémipari dolgozó sztrájkolt Hessen, Észak-Baden és Észak-Württemberg mintegy 30 üzemében. A három körzet 49 vállalatát sújtó üzembezárások 82 000 embert érintettek, és az elbocsátások 100 000 fémipari dolgozót sújtottak közvetlenül.

Ebben a légkörben kezdődtek el újra Stuttgartban a tárgyalások a fémipari munkaadók és a szakszervezetek között. A munkaadók küldöttsége, tudván, hogy a kormány erőteljes támogatását élvezi, hajthatatlan maradt, s megismételte fenyegetőzését, hogy újabb gyárakat zár be, és hogy nem hajlandó kártalanítást fizetni az állásukat elveszítő munkásoknak. Miután ez a találkozó sem vezetett eredményre, a DGB 17 tagszakszervezete azt indítványozta tagságának, hogy a munkaadók makacsságára szolidaritási sztrájkokkal és tüntetésekkel válaszoljon Hessen és Baden Württemberg nagyobb városaiban.

A Szolidaritás Napján — melyet a DGB felhívására május 23-án szervezték Stuttgartban — már csaknem 100 000 dolgozó gyűlt össze a különböző szakszervezetek zászlaja alatt. Az akcióban részt vettek a postai, az építőipari munkások, a vasúti dolgozók és a közalkalmazottak képviselői, valamint a szállítómunkások és közlekedési dolgozók szakszervezetének (OTV) tagjai is.

Bár ezek közül a tüntetők közül nem mindenki harcol a 35 órás munkahétért, mégis eljöttek, hogy kifejezzék szolidaritásukat a munkaerők és a kormány offenzívája ellen küzdő szakszervezetekkel. A villamosvezetők — jelképesen — negyedórára beszüntették a munkát, így jelezvén a gyűlés kezdetét. A nyomdaipari munkások szakszervezetének (IG Druck und Papier) — május közepe óta a fémipari dolgozók mellett a nyomdászok is részt vesznek a 35 órás munkahétért vívott harcban — egyik képviselője leállítot-

ta a nagy újságok nyomtatását 95 sztrájkoló üzemben, s nagy tetszést váltott ki a tömegből azzal a követeléssel, hogy töröljék el a munkaadók üzembezárási jogát.

Tiltakozásul a Szövetségi Munkaügyi Hivatal döntése ellen, amely, meghajolva a munkaadók akarata előtt, bejelentette, hogy az elbocsátott munkások ezrei semmiféle segélyben nem fognak részesülni, a DGB elhatározta, hogy 1984. május 28-án felvonulást szervez Bonnban, a szövetségi köztársaság fővárosában. Hans Mayr, az IG—Metall elnöke ezzel kapcsolatban a következőket mondotta: „A Szövetségi Munkaügyi Hivatal elvesztette nélkülözhetetlen semlegességét, s a munkaadók táborához csatlakozik."

A siker záloga: szolidaritás és egység

Május 28-ára a DGB-nek több mint 200 000 embert sikerült összegyűjtenie, akik különvonatokon és autóbuszokon érkeztek az ország minden sarkából, hogy támogassák az IG—Metall fémipari dolgozóit és az IG—Druck und Papier nyomdászait. Az eső ellenére sokan részt vettek a tüntetésen, melyen a szakszervezeti és a politikai zászlók egymást követték. Valamennyi tüntető az üzembezárásokat elítélő és a 35 órás munkahét bevezetését követelő jelvényt viselt esőkabátján.

Nagyon sok nyugatnémet dolgozó rájött, hogy mi minden forog kockán a 35 órás munkahétért vívott harcban, és számos közéleti személyiség — köztük Heinrich Böll és Günter Grass írók — részesítette politikai és anyagi támogatásban a sztrájkolókat.

A bonni gyűlésen Hans Mayr hangos tetszést aratott szavaival, amikor elítélte az Axel Springer csoport által folytatott sajtókampányt. Ez a csoport lett ugyanis a munkaadók és a kormány önjelölt szóvivője. Ugyanezen a gyűlésen Mayr bejelentette, hogy a Hessen és Baden Württemberg tartományokban elbocsátott munkások szakszervezeti alapokból fognak segélyeket kapni, és hogy más területeken az IG—Metall panaszt fog tenni a Szövetségi Munkaügyi Hivatalnál, amiért az nem hajlandó segélyt folyósítani azoknak a munkásoknak, akik üzemük bezárása következtében vesztették el állásukat.

Ernst Breit, a DGB elnöke kijelentette, a sztrájkolók élvezni fogják a többi szakszervezet szolidaritását, és hogy a munkások számára ez a leghatásosabb eszköz, hogy megtörjék a munkaadók ellenállását.

Látván az IG—Metall fémipari dolgozói és az IG—Druck und Papier által irányított harc jelentőségét, a nyugatnémet dolgozók eltökéltebbnek tűnnek, mint valaha, hogy a végsőkig harcolva kivívják a 35 órás munkahetet.

A fémipari munkadók és a kormány, akiket, illetve amelyet kifütyültek a bonni tüntetők, megvető magatartásukkal csak szorosabbra zárták a dolgozók sorait és erősítették a szakszervezeti egységet, s ugyanakkor óriási erejű szolidaritási hullámot bontakoztattak ki országszerte.

„Ha a munkaadókra hallgatnánk — mondotta Hans Jansen, az IG—Metall egyik vezetője —, még mindig 60 órát dolgoznánk hetente, mint Bismarck idejében. Számukra a 35 órás munkahétért vívott csata ürügyül szolgál, hogy egy általános konfrontációt idézzenek elő a szakszervezetekkel. Ők meggyengült szakszervezetek képviselőivel akarnak tárgyalni, céljuk az, hogy a munkásérdekek rovására érvényesíthessék elképzeléseiket."

Nos, ez a taktika eddig nem vált be, sőt éppenséggel megbosszulta magát.

(A Szakszervezetek Világszövetsége angol nyelvű szemléjének 1984. augusztusi számából)

CHARLES ASHLEIGH

Marxism Today

India: az identitás válsága?

A legutóbbi indiai események, főként az indiai hadseregnek az amritszári Aranytemplom elleni támadása, majd nyomban ezután egy repülőgép eltérítése Pakisztánba, mind ott szerepeltek az újságok szalagcímein. Ezek az események fontos irányjelzők India jelenlegi politikai helyzetét illetően: az országban idén általános választásokat kell tartani.

Indira Gandhi Kongresszus Pártja 1980. januárban került ismét hatalomra, miután 352 mandátumot szerzett az 544 tagú Lok Szabhában, vagyis az indiai képviselőházban. Az ezután sorra kerülő különféle állami törvényhatósági választások azonban arra utalnak, hogy az idei választásokon aligha lehet számítani hasonló választói támogatásra. Amíg az indiai Nemzeti Kongresszus jelenleg nincs olyan állapotban, hogy megvívjon egy választási harcot, Gandhi asszony fő előnye az lehet, hogy ellenzéke gyenge és megosztott. Mindenesetre számos jel utal arra, hogy ezúttal az ellenzéki pártok potenciálisan egységesebb fellépésre képesek, mint bármikor a közelmúltban.

1983 májusában került sor az ellenzéki pártkonferenciák első sorozatára; ezeken tizenhárom párt vett részt, kö-

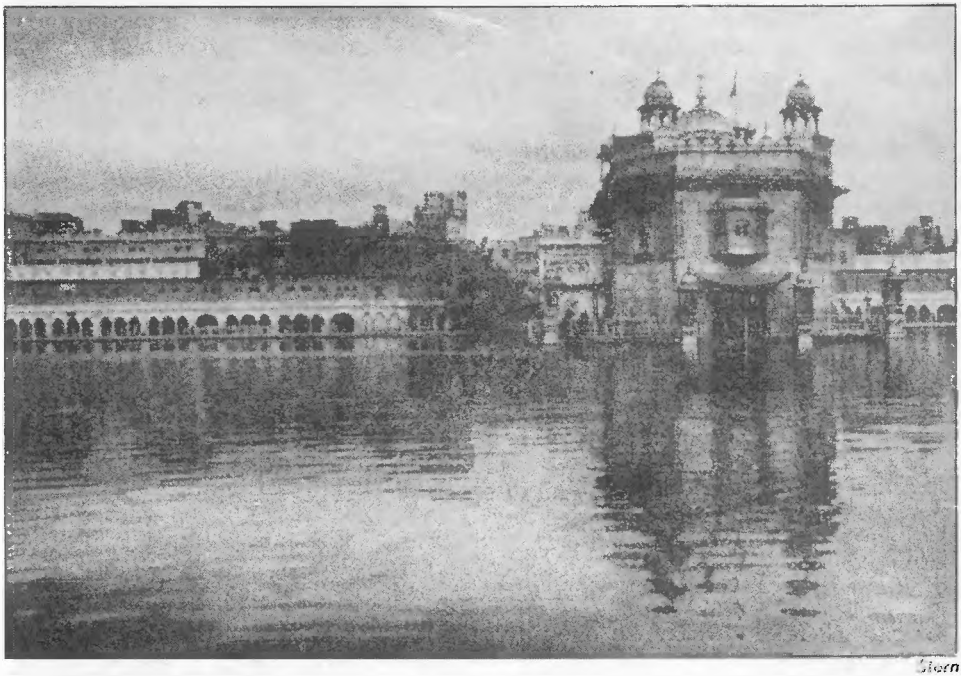

Az amritszári Aranytemplom

zöttük hat regionális csoport, illetve két kommunista párt. Az első pártkonferencián az a meglehetősen enyhe bíráló nyilatkozat született, hogy a szóban forgó pártok aggodalmukat fejezik ki az India egységét fenyegető regionális mozgalmakkal kapcsolatban; hogy romlanak a politikai közerkölcsök, elsősorban a Kongresszus Párt esetében, szükséges lenne továbbá felülvizsgálni az egyes szövetségi államok, illetve a központi kormányzat kapcsolatrendszerét. Ez év elején, az ellenzéki pártok negyedik és ötödik konferenciáján részletesebben kidolgozott határozatok születtek az említett témákról, s a pártgyűlések elfogadták e kérdéseknek a gazdasági reformmal való összekapcsolását is. Senki sem állította, hogy a szóban forgó gyűlések választási szövetséget képviselnének, mégis világosan igyekeznek definiálni azokat a kérdéseket, amelyeket egy Kongresszus Párt-ellenes választási csoportosulás a magáévá tenne.

Azóta, hogy Gandhi asszony 1980-ban ismét hatalomra került, az indiai gazdaság nem szenvedett el látványos kudarcot, igaz, nagy sikert sem tud felmutatni. Állandó, sőt növekvő gazdasági probléma azonban, hogy a lakosság több mint 40 százaléka a hivatalosan rögzített szegénységi szint alatt tengődik; csupán egyike ez a háttérben meghúzódó fő tényezőknek, melyekkel ma Indiának szembe kell néznie: a legfőbb viszont a központi, illetve a helyi kormányzatok kapcsolatának kérdése. A különféle árnyalatú ellenzéki pártok azt állítják, hogy az államok hatásköre a függetlenség elnyerése óta egyre szűkül, s ezt a folyamatot az a tény segíti elő, hogy a Kongresszus Párt a függetlenség éveiben jórészt állandóan uralta mind a központi kormányzatot, mind a szövetségi államok törvényhozását. Legújabban, amikor nem kongresszus párti kormányzatok kerültek hatalomra egyes szövetségi államokban, egyszeriben rá kellett döbbenniük, hogy Delhitől függenek bizonyos, a szóban forgó államokban megszavazott törvények végső ratifikálásakor, sőt pénzügyeik fontos elemeit is a delhi kormány tartja a kezében. A nyugat-bengáliai Baloldali Front például jó néhány évet volt kénytelen földreformtörvényeinek ratifikálására várni; ennek a késedelemnek egyébként semmi látható magyarázata nem volt.

A múlt év elején, tíz évvel később, hogy a kérdés felvetődött — főként az India Kommunista Pártja (marxista) részéről —, kormánybizottságot állítottak fel a központi—állami viszonyok, főként az alkotmányjogi kérdések felülvizsgálatára. A Kongresszus Párt uralta központi kormányzat, illetve a szövetségi államok ellenzéki kormányai közötti feszültség azonban csak egyik vetülete a központi állami kérdéseknek. Más formát képvisel a tömegagitáció, amelyet gyakran véres összecsapások és erőszakcselekmények követnek a központi hatóságok képviselőivel szemben. E mozgalmak közül a legfontosabb az asszámi, legutóbb pedig a pandzsábi mozgalom volt.

A pandzsábi szikhek közötti nyugtalanság legutóbbi szakaszának kezdete 1982 derekára tehető, jóllehet a szóban forgó vitás kérdések legtöbbje már vagy tizenöt esztendeje terméketlen civódások tárgya. 1982-ben az Akali Dal — ez a regionális és túlnyomó részt szikh összetételű párt — számos követeléssel állt elő, köztük szikh vallási kérdésekkel, illetve olyan világi tárgyú követelésekkel, amelyek egész Pandzsábot érintik. Az utóbbiak között vetődtek fel olyan kérdések, amelyek a föld- és vízhasználat elosztását érintik Pandzsáb és a szomszédos Haryana között (ez utóbbi államot 1966-ban szakították ki Pandzsáb területéből), valamint Csandigarh városának átcsatolását Pandzsábhoz, de szóba került az is, hogy az államnak szélesebb körű autonómiát kell kapnia.

Az eseményeknek ebben a szakaszában az Akali Dal egy kisebbségi csoportja, Bhindranwale vezetésével, néhány, ennél is szélsőségesebb és társadalmilag megosztóbb jellegű követeléssel állt elő. Az egyik az volt, hogy Pandzsábot tegyék szikh többségű állammá, jóllehet a szikhek már most is 60 százalékát képviselik az állam népességének; szóba került azután az államban élő vándormunkások szavazati jogának megvonása, sőt egy teljesen független állam — Khalisztán — megteremtése. 1982 végén és 1983 ele-

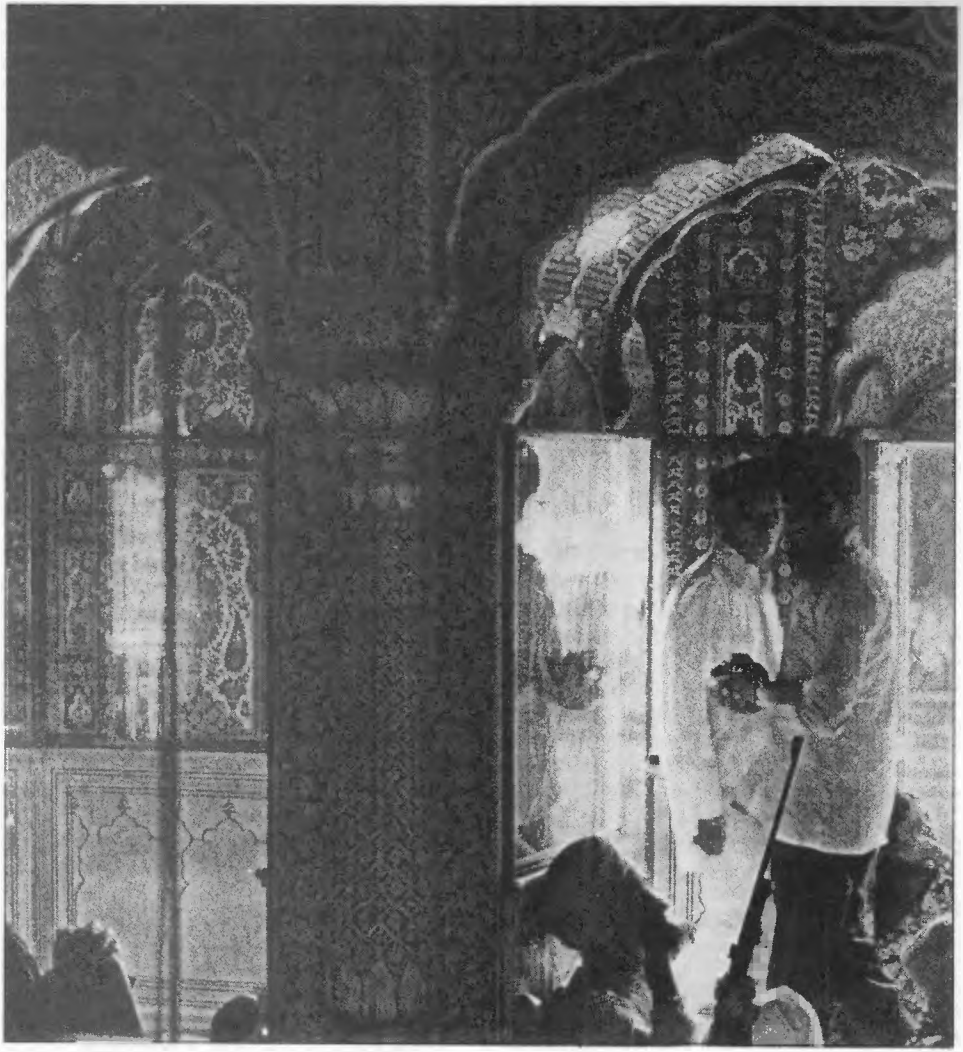

Stern

Szikh fegyveresek az Aranytemplomban

jén azután az Akali Dal vezetésének sikerült ezeket a követeléseket saját mozgalma keretei között tartani, s kísérletet tenni arra, hogy tárgyalások útján próbálják megoldani Pandzsáb problémáit a központi kormányzattal.

Az Akali Dal vezetőinek álláspontját nem segítette a Kongresszus Párt magatartása — az idő tájt Pandzsábban ez a párt még uralkodó helyzetben volt —, amint Delhi magatartása sem. A Kongresszus Párt eleinte nem volt hajlandó tárgyalni, az Akali Dal vezetőit és aktivistáit pedig letartóztatták. Később mégis megállapodtak minden kérdésben, kivéve néhány politikai jellegű vitás ügyet; ez két alkalommal is sikerült, csakhogy a központi kormányzat a jelek szerint nem volt hajlandó végleges hozzájárulást nyújtani e megállapodáshoz.

Időközben, 1982 elejétől, a szélsőségesebb szikhek, Bhindranwale vezetésével, előbb Pandzsábban indítottak terrorhadjáratot, az év végén azonban már a fővárosban is erőszakos cselekményeket provokáltak. Az év végére, minthogy megbeszélésekre nem került sor s a hangsúly minden tekintetben a terrormozgalomra helyeződött,

a központi kormány az egész problémát egyéni terrorcselekmények sorának kezdte tekinteni. Innen már csak egy kis lépésre volt szükség ahhoz, hogy döntés szülessen: a rend helyreállítása végett a hadsereg egységeit rohamra vezényelték az Aranytemplom ellen. Az a tény, hogy az év korábbi szakaszában kudarcot vallott a politikai megoldás, azt eredményezte, hogy immár nem volt más választás, mint a konfrontáció, ez viszont a szikhek indulatait csak fölkorbácsolta, sőt szorosabb egységet teremtett soraikban, mint amilyen valaha is volt. Jelenleg, hogy csaknem egy hónap telt el a hadsereg bevonulása óta, Amritszár utcáin is katonai egységek láthatók, a szikh terroristák pedig képesek arra, hogy eltérítsenek egy repülőgépet, amíg a válság mögött meghúzódó eredeti kérdések továbbra is teljesen megoldatlanok.

A pandzsábi konfliktus következő szakaszait még nem lehet világosan előre látni; talán még több erőszakcselekményre kerül majd sor, vagy ismét felveszik a vita fonalát, s akkor a konfliktus az utcákról visszaszorul a tárgyalótermekbe, amint az Asszámban is történt. De akármi lesz is a közeljövőben, ezek a konfliktusok világos jelei annak, hogy India politikai fejlődése kritikus szakaszába jutott. A Kongresszus Párt stratégiáját, nevezetesen azt, hogy India egységét a központi hatalom uralma révén tartsák fenn, egyszer már kipróbálták — a britek, s hogy milyen eredménnyel, az mindannyiunk előtt ismeretes. Hogy a küszöbön álló választások — már ha egyáltalán sor kerül rájuk — vajon ismét hatalomra juttatják-e az indiai Nemzeti Kongresszust vagy egy politikai koalíció körvonalai fognak-e kialakulni, amelyek más tervekkel állnak elő avégett, hogy megbirkózzanak a jelenlegi politikai válsággal, nem lehet tudni, de ezek a választások valószínűleg az ezredfordulóig meghatározzák India politikai életének összképét.

(Az angol folyóirat 1984. augusztusi számából)

LE MONDE diplomatique

CHRISTIAN HURTIG

Centrifugális erők Ázsiában

AZ INDIAI FÖDERÁCIÓ — SZÖVETSÉGI ÁLLAMOK UNIÓJA VAGY EGYSÉGES ÁLLAM?

Bár a cikk majd egy évvel ezelőtt jelent meg, rövidített közlését az indokolja, hogy megvilágítja az India egysége ellen irányuló támadások hátterét.

N. Sz. szerk.

A Dél-Ázsia számára véres eseményekkel terhes 1983-as esztendőben a Srí Lanka-i és a pakisztáni politikai rendszerek megingásának lehettünk tanúi: az egyiket a tamil kisebbség lemészárlása, a másikat a demokráciáért vívott harc, illetve annak fegyveres elnyomása — a pandzsábi katonai vezető réteg más tartományok polgári lakosai ellen folytatott akciója rendítette meg. Ezzel szemben India, bár az év ott is vérfürdővel kezdődött, stabil pontnak

látszott. Pedig Indiát sem kevésbé sújtja a különböző etnikai és kulturális közösségek széthúzása, ami ugyancsak erőszakos megmozdulások formáját ölti. Erről tanúskodik regionális szinten az asszámiak harca az „idegenek"* ellen, valamint a pandzsábi szikhek** szélsőséges csoportjai által 1983 elején meghirdetett „szent háború". De ezek a mozgalmak mind a mai napig nem gyakoroltak észrevehető hatást a központi hatalmi egyensúlyra.

Még inkább elmondható ez a regionális alkotmányos mozgalmak teremtette „veszélyről", bár e mozgalmak a központi kormányzat hatalmát vitató pártokat és koalíciókat juttattak hatalomra vagy újra hatalomra, ahogy ez Andhra Pradeshben, Karnátakában, illetve Dzsammu és Kasmírban történt.

India olyan jól alkalmazkodott területi, politikai sokféleségéhez; hogy végül mindig együttműködés alakult ki a szövetségi kormány és az egyes tagállamok potenciálisan „felforgató" ellenzéki vezetése között; így volt ez a kezdetben megoldhatatlannak mutatkozó tamilnádui dravida pártok esetében, és így volt az egymást követően Kéralában, majd Nyugat-Bengáliában és legutóbb Tripurában hatalomra jutó kommunista pártok esetében is. Ez az együttműködés lényegében abból fakad, hogy a politikai berendezkedés szükségszerűen kikényszeríti a két szint alkuját. Az indiai intézmények, hogy kiegyensúlyozzák a rendszer föderális aspektusait, erősen egységesítő törekvéseket testesítenek meg, olyan keveréket képezve, amelyet a politológusok gyakran „kvázi föderálisnak" minősítenek. És bár India hivatalosan „államok uniója", e meghatározásban az unió kifejezés közel sem olyan állapotot fejez ki, amely inkább konföderális, mint föderális, a hangsúly — a tényleges viszonyoknak megfelelően — arra esik, hogy unionális államról van szó, amely nem biztosítja a különválás jogát.

Föderációs vonás, hogy az indiai intézményrendszerben a szövetségi parlament és a jelenleg az unió részét képező 22 tagállam gyűlései között — ezek száma hol egy, hol kettő — a törvényhozói hatalom kétkamarás rendszere áll, s hogy a kétkamarás rendszer a második kamarának, a Rádzsja Szabhának, vagy Államok Tanácsának olyan szerepet biztosít, amely bizonyos mértékben garantálja az egyes államok saját érdekeinek védelmét. A törvényhozói hatalom tárgyában az alkotmány világosan három hatáskört jelöl meg: az ügyek egy részében a döntési jog kizárólag a szövetségi parlamentet illeti meg, más részükben a tagállamok illetékesek határozni — ide elsősorban a tág értelemben vett fejlesztési kérdések tartoznak —, s van egy harmadik terület, ahol a két szint érvényesítheti hatalmát, azzal a feltétellel, hogy a tagállamok törvényei kötelezően összhangban álljanak a központi hatalom törvényeivel. A „maradék", vagyis az alkotmányos felsorolásban nem szereplő kérdésekben a döntés joga a központra száll. Ezt ellensúlyozza, hogy a Rádzsja Szabhá, összetételét és a neki biztosított hatalmat tekintve, egy egységes állam parlamenti rendszerében a felsőháznak felelne meg. Létezik egy olyan rendelkezés, amely kimondja, hogy azon esetekben, amikor a központ (kivételesen) törvényt hoz az alkotmányos elhatárolás szerint a tagállamok döntési-hatalmi szférájába tartozó tárgykörben, a törvényt a Rádzsja Szabhának jóvá kell hagynia, s ehhez a jelenlevő és a szavazásban részt vett tagjainak kétharmados többsége szükséges. Ugyanakkor e testület összetétele nem tükröz semmiféle, államok közötti paritást. Az alkotmány erről csupán annyit mond, hogy tagjainak száma nem haladhatja meg a 250-et — s ebből 12 képviselőt az elnök nevez ki —, a választási törvény azonban már közeliti egymáshoz az egyes tagállamok népességének és törvényhozói gyűléseik által a Rádzsja Szabhába megválasztott képviselőinek szá-

* Az „idegenek" alatt elsősorban a Bangladesből bevándoroltakat értik, de ide sorolják a szomszédos indiai államok azon polgárait is, akik vezető szerepet töltenek be Asszám gazdasági és politikai életében. A hinduktól nehezen megkülönböztethető bevandorlók áradata tovább erősíti a politikai tolényre irányuló törekvéseket.

** A szikh vallást a XV. században alapította Nának guru (mester — *N. Sz. szerk.*), hogy hidat verjen az iszlám és a hinduizmus között. Ma már oly közel áll ez utóbbihoz, hogy a polgári törvénykönyv a szikheket hindunak tekinti. Ezt a vallást az indiai népesség mintegy 2 százaléka követi, hívei főként Pandzsáb szövetségi államban élnek, melyet az ő érdekükben újraosztottak, de ahol még így is csak nagyon gyenge többséget alkotnak.

mát. Sokatmondó még, hogy ennek a tanácsnak az elnöke jog szerint egyben az Unió alelnöke is, akit — az államfőtől eltérően — nem az államok és a központ törvényhozói hatalmának az összessége választ meg, hanem csak a parlament, amelyben a képviselők száma két és félszer nagyobb, mint a második kamara tagjaié.

A tagállamok létrehozásának, megszüntetésének vagy újjáosztásának kérdésében nem az alkotmány, hanem az általános alkotmányjogi feltételek betartásával hozott törvény dönt. Ez a rendelkezés az indiai intézményrendszernek olyan rugalmasságot biztosít, amely nagyban elősegíti a rezsim konszolidáltságát. A múltban többször tanúi lehettünk az ellenzéki regionalista mozgalmak rendszerbe integrálódásának, ezeket ugyanis az új tagállamok létrehozása részben kielégítette, egyúttal vezetőik közül néhányan részesedhettek a hatalomból.

A központi kormányzat vezető szerepe

A központ vezető szerepét azonban főként három rendelkezési szféra biztosítja: azok a jogkörök, amelyek az egyes államok kormányzóit — őket egyébként a minisztertanács véleményezése alapján az elnök nevezi ki — ténylegesen a központi kormányzat képviselőivé teszik, azok, amelyek hatalmat adnak a központnak az egyes tagállamok egész tevékenységének ellenőrzésére, s végül azok, amelyek szerint a közpénzek elosztását irányítja.

A kormányzó nyomást gyakorolhat az adott állam életére, mert jogában áll mérlegelni a parlamenti többségek között, amikor kinevezi a miniszterelnököt. Így gyakran előfordult, hogy egy olyan párt vezetőjét választotta erre a posztra, amely csak relatív többséggel rendelkezett, ahelyett, hogy teret adott volna többségi ellenzéki koalíciók kialakulásának, noha biztos lehetett abban, hogy döntése erőátcsoportosulásokat idéz elő. Más esetekben élt azon jogával, hogy kihirdesse a President's Rule-t, vagyis azt az állapotot, amikor az újabb választásokig a központi kormányzat gyakorolja közvetlenül a hatalmat.

Mint az elnöknek biztosított különleges hatalom lényeges elemét, a President's Rule-t, az elnöki kormányzást, minden olyan esetben alkalmazzák, amikor a kormány bejelenti az államhatalom funkcionálásának csődjét.

E rendelkezés igen tág értelmezése tette lehetővé 1978-ban és 1980-ban az államok gyűléseinek feloszlatását India északi részében, ahol a központi hatalmak többségétől eltérő beállítottságú többségeknek sikerült megvetniük a lábukat.

Ha az állam biztonságát zavargások fenyegetik, az elnöknek jogában áll kihirdetni a rendkívüli állapotot, amely az adott terület egészére vagy egy részére terjed ki, és lehetővé teszi, hogy rendeletekkel kormányozzon, amelyeket a központi hatalom és az államok utólagosan ratifikálhatnak. Az alkotmányt érintő 42. módosítás elfogadása óta — amelyet éppen az 1975—1976-os rendkívüli állapot idején szavaztak meg — a központi kormányzat szövetségi csapatokat küldhet azokba az államokba, ahol zavargások törtek ki, anélkül, hogy szüksége lenne beleegyezésükre. Ez a rendelkezés szolgál magyarázattal a szövetségi csapatok folyamatos jelenlétére Asszámban 1980 óta. A központi ellenőrzési joga más területeken a rendkívüli állapottól eltekintve is érvényesülhet: a kormányzó átültalhat elnöki jóváhagyás (vagy elvetés) végett a tagállam törvényhozó gyűlése által megszavazott törvényeket. Bizonyos törvényeknek — ezeket kimerítően felsorolja az alkotmány — mindig el kell nyerniük az elnöki szentesítést.

Végül, és ez a legfontosabb, a központ pénzügyi eszközökkel nyomást tud gyakorolni az egyes tagállamokra, azok ugyanis önmagukban nem rendelkeznek elegendő adóbevétellel: a központi jövedelmek körülbelül egyharmadát osztják szét a tagállamok között a központi kormányzattól függő nemzeti fejlesztési tanács, valamint az elnök által kinevezett pénzügyi bizottság segédletével.

Sokkal kimerítőbb elemzésre lenne szükség ahhoz, hogy bemutassuk az összes cselekvési lehetőséget, amelyet a szövetségi kormánynak biztosít e rendelkezések kombinálása az uralkodó országos párt — a Kongresszus

Párt — vezető szerepével. Itt most csupán azt kívánjuk jelezni, hogy 1969 óta világosan kirajzolódik a hatalom koncentrálására és centralizálására irányuló törekvés. E törekvés kezdettől fogva reakciókra késztetett egyes politikai áramlatokat, valamint több olyan államot, amelyek perifériikusak a politikai élet hindufon (elsősorban az ország északi része) vonzási központjához képest. A centralizációs irányzatok elutasítása táplálta a központ és a tagállamok közötti kapcsolatokról folyó vitákat — ez a kérdés 1966 óta, amikor e választásokat megelőző évben először mutatkoztak meg a Kongresszus Párt bomlására utaló jelek, szembeállítja a centralizációs és etatista áramlatot azzal a kisebbséggel, amelynek skálája India Kommunista (Marxista) Pártjától a különböző gandhista mozgalmakon keresztül a pánhindu jobboldalig terjed. De csupán a lényegileg szocialista gandhista mozgalmak azok, amelyek kidolgozott decentralizációs programmal lépnek fel. Az ideológia és a stratégia közötti torzulások adnak — legalábbis részben — magyarázatot arra, hogy valójában miért nem fordította meg a hinduista jobboldal uralta Dzsanata párti kormány a centralizációs tendenciát.

A Dzsanata harcos nacionalizmusának egy másik következménye, hogy az északkeleti államok ráébredtek jogfosztott helyzetükre, közülük Asszám is, melynek népessége etnikailag is különbözik India más területeinek lakóitól. Az újra hatalomra került Kongresszus Párt örökölte ezt a problémát, amelyet saját értetlen viszonyulása és a nem kommunista ellenzék egyfajta támogatása csak tovább súlyosbított. Ezzel egyidejűleg a mindinkább valamiféle gépies szervezetekké váló pártoknak egy bizonyos „elsorvadása", mivel működésüknek már csak a központban volt tartalma, átkos belharcokat idézett elő soraikban, különböző javadalmak megszerzéséért folyó alkudozásokká silányította a politikai kompromisszumokat és újabb esélyeket adott a regionális mozgalmaknak, melyeket e színjáték okozta kijózanodás keltett életre.

A politikai ígérgetésekkel űzött bonyolult játék eredményezte Pandzsábban a szikh kisebbség nehezen megmagyarázható, ám annál valóságosabb elidegenedését; az ő fellépésük önmagában nyugtalanítóbb, mint az összes többi, az indiai politikai rendszerre nehezedő centrifugális erőé együttesen. Ha számbavesszük a szikhek kiemelt szerepét a hadseregben, az államigazgatásban, az egész Indiára kiterjedő gazdasági tevékenységüket és a rituális tőrtől soha meg nem váló, kimagasló személyiségeik legendás hősiességét, nem hunyhatunk szemet egy olyan állam irányításának a megszerzésére irányuló törekvések felett, melynek ők az urai. De hogyan lehet elfogadni ezeket a törekvéseket anélkül, hogy ne kérdőjeleznénk meg az indiai állam évszázados alapjait, sőt annak az uniónak az alapelveit, amely a nemzeti erőforrások egyenlő elosztásán fáradozik?

A szikh közösség egyes vezetőinek állhatatos fellépése sokkal komolyabban veszélyezteti az indiai föderációt, mint az asszámi diákok felkelése, vagy a tagállamok miniszterelnökeinek az ellenzék által szervezett valamennyi gyűlése. Ez utóbbiak ugyanis nem tűznek maguk elé más célt, mint a hatalom újraelosztását az unión belül, és ennek érdekében követelik az alkotmány által is kilátásba helyezett, de soha meg nem valósított államközi tanács életre hívását. Ezzel szemben a szikhek maximalisták és könnyen elvihetők a végsőkig. Vajon készek-e veszélybe sodorni annak a nemzetnek az integrációját, amelynek egyik ékességét ők alkotják?

(A francia havilap 1983. novemberi számából)

ANATOL LIEVEN

Indiai mohamedánok — megosztott elkötelezettség

E cikk írásával egyidőben több mohamedán él Indiában, mint Pakisztánban, abban az országban, melyet a kettéosztáskor hasítottak ki a brit—indiai birodalomból, hogy nemzeti otthonhoz juttassák az indiai mohamedánokat (a 700 millió indiai közül mintegy 80 milliót, azaz a népesség 11,5 százalékát). A felosztást mindkét területen rettenetes mészárlások kísérték, és az észak-indiai mohamedán elit nagy része Pakisztánba menekült. Azóta Pakisztán egy mindinkább merev „iszlám" állammá vált. Nagyon kevés hindu maradt Nyugat-Pakisztánban; azokat a hindukat pedig, akik Kelet-Pakisztánban maradtak, örökösen zaklatták, soraikat időről időre véres erőszakkal ritkították a negyvenes évek végétől egészen a bangladesi háborúig, amikorra már szinte valamennyien eltávoztak az országból. Végezetül, India és Pakisztán három nagy háborút vívott egymással, és India még mindig Pakisztánt tekinti fő ellenségének. Felvetődik a kérdés, hogy ilyen végzetes körülmények közepette miként alakult az indiai mohamedánok sorsa?

Nos, a válasz az, hogy sokkal jobban, mint ahogyan a körülmények sejtették, még ha nem is olyan jól, mint ahogyan a hivatalos indiai történetírás próbálta elhitetni. A kettéosztás idején a szélsőséges hindu szervezetek — érthető módon — meglehetősen népszerűek voltak a lakosság körében. A Hindu Mahasabha és a vele összefogó Rastrija Szavajemszevak Szangh nevű, fasiszta önkéntesekből álló szervezet ellenezte a kettéosztást, de egyszersmind úgy vélte, ha már elkerülhetetlen, hogy az összes mohamedánt elűzzék Indiából, a többi kisebbséget legalább móresre kell tanítani, Indiának pedig egy nyíltan hindu „rastrává" (állammá) kell válnia. Gandhi azonban hevesen elítélte a Hindu Mahasabhát és a Rastrija Szavajemszevak Szanghot, és vértanúhalála, melyet a Hindu Mahasabha egyik szélsőséges tagjának kezétől szenvedett el, hozzájárult azon két szervezet hírnevének megtépázásához, amivel sok hindu talán rokonszenvezett volna.

Nehru, India első miniszterelnöke és az indiai állam hivatalos ethoszának szellemi atyja ugyancsak hevesen ellenezte a helyi önkormányzat elvét. Nehrunak köszönhető, hogy a világiasság elve bekerült az alkotmányba. Nehru újra meg újra határozottan szembeszállt minden arra irányuló kísérlettel, hogy a hindu többség eszméi az ország törvényeibe bekerüljenek.

Az a tény például, hogy az ortodox hinduk neheztelnek azért, ha nem hinduk ölnek le teheneket Indiában, régóta a helyi feszültségek egyik fő forrása. A „tehénvédő" mozgalmak alkalmasint élvezik a magasabb kasztokhoz tartozó hinduk nagy többségének rokonszenvét, és támogatóikra találtak olyan vezető politikusokban, mint Morardzsi Deszai, vagy olyan szellemi vezetőkben, mint Vinoba Bave. Nehru utódai azonban, elvből vagy a célszerűség okából, követték a néhai miniszterelnököt abban, hogy soha nem engedélyezték a tehenek leölése tilalmának bevezetését.

Az indiai állam önkormányzat-ellenes magatartása a brit gyarmatosítás koráig nyúlik vissza, de táplálta a britellenes Kongresszus-mozgalom „világi" nacionalista ideológiája is. Ez a mozgalom azt hirdette magáról, hogy az indiai nép egységes akaratát képviseli azzal a brit állítással szemben, hogy a vallási ellentétek reménytelenül megosztják az indiaiakat, és hogy csak a brit jelenlét biztosíthatja a béke fennmaradását. Maga az Indiai Nemzeti Kongresszus, hagyományosan, túlnyomórészt hindukból állt.

és sok olyan hindu tagja volt, aki a helyi önkormányzat elvével értett egyet, de soraiban helyet kapott több kiváló mohamedán nacionalista is.

Az is tény, hogy az indiai társadalom sok kulcsfontosságú eleme más vallási kisebbségek soraiból származik. Ott vannak például a szikhek. Bármennyi bajt kavarnak is manapság, annyi bizonyos, hogy 1947-ben valamennyi hindu a haza (muzulmánokkal szembeni) védelmezőit és megmentőit látta bennük. Viszonylag alacsony lélekszámuk ellenére — a népességnek kb. 1,8 százalékát alkotják — a szikhek óriási mértékben hozzájárultak India gazdasági fejlődéséhez, és sok vezető tisztségviselő (így a jelenlegi elnök, üzletemberek és mindenekelőtt katonatisztek) került ki soraikból. Még nagyobb elismerést érdemelnek a kevesebb mint 100 000 főnyi parszik, akiknek soraiból India legnagyobb üzleti birodalma — a Tata-dinasztia —, leghíresebb tudósa — Homi Bhaba — és egyetlen tábornagya — Sam Maneckshaw — került ki. Részint az előttük nyíló átlagon felüli tanulási lehetőségek folytán, a keresztények is (a népességen belüli hányaduk mintegy 2,6 százalék) aránytalanul nagy számban képviseltetik magukat számos értelmiségi pályán, akárcsak a dzsainák (0,5 százalék), akik a gazdasági életben is nagyon fontos szerepet játszanak. Végezetül ott vannak az érinthetetlenek (a haridzsánok vagy kaszton kívüliek — kb. 14 százalék) és a törzsi szervezetben élők (kb. 7 százalék), akiket az állam a hinduktól különállóknak tekint, s ennélfogva külön munka- és tanulási lehetőségeket biztosít számukra. Ha mindezeket a csoportokat külön vesszük, a „hindu kasztok" hányada a népességen belül 62 százalékra csökken.

Azután említhetjük a sokat emlegetett „hindu türelmet". Egy mohamedán nyilatkozta e sorok írójának: „Ők könnyen lehetnek türelmesek — senki nem fenyegeti őket." Ez azonban a múltban nem késztette nagyobb türelemre például az európai többségeket. A hinduizmus természetesen szinkretikus* vallás, amely sok forrásból merített. Mi több, roppant sokrétűsége, a kasztok és az eszmék sokfélesége és egy általános struktúra — bármiféle szervezet vagy hierarchia — hiánya miatt nagyon nehéz elképzelni egy összindiai vallási mozgalmat, amely valamit vagy valakiket védene valamivel vagy valakikkel szemben. A helyi zavargások és okaik rendszerint nagyon erősen korlátozódnak az adott területre, a zavargások gyorsan lángolnak fel és gyorsan halnak el. A mohamedán uralom évszázadai folyamán kialakult észak-indiai kultúra szinkretikus vonását némely indiai történész eltúlozta abban a dicséretes, de nem történelmi szellemű igyekezetében, hogy erősítse a türelmet és megszilárdítsa a modern indiai állam szellemi alapjait. Ez a szinkretikus vonás mindazonáltal létezik. Hivatalos részről Akbaré volt az egyetlen kísérlet egy új szinkretikus vallás megteremtésére, alsóbb szinten azonban volt és van is jó néhány közös vallási magatartásforma, különösen ami a népi ájtatosságokat illeti. A mohamedán szufizmus** hagyománya befolyásolta a hindukat, a hindu bhakti kultuszok pedig a mohamedánokat. A két közösség tagjai gyakran vettek részt egymás ünnepségein és imádkoztak egymás szentjeihez és isteneihez. Nem tudjuk, hogy az egyik legutóbbi és legnépszerűbb „hindu" szent; Szaj Bhaba hindunak vagy mohamedánnak született-e. Amióta a XIX. század végén a vallás politikai kérdés és antagonisztikus ellentétek forrása lett, az önkormányzat mindkét táborbeli hívei arra összpontosítják erőfeszítéseik nagy részét, hogy vallásuk „megtisztítása" útján felszámolják ezeket a szinkretikus vonásokat.

Az indiai vallási türelem és a világi ethosz diadala példájaként szolgálhat a Nehru—Gandhi-dinasztia: maga Nehru ateistának vallotta magát. Leánya, Indira egy parszihoz ment feleségül; Indira egyik fia egy szikh leányt, a másik, Radzsiv egy nyugatit, egy olasz leányt vett el. Indiában mindezt nemhogy nem bírálják, de jóformán szóvá sem teszik. (Gandhi asszonyt nemrégiben ki akarták tiltani egy hin-

* Szinkretizmus: vallási irányzat, amely kölcsönös engedményekkel az ellentétek kiegyenlítését keresi — *N. Sz. szerk.*

** A szufizmust a síita irányzat hozta létre, hívei a szertartások mellőzésével az Allahhal való közvetlen misztikus kapcsolatra törekedtek. — *N. Sz. szerk.*

du templomból azért, mert a férje parszi, az indítványt azonban mindenki elvetette és rendkívül ízléstelennek tartotta.) És történt mindez abban az Indiában, ahol a házasságok túlnyomó többsége még mindig aszerint köttetik meg, hogy a házasulandó felek milyen kaszthoz és közösséghez tartoznak.

Igaz ugyan, hogy a mohamedán közösség tagjait hivatalosan nem részesítették hátrányos megkülönböztetésben az új Indiában, és hogy kiváló mohamedánokat változatlanul kineveztek vezető és „jól látható" állami tisztségekbe — India két elnöke, dr. Zakir Husszain és Fakhruddin Ali Ahmed mohamedán volt, és mohamedán a jelenlegi alelnök, Mohammed Hidajatullah is —, a közösség mint egész státusának hanyatlása azonban nagyon szembetűnő volt a függetlenné váláskor. (A britek sok területen tudatosan kivételeztek a mohamedánokkal.)

Sok tanult mohamedán Pakisztánba menekült, és a kormány tagjainak segítségével határozott erőfeszítések történtek annak érdekében, hogy biztonsági okokból mérséklődjék a mohamedánok hányada a hadseregben, a rendőrségben és más alakulatoknál. A bürokrácia számos területén szinte a nullára csökkent és ma is aránytalanul kis méreteket ölt a mohamedánok jelenléte. Hasonlóképpen alakult a helyzet a törvényhozás területén. 1978-ban a mohamedánok a népesség mintegy 11,2 százalékát alkották, az indiai hadsereg tisztjeinek azonban csupán 5,3, a kormányalkalmazottaknak 1 és a parlamenti képviselőknek 5,5 százaléka volt mohamedán (Forrás: *Dilip Hiro:* Inside India Today).

A mohamedánok viszonylagos elmaradottságának és szegénységének belső okai is voltak. Az erősen strukturált és tekintélyelvi mohamedán vallás, a koránban kifejtett merev tanaival, melyeket a saria* az élet minden területére kiterjesztett, s melyeket a nagyhatalmú imámok és ulémák** magyaráztak és értelmeztek, nos ez a mohamedán vallás a XIX. században nagyon megnehezítette a mohamedánok számára, hogy alkalmazkodjanak az új eszmékhez, és hogy ugyanúgy kihasználják az új tanulási lehetőségeket, ahogyan azt sok hindu kaszt tette. Egy olyan országban, ahol a gazdasági és társadalmi változás lehetőségei korlátozottak, és ahol a tanultság a közhivatalok viselésének egyik előfeltétele, nagyon súlyos következmények származtak abból, hogy a mohamedánok nem tudtak lépést tartani a többiekkel ezen a területen.

A mohamedánok gazdasági elmaradottságának következtében egészen a közelmúltig a mohamedánok körében jóval kisebb volt a társadalmi mobilitás, mint az indiai társadalom egészében. A mohamedán előkelőségek változatlanul az „ashraf"-ból kerültek ki — abból a többé-kevésbé hagyományos mohamedán elitből, melynek tagjait napjainkban „nyugatias" műveltségük és szemléletmódjuk különbözteti meg a mohamedánok zömétől. Most azonban kezd megváltozni a helyzet: főként az Öböl-menti országokban dolgozó, nagyszámú indiai mohamedán által haza küldött pénzösszegek jóvoltából, egy új mohamedán középosztály van kialakulóban.

Ez viszont közrejátszott abban, hogy az elmúlt években bizonyos fokig nőtt a helyi zavargások gyakorisága, amelyek az 1960-as években már elhalni látszottak. (1982-ben 474 incidensre került sor, amelynek során 238-an vesztették életüket és 3025-en megsebesültek.) A fejlemények fő kárvallottjai szinte minden esetben a mohamedánok voltak. Több, zavargás sújtotta városban a mohamedán kultúra, társadalom és gazdaság „szembetűnő volta" ébresztett ellenérzéseket a hinduk körében. Moradabadban, ahol 1979-ben súlyos zavargások robbantak ki azután, hogy a rendőrség brutális módon megtámadott egy mohamedán tömeget, a mohamedánok kezdik meghódítani a sárgarézáruk piacát, ahol eddig a hinduk korlátlan urak voltak.

A moradabadi zavargások kitörésében közrejátszott az is, hogy a helyi hinduk riadtan figyelték, ahogy különböző arab országok által nyújtott pénzügyi segélyekből egymás után épültek mohamedán vallási főiskolák a térségben. Ez egyszerre két félelmet is táplált a hindukban: egyrészt azt,

* A mohamedán polgári és egyházi jog — *N. Sz. szerk.*

** Mohamedán törvénytudok — *N. Sz. szerk.*

U. S. News and World Report

Zavargások Amritszárban: a köveket hajigáló szikhek provokálják a hatóságokat

hogy a mohamedánok egy titkos terv alapján figyelmüket bizonyos területekre összpontosítják, hogy ott előbb-utóbb vagy autonóm állam megteremtésére törekedjenek (mint a szikhek), vagy az elszakadásra. A hinduk másrészt az „idegen kéztől" félnek, az ötödik hadoszlopként külföldi államok, különösen Pakisztán szolgálatában álló indiai mohamedánoktól.

A mohamedánok lojalitása miatti aggályokat ez idő szerint elmélyítik a kasmíri zavargások. Kasmír India egyetlen mohamedán többségű állama, melyre Pakisztán igényt formál, s melyet népszavazás nélkül csatoltak Indiához. A kasmíri mohamedán párt, a Nemzeti Kongresszus (amely azt állítja magáról, hogy felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül valamennyi kasmírit képviseli) és a központi kormány közötti kapcsolatok azóta is rosszak. A Kasmírban hatalmon levő Kasmíri Nemzeti Kongresszus ugyan feltétlen lojalitását hangoztatja India mellett, ám sok kasmíri (különösen emigráns) akad az olyan szervezetekben, mint a Kasmíri Felszabadítási Front, amely nyíltan támogat szakadár törekvéseket és minden kétséget kizáróan pakisztáni támogatásban részesül. Közülük egyesek még a terrorizmustól sem riadnak vissza, amire az indiai alkonzul meggyilkolása volt a legszembetűnőbb példa Birminghamben. A választásokra készülő Gandhi asszony ezt és a kasmíri hinduk elnyomatásáról szóló történeteket igyekszik felhasználni arra, hogy a hindukat maga mellé állítsa, és hogy esetleg megdöntse a kasmíri kormányt. A kasmíri fejlemények ugyanakkor alkalmasint gondolkodóba ejtették az azelőtt Gandhi asz-

szonyt támogató indiai mohamedánok egy részét, egészében véve azonban megállapíthatjuk, hogy a mohamedánok a lakóhelyükön uralkodó viszonyok fényében döntik el, kihez húzzanak.

A májusban kitört bombayi és maharastrai zavargások, amelyek (az aszszamitól eltekintve) az utóbbi évek legsúlyosabb lázongásai, egyfelől azt tanúsítják, hogy Indiában a helyi zavargásoknak elsősorban helyi okai vannak, másfelől hogy a zavargások alapját gyakran milyen mélyrenyúló számítások alkotják. A Maharastrában uralkodó feszültségek helyi okai közé tartozik Antulaj, a volt mohamedán főminiszter — akit korrupcióval vádoltak meg — kegyvesztetté válása. Gandhi asszony választása akkor esett rá, amikor a feszültség csökkenni látszott, ám kinevezése sajnálatos módon azt a következményt vonta maga után, hogy a hinduk egyre erőteljesebben támogattak egy helyi önkéntes szervezetet, a Siv Szenát. Maharastrában régi hagyomány a marata nacionalizmus és a hindu szélsőségesség összefonódása, amely az 1890-es évekig, a tömegek britek elleni mozgósítása kezdetéig nyúlik vissza. Antulaj kegyvesztetté válása azután haragra gerjesztette a mohamedánokat. És történt mindez akkor, amikor a helyi mohamedánok sora egyre jobban ment és egyre magabiztosabbá váltak. Ez fokozta a hindukban lappangó ellenségességet, amit csak elmélyített az a tény, hogy az év végén esedékes általános választásra készülő Gandhi asszony választási kampánya során igyekszik kihasználni a mohamedán Pakisztántól való félelmet.

A helyi önkormányzatért síkraszálló hinduk eszmerendszerének (és tegyük hozzá: a szélsőséges muzulmánok hagyományos eszmevilágának is) egyik alapvető eleme az a felfogás, mely szerint a mohamedánok nem lehetnek egyszerre jó mohamedánok és indiaiak. „Egy indiai mohamedán csak akkor lehet indiai nacionalista, ha betéve ismeri az iszlám alaptételeit" — írta Balradzs Madhok a *The Statesman* 1982. november 28-i számában. Ez a nézet a koránnak azokon a passzusain nyugszik, amelyek helyeslik a hitetlenek hódítás útján történő megtérítését. Egyesek talán azt hihetik, hogy ezt a felfogást táplálja az iszlám politikai súlyának növekedése is a mai mohamedán világban. Indiában azonban ez ellen szól a modern iszlám „teológiai" tekintélyének nagy súlya. A Deoband iskola konzervatív ulémái és a Dzsamiat-ul-uléma-i Hind annak idején ellenezték Pakisztán létrehozását, és egy vegyes társadalom mellett törtek lándzsát, amelyben az iszlám nem az állami támogatás jóvoltából, hanem saját erejéből állja a sarat (és virágzik a nem mohamedánok megtérése révén).

A helyi önkormányzatért síkraszálló hindukat ugyanakkor nagyon aggasztja a mohamedán népesség szaporodása és a mohamedán vallás térhódításának lehetősége is. A függetlenné válás óta mindig magasabb volt a mohamedánok születési arányszáma, mint a hinduké. A mohamedánok rendszerint még szegényebbek és még kevésbé hajlandók alávetni magukat a születésszabályozásnak, mint a hinduk. (A mohamedánok 1961 és 1971 között 30,84 százalékkal szaporodtak, szemben a hinduk 23,69 százalékával, és 1947 óta 1,2—2 százalékkal nőtt a mohamedánok részaránya az össznépességen belül.) Még nagyobb súllyal esik latba az a félelem, hogy a haridzsánok (érinthetetlenek) óriási tömegei áttérhetnek az iszlám — vagy a keresztény — vallásra, ahogyan azt a múltban jó néhányan megtették. Csakhogy a haridzsánok napjainkban, a kormánytól kapott segélyek folytán, jobban járnak, ha haridzsánok maradnak.

Hogyan vélekedjünk arról a széles körben uralkodó nézetről, mely szerint a mohamedánok mindig összetartanak, egységesen gondolkodnak és szavaznak? Vajon ezt fogják tenni a közelgő általános választásokon is? A mohamedánok mindig fontos részét alkották a Kongresszus(I) választási stratégiájának, amely gondosan manipulálja a különböző kasztokat, közösségeket és érdekcsoportokat, és ügyel arra, hogy fenntartsa az egyensúlyt közöttük. Ám az 1967-es választások óta a mohamedán szavazatok megoszlanak a nagy pártok között (1967-ben 13 megválasztott mohamedán parlamenti képviselő a Kongresszus színeiben in-

U. S. News and World Report
Az indiai kormánycsapatok akciója a szikh fegyveresek ellen Pandzsábban

dult, 16 pedig más pártok színeiben, a kommunistáktól a konzervatív Szvatantra pártig). És még valami, ami figyelemre méltó: az 1983-as delhi községtanácsi választásokon a mohamedánok zöme a Baratrija Dzsanata Pártra szavazott, amely mohamedán jelölteket vonultatott fel, hogy elnyerje a mohamedán alsó középosztálybeli rétegek kegyeit. Hasonlóképpen, a Delhi körüli vidéken élő jómódú mohamedán parasztok, akárcsak hindu társaik, ma már a Lok Dal-ra, a túlnyomó részt „dzsat", azaz kulák pártra szavaznak. India politikai életében az osztály- és helyi érdekek ma már olyannyira uralkodnak, hogy úgyszólván teljesen háttérbe szorították a mohamedánok egész Indiát felölelő önálló közösségének gondolatát. Az olyan összindiai szervezetek hatalma, mint a Muzulmán Liga és a vallási vezetők politikai hatalma hanyatlóban van.

Mindent egybevéve tehát, és tekintettel arra, hogy Indiában milyen fontos szerepet tölt be a vallás, hogy milyen traumák érték a múltban a mohamedánokat, és hogy mi történhetett volna velük, elmondhatjuk, hogy az indiai mohamedánokat, még ha társadalmi és kulturális szempontból változatlanul különálló közösséget alkotnak is, többé-kevésbé sikerült integrálni India politikai rendszerébe. A bangladesi háborúval megszűnt a tanult mohamedánok áramlása Pakisztánba, és akárhány mohamedánnal beszélgettem, mind azt mondta, a kettéosztás már olyan régen történt, hogy a fiatalabb mohamedánok ma már könnyen hajlanak arra, hogy egy minden szempontból idegen és ellenséges országot lássanak Pakisztánban. A mohamedánok elmaradottsága nagy mértékben a mohamedán konzervativizmus következménye, nem a hinduk részéről elszenvedett hátrányos megkülönböztetésé — noha ez utóbbi kétség kívül létezik. Ami a kormányt illeti, bár még mindig aránytalanul kevés mohamedán tölt be közhivatalt, az a tény, hogy a mohamedán Latif a légierő feje (ő jelenleg Bombay kormányzója) és Nul-ul-Hasszán moszkvai nagykövet lehetett, és hogy mohamedánok kerülhetnek olyan tisztségekbe, mint az elnöki hivatal, nos ez mind-mind arra vall, hogy a kormány hajlandó a „legérzékenyebb" posztokat is mohamedánokra bízni.

És ezt kétségtelenül helyesen teszi. India ily módon — és még sokféle más módon — jobban rászolgál arra a hírére, hogy egységes ország. Ha a jövőben háború tör ki Pakisztánnal, az

indiai mohamedánok többsége minden bizonnyal India oldalára állna. Hosszú távon azonban talán nem lenne bölcs dolog túlságosan önelégülten megítélni a zökkenőmentes „integrációs" folyamat kilátásait. Európa példája azt bizonyítja, hogy önmagában a gazdasági fejlődés aligha szünteti meg a „helyi" különbségeket és azok politikai megnyilvánulásait — a gazdasági fejlődéssel ez utóbbiak csupán új formákat öltenek. Az indiai politikai életet ez idő szerint érdekcsoportok, vezetők és a felülről folytatott manipuláció uralja. A Kongresszusnak azonban az 1920-as és az 1930-as években meg kellett szívlelnie azt a keserű igazságot, hogy ha mozgósítani akarja az indiaiak tömegeit a britek ellen, ezt csak vallási eszmék segítségével teheti meg, ám olyan vallási eszmékével, amelyek lényegüknél fogva megosztják az indiaiakat. Gandhi meggyőződésből és szenvedélyesen ellenezte a helyi önkormányzat elvét, ám eszmerendszerének mindennél fontosabb szellemi és etikai vonatkozása, amely annyira magával ragadta a hindukat, a mohamedán tömegek számára felfoghatatlan, a mohamedán elitek szemében visszataszító volt. Ha a tömegek mozgalmai és érzelmei egyszer újra igazán fontossá válnak Indiában, akkor a vallási tényezőkön nyugvó politika is vissza fogja nyerni régi jelentőségét. Az indiai állam jelenlegi „etikájának" nagyon kevés köze van az indiaiak többségének nézeteihez és gondolkodásmódjához. Szjed Sahabuddin viszont arról beszélt, hogy a hindu ethosz „államot keres magának". Nos, ez a keresés nem lehet valami könnyű.

(Az angol folyóirat 1984. júliusi számából)

Politikai Könyvnapok, 1984!

A NEMZETKÖZI MUNKÁSMOZGALOM TÖRTÉNETÉBŐL

Évkönyv 1985

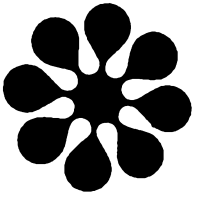

A TARTALOMBÓL:

- A Belga Munkáspárt megalakulása
- A svéd munkásmozgalom
- A kubai forradalom
- A Marx-centenárium nemzetközi anyagaiból
- A Komintern VII. kongresszusa
- A „Kreisky-korszak" Ausztriában
- Aktuális angol, NSZK, francia, bolíviai körkép

384 oldal

Ára: 50 Ft **KOSSUTH KÖNYVKIADÓ**

LE MONDE diplomatique

AMMON KAPELIOUK

Izrael kormányozhatatlanná vált?

A *Maariv* című lap „parlamenti katasztrófának" minősítette a július 23-i izraeli törvényhozási választások eredményét. Az állam történelme során mind ez ideig példátlan jelenség, hogy a tizenhárom kicsiny politikai formáció 35 mandátumot szerzett meg a kneszetben az összesen 120 képviselői helyből. Ugyanakkor a két nagy politikai csoport — a Likud és a Maarak — egyaránt csak a mandátumok egy-egyharmadát mondhatja magáénak. Igen nehézzé vált ilyenformán az új kormány megalakítása, s a közvélemény általában úgy látja, a választási eredmények a mélyreható intézményi válság és a politikai bizonytalanság időszakának kezdetére utalnak.

A népi rétegeknek egyre inkább csalódást okoz a parlament tevékenysége, mind többen kételkednek a demokrácia működőképességében. Vitathatatlan, hogy a válságjelenségek évek óta szaporodnak (gazdasági válság, társadalmi válság, az erkölcsi és kulturális értékek válsága — a honvédelmi problémákról nem is beszélve), s az ország vezetői nem tudnak megbirkózni a kedvezőtlen folyamatokkal. Ezért, ha az akár jobboldali, akár baloldali új kormánynak nem sikerül meggyőznie a zsidó állampolgárokat arról, hogy képes megoldani a problémákat, bizonyosan erősödnek azok a hangok, amelyek tekintélyuralmi rendszert követelnek a parlamentáris demokrácia helyett.

Sokan keresik a gyógyszert — vagy legalább a csillapítószereket —, csökkentendő az izraeli rendszer ingatagságát. Némelyek például a választási rend módosítását tartják szükségesnek, abból a célból, hogy a szabályozás kizárja a kis pártokat, mások azt vallják, hogy a miniszterelnök hatáskörébe kellene utalni a parlament felosztásának jogát — ezt pillanatnyilag csak maguk a parlamenti képviselők tehetik meg, amennyiben abszolút többségük, tehát 61 fő a felosztás mellett szavaz.

Mindazonáltal a július 23-i választások után egy dolog bizonyos: a „jobbratolódás" a választók körében. Semmi kétség, akármilyen színezetű kormány alakul, gyengesége miatt képtelen lesz közelebb hozni a palesztinokkal fennálló konfliktus rendezésének időpontját. A Jordán nyugati partján és a gázai övezetben végrehajtott telepítés folyamata lassanként visszafordíthatatlanná válik, s az izraeli közvélemény manapság nem elég érett ahhoz, hogy támogassa a palesztinok felé történő nyitás vagy a palesztinokkal kötendő kompromisszum politikáját, amellyel véget lehetne vetni a megszállásnak.

Az 1969-es törvényhozási választások óta a Likud-koalíció 460 000 új szavazatot szerzett, a Munkapárt viszont csak 90 000-et. 1967 májusáig a jobboldal még egyáltalán nem volt részese a hatalomnak. Akkor az első nemzeti egységkormány tette a jobboldalt elfogadott kormányzó erővé, s ez a pozíció később folyamatosan megszilárdult. A munkapártiak viszont területet vesztettek, politikai ingatagságuk és ideológiai kompromisszumaik egyaránt kedveztek a Likud feltartózhatatlan előretörésének.

A második nemzeti egységkormány (1969. december) programja — ez a kabinet is munkapárti vezetéssel működött, miniszterelnöke Golda Meir volt — nyomtékosan hangsúlyozta, hogy „a kormány tevékenységének középponti feladata lesz a katonai és polgári, vidéki és városi települések létrehozása a haza földjén (Palesztina egészében)". A Likud-kormány tehát egyáltalán nem távolodott el ettől az észjárástól, amikor elhatározta, hogy zsidó településeket létesít a Jor-

dán nyugati partjának arabok lakta övezeteiben.

Már a választási kampány befejeződése előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a munkapártiak nem tudták kiaknázni a jobboldal 1977 óta felhalmozódott kudarcait.

A libanoni kaland jelentős áldozatokat követelt az izraeli lakosságtól (kb. 600 halott és 3000 sebesült), s mindez kézzelfogható eredmények nélkül. Saron tábornok és Eitan tábornok — az első az ország volt hadügyminisztere, az utóbbi a volt vezérkari főnök — kijelentette, hogy a Palesztinai Felszabadítási Szervezet végleg eltűnik a színtérről. Ám a PFSZ még mindig létezik, és olyan politikai tényező, amellyel számolni kell a Közel-Keleten. Másrészt csúfos kudarcot vallott az „új rend" megteremtésére tett kísérlet Libanonban: nincs semmiféle békeszerződés, noha ezt maga a miniszterelnök ígérte meg a háború kezdetén; sőt még biztonsági megállapodás sincs, hiszen azt, amelyet 1983 májusában kényszerítettek a libanoniakra, Dzsemajel elnök érvénytelenítette, miután országa Izrael legelkeseredettebb ellenségének, Szíriának a befolyása alá került. És még egy kínos fejlemény: júliusban, két nappal a választások után, megszűnt a bejrúti „összekötő iroda", az izraeliek libanoni politikai jelenlétének utolsó tanúbizonysága. Végül, a háború folyományaként, megromlott a viszony Izrael és Egyiptom között, a béke — az izraeli sajtó kifejezésével élve — „tartalmatlan békévé" vált.

A politikai hegemónia kivívása érdekében kirobbantott libanoni háború mindenekelőtt a libanoni és palesztin polgári lakosságot sújtotta. Nagy csorba esett Izrael külföldi tekintélyén, főleg a diaszpóra zsidó közösségeiben. Nem véletlen, hogy a Likud-koalíció a választási kampány során gyakorlatilag mindvégig elkerülte az utalásokat e háborúra. Egyébként a libanoni hadviselés a nemzetvédelem követelményeivel sem igazolható: amikor a Likud vezetői a „békét Galileának" jelszót hangoztatták, a baloldal — bár nem a Munkapárt — nyomban azzal válaszolt, hogy tavaly semmiféle incidens nem történt az északi határ mentén.

A háború ára

A gazdasági válság, amelyet a libanoni háború csak súlyosbított, a törvényhozási választások előtti időszakban mélyebbé vált, mint valaha. A libanoni beavatkozás 2,5 milliárd dollárba került, az ország teljes külföldi adósságának egytizedébe. A devizatartalékok júliusra riasztó mértékben megcsappantak (a „riasztási küszöb" 3 milliárd dollár, amely összeg a létfontosságú importáruk három hónapi behozatalára elegendő), a tartalék immár csupán 2,6 milliárd dollár, és hivatalos adatok szerint csak júliusban újabb 350 millió dollárral — a valóságban ennek kétszeresével — csökkent. Az infláció évi üteme elképesztő: 400 százalék. Az állami bank viszont változatlanul ontja a fedezet nélküli bankjegyeket (júliusban 95 milliárd sékel — 3 milliárd franknak megfelelő összeg — került forgalomba).

Noha a bérek egy része követi az áremelkedéseket, kétségtelen, hogy az elmúlt évek során általában csökkent az életszínvonal. A Társadalombiztosítási Hivatal statisztikai adataiból kitűnik, hogy az ország 4 millió lakosa közül félmillióan élnek szegénységben: főleg az úgynevezett keleti zsidók, akik a társadalom legalsó rétegéhez tartoznak (Izrael börtöneiben a rabok 97 százaléka „keleti zsidó" — nem számítva természetesen a palesztinokat).

Az évek óta tartó erkölcsi és kulturális válság szintén aláássa a hatalom tekintélyét. Eisentatt professzor, a nemzetközi hírű tudós a minap figyelmeztette az ország vezetőit: „Izraelben hanyatlik a társadalmi-kulturális alkotó tevékenység".

Nyilvánvaló, hogy az izraeli szociáldemokrácia ideológiai bomlása légüres teret hozott létre. Az egyenlőség és a demokrácia eszméit fokozatosan felváltotta egy új ideológia, amelynek alapja az erő, sőt az erőszak, a küldetéstudat, a törvényesség megvetése és az etnikai felsőbbrendűség hitvallása. A liberális szellemű, humanista izraeli értelmiségiek már szinte idegeneknek érzik magukat saját hazájukban.

Végül, de nem utolsósorban, a vá-

lasztási kampányból hiányzott a Likud-koalíció „mozdonya", a csoport megteremtője, Menahem Begin. Ennek a távolmaradásnak tulajdonképpen a munkapártiak malmára kellett volna hajtania a vizet. Begin idegösszeroppanásban szenved, állítólag részben a libanoni háború izraeli áldozatainak nagy száma miatt. Nem volt hajlandó szerepelni a Likud választási listáján — még az utolsó helyen sem, amelyet rendszerint a veteránoknak ajánlanak fel a tisztelet jeleként. Továbbá, Begin nem szólította fel híveit a jobboldali koalíció támogatására, sőt maga sem szavazott. Mindez félreérthetetlenül a helytelenítés jele.

A Munkapárt nem aknázta ki igazán az országot sújtó válságot, nem intézett frontális támadást a jobboldal politikájának különféle összetevői ellen. Ehelyett „a Likud javított vagy hatékonyabb változataként" igyekezett feltüntetni magát. A „szocializmus" szó feledésbe merült, a vörös zászlók eltűntek, akárcsak a „galambok" — például Abba Eban volt külügyminiszter vagy Hoszi Szárid, a dinamikus képviselő. A munkapártiak óvakodtak attól is, hogy a libanoni háborúval kapcsolatos bírálatokat hangoztassák. Inkább azért támadták a Likudot, mert a kormányzó koalíció „cserbenhagyta" a Sínai-félsziget zsidó településeit, amelyeket pedig az Egyiptommal kötött békeszerződés értelmében kellett felszámolnia.

A választási hadjárat folyamán a Munkapárt ragaszkodott a híres „négy nemhez": „nemet mondott" a palesztin államra, a tárgyalásokra a PFSZ-szel, a visszatérésre az 1967. júniusi háború előtti határok mögé, valamint a megszállt területeken levő zsidó települések felszámolására. Mellesleg elmulasztották a gazdasági válság, a háború és a megszállás összefüggéseinek feltárását is.

A Maarak (a Munkapárt és a Mapam) a legutóbbi választásokon 44 mandátumot szerzett, így az ország vezető politikai tömörülésévé vált. Megfigyelők mindazonáltal úgy vélik, ez az eredmény kudarc a Munkapárt számára, míg legalább fél siker a Likudnak (a Herut és a liberális párt tartozik ide), hogy 41 képviselőt küldhet a kneszetbe. „Ha ilyen eredmény születhetett, amikor 400 százalékos az infláció évi üteme és 600 izraeli vesztette életét a libanoni fronton — szögezte le a Likud egyik minisztere a választások utáni napon —, ez annyit jelent, hogy népünk gyengébb, mint gondoltuk."

A választási eredmények elemzésekor kitűnik, hogy a fiatalok általában inkább a jobboldal mellett sorakoztak fel: a „keleti zsidók" túlnyomó többsége (73 százalék) a Likudra voksolt: az askenázik (európai vagy amerikai származású zsidók) 70 százaléka a Munkapártra adta szavazatát. Végül ami az arabokat illeti, ők többnyire a baloldalt részesítették előnyben.

A hadseregen belül (a katonák több tízezer szavazatot jelentenek a választásokon) a jobboldal térhódítása sokkal nagyobb, mint országos szinten. Egyes számítások szerint, ha a kneszet tagjait csak a katonák választanák meg, Kahane rabbi szélsőjobboldali és fajgyűlölő csoportjának három képviselője lenne a mai egy helyett, s a szintén szélsőjobboldali Tehijamozgalomnak pedig 14 az eddigi öt mandátum helyett. Ezt a jelenséget általában az iskolák vallásos és nacionalista nevelési gyakorlatával és az egész országban uralkodó légkörrel magyarázzák.

A társadalom ilyen irányú ideológiai eltolódásának egyik legjellemzőbb tanúbizonysága Lova Elijav listájának teljes kudarca, másik oldalon pedig Meir Kahane rabbi bejutása a kneszetbe. Elijav „jó izraelinek", „galambnak" számít, egyike az úttörőknek, akik egész életüket — a legkülönfélébb posztokon — az ország felépítésének szentelték. Kahane rabbi úgy jelenik meg, mint valamiféle „kis Hitler" a harmincas évek elejéről. Fajgyűlölő programja szerint az arabokat kényszermunkákon kellene dolgoztatni mindaddig, amíg kiűzik őket egész Palesztina területéről.

Ez a „program" sok szempontból a nürnbergi törvények lemásolása. Például Kahane rabbi úgy véli, öt évi börtönbüntetéssel kellene sújtani az arabok és zsidók közötti nemi kapcsolatokat. Egyik könyvében, amelynek (az arabokra célozva) „Szálka a szem-

ben" címet adta, köntörfalazás nélkül kifejti fajgyűlölő elképzeléseit, s „az arabok fejének levágására" szólítja fel a zsidókat, „ahogyan Dávid tette Góliáttal". Követeli az Al Aksza mecset — a muzulmán világ harmadik legfontosabb szentélye — lerombolását, továbbá vegyi és biológiai fegyverek kifejlesztését „minden eshetőségre". A *Davar* című munkapárti lap azt ajánlja az izraelieknek, olvassák el figyelmesen Kahane rabbi könyvét, mint ahogyan egykor Hitler művét, a „Mein Kampf"-ot is meg kellett ismerni: „Mindnyájunknak kötelességünk, hogy elolvassuk."

Mihael Haris munkapárti képviselő így ír az ügyről: „Miként jelenhetünk meg a világ előtt, hogyan követelhetjük a fajgyűlölet betiltását másutt, amikor mi, a zsidó államon belül, megengedjük e szörnyű fajgyűlölet létezését?" Egyébként Kahane rabbi elrugaszkodott állásfoglalásai a palesztinok iránti megvetés sokkal elterjedtebb izraeli magatartásán alapulnak (Begin „kétlábú állatoknak", Eitan tábornok pedig, a volt vezérkari főnök, aki jelenleg a kneszet képviselője, „férgeknek" nevezte a palesztinokat).

Egy közelmúltbeli felmérés eredményei arról tanúskodnak, hogy az izraeli állampolgárok 15 százaléka helyeselné a palesztinok kiűzését a megszállt területekről, 43,5 százaléka viszont elfogadja, hogy ezeken a területeken maradjanak, de izraeli uralom alatt, szavazati jog nélkül. A megkérdezettek 15,5 százaléka azt vallja, hogy szükség lenne a megszállt területek bekebelezésére, ám a palesztinoknak politikai jogokat kellene adni. A palesztin önrendelkezési jog megmaradását azonban csak 26 százalék tartaná helyesnek. Összegezve, a felmérés során megkérdezett személyek 58,5 százaléka a palesztinok kiűzésének vagy a faji megkülönböztetés valamilyen formájának híve. Ugyancsak riasztó információ, hogy a harmincévesnél idősebb és hatvanévesnél fiatalabb izraeliek közül csupán minden tizedik, a harmincévesnél fiatalabbak közül viszont minden negyedik megkérdezett a palesztinok eltávolítását követeli.

Vallásos folyóiratok olyan cikkeket közölnek, amelynek szerzői „Amálek leszármazottaihoz" hasonlítják az arabokat — arról a népről van szó, amely hajdan a zsidók ellen harcolt, s amelynek teljes pusztulását ígérte a biblia... Kétségtelen tehát, hogy Kahane rabbi az izraeli nacionalista jobboldal „törvényes gyermeke". A különbség csak annyi, hogy ő nyíltan beszél mindarról, amit elvbarátai a Tehija (Újjászületés) mozgalomban és a Likud-tömörülésben egymás fülébe suttognak. Juval Niman miniszter, a Tehija-mozgalom vezetője habozás nélkül kijelentette, hogy „Kahane rabbi listája még mindig jobb, mint a munkapártiaké, mert a rabbi legalább síkraszáll a Palesztina egésze fölötti zsidó szuverenitásért".

Ha hihetünk a „Békét most!" pacifista mozgalom vezetőinek, a fajgyűlölő rabbi képviselővé válása talán kedvezőbb hatással jár: a társadalom egyértelműen szembekerül a hivatalos politikai élet színterén ezzel a „szörnyű jelenséggel". Halkabi, a jeruzsálemi Héber Egyetem professzora hozzáfűzi: „Bizonyos, hogy Kahane rabbi nem élheti túl a Herut-mozgalom [Begin, Saron és Samir pártjai] ideológiai kudarcát. Ám el kell határolnunk magunkat a judaizmus azon vonásaitól is, amelyeket a rabbi megpróbál meglovagolni."

A szefárd ébredés

Az új izraeli parlamentben 32 szefárd (köztük 21 észak-afrikai származású) zsidó foglalhat helyet. Az askenazi képviselők száma 81, az araboké 7. Ugyanakkor a szefárd közösség az izraeli zsidó lakosság csaknem kétharmadát alkotja. Azonban a szefárd parlamenti képviselők száma szüntelenül növekszik (1977-ben a csoport 22 mandátummal rendelkezett, 1981-ben 27-tel).

Mind a mai napig a szefárdok jelentik a Likud-tömörülés legfontosabb választó táborát, és a jobboldal újra meg újra emlékezteti őket arra, hogy majdnem harminc esztendőn át a munkapártiak, az ország irányítói sújtották „megaláztatással" és „hátrányos megkülönböztetéssel" a szefárd csoportot. Az érvelés annál is inkább

hatásos, mivel a keleti zsidók még mindig attól tartanak, hogy a megszállt területek visszaadása esetén nekik kell elvégezniük az országban a legnehezebb s legrosszabbul fizetett munkákat, azokat a feladatköröket, amelyeket 1967 óta a ciszjordániai és gázai olcsó palesztin munkaerő lát el.

Az askenázi zsidókkal szembeni bizalmatlanság folytán jött létre a választások idején egy új, vallásos szefárd alakulat, a Sasz (a Tórát tisztelletben tartó szefárdok szövetsége), miután több csoportra szakadt az Agudat Iszrael, azaz a nem cionista ortodox párt. Ha egyáltalán beszélhetünk meglepetésekről a most lezajlott választások kapcsán, az egyik kétségkívül az volt, hogy a Sasz három mandátumot szerzett. A váratlan siker azt mutatja, hogy a szefárd zsidók fokozatosan öntudatra ébrednek Izraelben.

(A francia havilap 1984. szeptemberi számából)

Politikai Könyvnapok, 1984!

ÉVFORDULÓK, 1985

Összeállította: Gárdos Miklós

A jelentős nemzetközi és nemzeti ünnepekről szóló írások mellett a kötet – a kerek évforduló kapcsán – cikkeket, visszaemlékezéseket közöl a magyar és az egyetemes történet, a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom jelentős eseményeiről kiemelkedő személyiségeiről, valamint az irodalom, a művészetek és a tudomány jeles alakjairól.

408 oldal
Ára: 40 Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

LE MONDE diplomatique

WALDEN BELLO—
EDWARD S. HERMAN

Fülöp-szigetek: a demokrácia álarcában

Az Egyesült Államok azóta, hogy a századfordulón megszállta Kubát, gyakran vállalta a szövetséges rezsimek stabilitását célzó „szabad választások" keresztapaságát, mert kedvezőbbnek tartotta, hogy a megszállás és a pacifikálás esetenként hosszúra nyúlt periódusát megfelelő politikai felépítményrendszer törvényesítésével váltsa fel, illetve még inkább, hogy a helyi vezető réteget egy olyan jelölt köré tömörítse, akit megbízhatónak tart. Újabban a legfőbb cél nem annyira egy ország stabilizálása volt, mint inkább az, hogy meggyőzzék az amerikai közvéleményt és a kongresszust az amerikai szándékok tisztaságáról. Mint például Salvador esetében.

A Fülöp-szigeteken május 14-én lezajlott törvényhatósági választások kiváló példáját adják a megszervezett választásoknak; a cél egyrészt a Marcos elnököt meglehetős fenntartásokkal kezelő amerikai közvélemény meggyőzése, másrészt a belső helyzet megszilárdítása volt, oly módon, hogy elszigeteljék az ellenzék haladó és népi szárnyát, illetve, hogy összekovácsolják a megosztott vezető réteget.

Nem ez az első alkalom, hogy az Egyesült Államok beavatkozott volt gyarmata, a Fülöp-szigetek ügyeibe a veszélyessé vált helyzet megoldása érdekében. 1953-ban, amikor a Fülöp-szigetek vezető rétegét rendkívüli mértékben lejáratta és megingatta az eluralkodott korrupció, és a kommunisták vezetése alatt harcoló „hukok" felkelése komoly veszélyt jelentett, egy legendás személyiség, Edward Lansdale ezredes a CIA valamennyi erőforrását mozgósította, hogy Ramon Magsaysay-t elnökké választassa. A cél érdekében megszervezte az „ellenőrző állampolgárok" egy csoportját, és különböző, a közönséget manipuláló akciókba kezdett, hogy meggyőzze a Liberális Pártot: a politikus személyében az Egyesült Államok valóban egy „reformistát" akar megválasztatni, akit a CIA kiragadott a tartományi jelentéktelenségből. A Lansdale-hadművelet sikere hozzájárult a felkelőket támogató erők gyengítéséhez és ahhoz, hogy több mint egy évtizedre sikerült stabilizálni a Fülöp-szigeteket.

Harminc évvel később a Lansdale-hadművelet mintaképül szolgált az amerikai felelős személyiségek egy újabb nemzedékének. A Marcos-rezsim válsága, amely már a hetvenes évek elején komoly méreteket öltött, tovább mélyült Benigo Aquino szenátor 1983. augusztusi meggyilkolását követően. A történelem iróniája, hogy Aquino volt az egyik legragyogóbb és legifjabb tehetség azok között, akiket Lansdale az ötvenes évek elején a Fülöp-szigeteken toborzott.*

A „választási opció" akkor került előtérbe, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy Aquino meggyilkolása szabad folyást engedett a Marcos-rezsim ellen több mint tíz év alatt felgyülemlett haragnak. Az általános elégedetlenség és egy tevékeny, bár megosztott, a manilai üzleti köröket és az illegális Nemzeti Demokratikus Frontot (FDN) egyesítő ellenzék feltűnése ugyanúgy megingatta Marcos elnököt, mint Washington akcióját.

A gyilkosságot követően a Fehér

* Az akkor huszadik életévét éppen betöltő Aquino tárgyalt 1954-ben a „huk" felkelés legfőbb vezetőjével, Luis Taruckel a megadás feltételeiről. Ezzel kezdődött együttműködésének hosszú időszaka az ügynökséggel. Maga Aquino valott erről megdöbbentő nyíltsággal 1981-ben: „Számos akcióban vettem részt a CIA oldalán — és ők jól tudják, milyen nyakas tudok lenni ... A szigetek három elnökének voltam szárnysegédje. És közben irányítottam a CIA-hoz hasonló saját szervezetünket. Közös hadműveleteket hajtottunk végre Indonéziában, Laoszban és Kambodzsában. (*Multirational Monitor*, 1981. február.)

Házban eluralkodott zűrzavar meghozta azt az alkalmat, amelyre az Egyesült Államok manilai nagykövete, a külügyminisztérium és a CIA régóta vártak. Őket ugyanis egyre erősebben aggasztotta, hogy a vaktában nyújtott támogatás politikája aláássa a „mérsékelt" Amerika-barát ellenzék hitelét, és a baloldal malmára hajtja a vizet. 1982 végén, valakinek a hanyagsága folytán, a sajtó is megszimatolta e „pragmatisták" nyugtalanságát, amit G. S. Sheinbaumnak, az Egyesült Államok konzuljának az akkori külügyminiszterhez, Alexander Haighez intézett bizalmas kábeltávirata is kifejezésre juttatott. A konzul, miután háromnapos körutazást tett a Fülöp-szigetek második legnagyobb szigetén, Mindanaón, leplezetlen nyíltsággal tárta fel, milyen haladást ért el az Új Népi Hadsereg (NAP) által szított lázadás: „A helyzetbeszámoló talán katasztrofálisnak tűnik, de tény, hogy a jelenlegi körülmények egyáltalán nem biztatóak, és a jövő vészterhes."

Maga a nagykövet, Michael Armacost — akit az egyik legkiválóbb hivatásos diplomatának tartanak — is megtett mindent annak érdekében, hogy meggyőzze Reagan elnököt, Aquino meggyilkolása után mondjon le a Fülöp-szigetekre tervezett látogatásáról. Ugyancsak ő volt az, aki más pragmatisták társaságában — mint Paul Wolfowitz és John Monjo, a külügyminisztérium kelet-ázsiai ügyosztályának magas rangú tisztviselői — arra késztette az amerikai diplomáciát, hogy határolja el magát a Marcos-rezsimtől, és kidolgozta a „választásos stabilizáció" stratégiáját.

A külügyminisztérium új magatartása egybeesett azzal, amit Steven Solarz, New York-i demokrata képviselő, a Manilát vakon támogató irányzat régi bírálója javasolt. Így történhetett, hogy a képviselőház elfogadott egy olyan határozatot, amely egyrészt „mélyreható, független és részrehajlástól mentes vizsgálatot" követelt „Aquino meggyilkolásáról", másrészt „valódi, szabad és becsületes választásokat" a fülöp-szigeteki parlamentben. Ezt a szöveget 413 szavazattal 3 ellenében elfogadták, ami lehetővé tette Paul Wolfowitznak, hogy nyilvánosan kijelentse: „kétpárti egyetértés" jött létre a választási opció érdekében.

Az Armacost—Solarz-féle stabilizációs programot megkérdőjelezték. A *Wall Street Journal* például továbbra is a hagyományos politika mellett foglalt állást: „Nem csupán az tény, hogy Marcos elnöknek vannak olyan ellenségei, akik ellen harcolni kell, hanem az is, hogy ő elég ügyesen vezeti ezt a harcot, így — legalábbis pillanatnyilag — semmi sem indokolja, hogy ne számítsunk rá." Ezzel szemben William Sullivan volt manilai nagykövet egyenesen azt javasolta, hogy a CIA kezdjen titkos akcióba, és azt sugallta, hogy „az Egyesült Államok hozzon intézkedéseket, bármilyen szennyeseket is, hogy elősegítse a Fülöp-szigeteken a békés és demokratikus átmenetet". Sullivan állásfoglalásának bizonyos súlyt ad, hogy az iráni sah rendszerének végnapjaiban ő irányította a külügyminisztérium és a CIA tevékenységét, ahonnan azzal a meggyőződéssel tért vissza, hogy a józan ész azt parancsolja: a zsarnok szövetségest hatalma megingásának első jelére magára kell hagyni.

Armacost és Solarz viszont egy középutas megoldás kidolgozásán fáradoztak, amely némileg liberalizálná a rendszert, miáltal csökkentené az ellenzék nyomását, anélkül, hogy destabilizálná Marcost. Ennek érdekében éltek az amerikai támogatás megvonásának fenyegetésével. Ezt vetítette előre a manilai nagykövet 1983 novemberében. Üzletemberek egy csoportja előtt mondott beszédének burkolt tartalma: „Semmiféle külső segítség nem hozhat tartós eredményeket, hacsak nem jár együtt olyan intézkedésekkel, amelyek bizalmat keltenek a fülöp-szigetiekben gazdaságuk jövőjét, illetve a politikai kombinációk stabilitását és kiszámíthatóságát illetően."

Amit Armacost nem mondhatott meg nyíltan, megfogalmazta Solarz. Amikor 1983 februárjában a kormányzat előterjesztette a Marcos-rezsim katonai támogatására vonatkozó javaslatát, Solarz képviselő elérte, hogy a vezetése alatt működő albizottság 85 millióról 25 millió dollárra csökkentse az összeget — e javaslatot a képviselőház jóváhagyta. A kor-

mányzat beérte a formális tiltakozással, s ezzel magára szabadította a „beavatkozást" sürgető Marcos elnök keserű szemrehányásait.

Ellenőrzött nyomáscsökkentés

Ha hihetünk Solarz és a külügyminisztérium tisztségviselői különböző nyilatkozatainak, a választási opció elvezetne a stabilizálódáshoz bizonyos fejlemények kiváltása révén.

A választások, azáltal, hogy felkeltették az újabban politizálódott burzsoázia érdeklődését, a több osztályból létrejött ellenzéki koalíció szétesését, a Nemzeti Demokrata Front és az Új Népi Hadsereg által vezetett haladó szárny elszigetelődését eredményeznék. Solarz ennek kapcsán kijelentette: „Úgy vélem, a [1984. májusi] választások alapvető fordulatot hozhatnak a Fülöp-szigetek történelmében. Egy olyan korszakban, amelyben a kommunisták uralta Új Népi Hadsereg növekvő támogatást élvez az országban ... könnyen lehetséges, hogy ez az utolsó alkalom, amellyel bebizonyíthatjuk a Fülöp-szigetek népének: megvalósítható a békés változás ebben az országban."

A választás jelentené az első lépést annak a vezető rétegnek a megbékítése és újraegyesítése útján, amely mélységesen megosztott, amióta a Marcos-frakció 1972-ben magához ragadta a teljhatalmat és rendkívüli állapotot hirdetett. John Monjo, a külügyminisztérium magas rangú tisztségviselője egy kongresszusi meghallgatás során ezért beszélhetett így: „Reméljük, a Fülöp-szigetek kormánya, az ellenzék és a magánszektor felelős vezetői további erőfeszítéseket tesznek, hogy a választások igazi mérföldkövet jelentsenek a politikai normalizálás útján. Ha ezt a választást siker koronázza, káderek és felelős vezetők egész új nemzedékét bevonja a demokratikus politikai életbe."

Az Egyesült Államok, hogy megtegye az első lépést ebben az irányban, arra ösztönözte Marcost, találja meg a modus vivendit az elitből kikerült ellenzékkel, lehetővé téve számára egy életképes parlamenti kisebbség megalakításához szükséges számú képviselői hely megszerzését.

Az amerikai hatóságok úgy vélték, hogy a rendkívüli állapot kihirdetése előtt a politikai életben döntő szerepet játszó hagyományos vezető réteg mellett a megbékélési folyamatba azokat az elégedetlen üzleti köröket is be kell vonni, amelyek Aquino meggyilkolását követően a Marcos-rezsim elleni tiltakozások legfőbb gócai voltak. A *Philadelphia Inquirer* című lap manilai tudósítója hangsúlyozta, milyen kiemelkedő szerepet tulajdonítanak e csoportnak: „Tudjuk, az amerikai hírszerző szervek megpróbálnak nyitni az elpártolt manilai üzleti körök felé, és azok soraiban keresik a lehetséges utódot, ahelyett, hogy az ország jelentéktelen és éretlen politikai ellenzéke felé fordulnának."

A megbékélési műveletben nélkülözhetetlen volt a hadsereg részvétele is. Abban a kongresszusi vitában, amely a Marcosnak nyújtandó támogatás csökkentéséről folyt, Tony Hall ohiói demokrata párti képviselő határozottan a 25 millió dolláros segély további csökkentését követelte. Ám Solarz kitartott az eredeti javaslata mellett, mondván, hogy kell ez az összeg, ha az Egyesült Államok „konstruktív kapcsolatokat kíván fenntartani a Fülöp-szigetek hadseregével", ha Marcos esetleg eltűnne a színtérről.

Hamarosan kiderült, hogy Solarz és Armacost kezdeményezésének célja nem Marcos elnök helyettesítése, hanem az üzleti körök képviselőinek bevonásával kiszélesített és megerősített, lazán újraegyesített, lényegében művi és erősen korlátozott parlamenti struktúrában tevékenykedő vezető gárda létrehozása, amely a városi és mezőgazdasági burzsoáziára támaszkodna, s amelyért a hadsereg kezeskedik.

A választások révén szerzett törvényesítés és a megbékélés tehát egy sokkal ambiciózusabb stratégiai célt szolgálna: kellő törvényes súlyt és kellő hatalmat adjon a Fülöp-szigetek vezető rétegének a lázadás elleni szilárd harci program beindításához, amivel megtörhetik a baloldal lendületét. Ahogy a Pentagon egyik felelős személyisége, John Kelly tájékoztatta a kongresszust, a NAP felkelése az elkövetkező években „kritikus méreteket ölthet, ha a kormánynak nem sikerül megszilárdítania hitelét és nem

bontakoztat ki politikai, gazdasági és katonai elemeket is tartalmazó hatékony harci programot a lázadás ellen".

A Solarz elnöklete alatt álló albizottság ajánlásaiból, amelyek a Fülöp-szigeteknek nyújtandó segélyre vonatkoztak, kiderült, hogy a kormányzat és a kongresszus liberális pragmatistái egyetértenek abban, hogy a lázadók elleni harci program stratégiai jelentőségű, s a harcot a Fülöp-szigetek hadseregének kell vezetnie: „Az albizottság szilárd meggyőződése, hogy az amerikai katonai felszerelést elsősorban arra kell felhasználni, hogy segítse a fülöp-szigetekieket megbirkózni jelenlegi legfőbb problémájukkal, nevezetesen a NAP lázadásával."

A választásos törvényesítés ugyanakkor az amerikai bankok érdekeit is szolgálná, hiszen az általuk nyújtott hitelek a Fülöp-szigetek 26 milliárd dolláros adósságának (az 1980-asének ötszöröse) tetemes részét teszik ki. A bankokat nyugtalanította, hogy Marcos olyan helyzetbe kerülhet, amelyben már nem tudja rákényszeríteni a lakosságra a Nemzetközi Valuta Alap által betervezett szigorprogramot. Ez a program (bércsökkentés, pénzleértékelés, adóemelés, az állam szociális kiadásainak visszafogása) volt ugyanis a sine qua non feltétele annak a 4 milliárdos segélytervnek, amelynek folyósítását a bankok lényegében elfogadták, jóllehet egy adósságoktól agyonterhelt országról van szó. Más szóval, a siker biztosításához „demokratizálni" kellett a szigorpolitikát, vagy pedig olyan kormány révén alkalmaztatni, amely a választásokból eredően bizonyos legitimitást élvez.

Marcos válasza

Az Egyesült Államok sürgette az elnököt, tartson „tisztességes" választásokat, de Marcos, a vén róka, szintén nem volt hiányában a nyomásgyakorló eszközöknek. Jól tudta, hogy az Egyesült Államok elsősorban a stabilizálódást tartja kívánatosnak, nem pedig a teljes demokratizálást. A polgári ellenzéki körök, akiket a rendkívüli állapot tizenkét hosszú éve teljesen elvágott bázisuktól, nem lennének képesek ellenállni a baloldal nyomásának egy valóban szabad politikai rendszer keretében. Marcos azzal is tisztában volt, hogy az Egyesült Államok jól tudja, csupán az ő hívei — a hadsereg vitathatatlan gazdái — rendelkeznek elég erővel, hogy szembeszálljanak a lázadókkal.

A diktátor tehát figyelmezteti az amerikaiakat erre a realitásra, s közben nagy hírverést kelt a szabad választások perspektíváját felidéző gesztusai körül. Azon minimális követelések lajstromának birtokában, amelyeket teljesítenie kellene ahhoz, hogy az ellenzék legfontosabb csoportjai hajlandók legyenek indulni a május 14-i választásokon, Marcos — ügyesen és a publicitásból is erőt merítve — úgy dönt, hogy új választási listákat készíttet a csalásokkal beszennyezett régiek helyett, és a választások utánig „felfüggeszti" a ráruházott kivételes hatalmat, amelynek alapján előzetes letartóztatásba helyeztetheti „a nemzetbiztonság veszélyeztetésével" gyanúsított személyeket. Ám elutasította azokat az engedményeket, amelyek ténylegesen és hitelesen demokratikus gyakorlattá tehették volna a választásokat: az összes politikai fogoly szabadon bocsátása, a hadsereg távol tartása a szavazástól és az előzetes letartóztatásba helyezésre feljogosító hatalmának érvénytelenítése, nem csupán ideiglenes felfüggesztése.

Legfontosabb döntése, hogy nem volt hajlandó lemondani az elméletben a nemzetgyűlést illető törvényalkotói jogáról. A törvényhozás jogának gyakorlását az elnöki dekrétumok biztosítják a diktátornak; ennek felszámolása volt a legfőbb próba, mert ahogy William Sullivan is kifejtette: „a szabad és tisztességes választások semmiféle eredményt nem hoznak, ha az azok eredményeként megalakult törvényhozó testületnek nincs valóságos hatalma, mert az elnöki dekrétumok megfosztják ettől".

Ráadásul a Marcostól kicsikart egyetlen jelentős engedmény — az új választási listák összeállítása — is értelmét vesztette a gyakorlatban. A március közepén lezajlott összeírások során a rezsim hívei, hamis nevek és hamis címek felhasználásával, több-

ször is felvétethették magukat a listákra. A választások felügyeletére párton kívüli polgárokból alakult szervezet, a NAMFREL becslése szerint csupán Manilában legalább 500 000 „fantomválasztó" volt.

Az Egyesült Államok belement a Marcos által megrendezett színjátékba, amelynek során látszólagos engedményeket tett, ám a lényegben hajthatatlannak mutatkozott. Amikor a kongresszusban John Monjónak feltették a kérdést, hogyan viszonyul a külügyminisztérium az ellenzék követeléseihez, tipikusan orwelli választ adott: „Nem vagyok teljesen biztos abban, hogy mindezek a követelések feltétlenül szükségesek a szabad választások megtartásához. Nem állíthatom, hogy ezek hiányában nem kerülhet sor szabad választásokra." A megfogalmazás kétértelműsége az amerikai politika alapvető dilemmáját tükrözi: az Egyesült Államok valójában nem tolerálhatja a hiteles demokratizálást, hiszen az aláásná érdekeinek stabilitását. Sullivan ennek kapcsán ismételten jól érzékeltette azt a mély ellentmondást, amely a pragmatisták kezdeményezése mögött meghúzódik:

„A kormányzat tagjainak nyilatkozatai ellenére... az Egyesült Államok kormányának magatartását a Fülöp-szigetek lakosságának döntő többsége és kétségkívül maga Marcos elnök is kétértelműnek tartja... Míg az Egyesült Államok elnöke ingadozónak tűnik, vajon a demokráciát vagy az önkényuralmat választják a szigetek állampolgárai, nyilvánvaló, hogy a Fülöp-szigetek elnöke világosan az önkényuralmi kormányzás fenntartása mellett kötelezte el magát."

Bár Marcos elnök nem volt hajlandó lemondani törvényalkotói hatalmáról, az Egyesült Államok elérte legfőbb célját, nevezetesen az ellenzék megosztását, a konszolidált burzsoázia úgy döntött, hogy részt vesz a választásokon, miközben a haladó és ellenzéki mozgalom, az illegális Nemzeti Demokratikus Fronttal együttműködésben, a választás bojkottjára szólított fel.

José Diokno volt szenátor, tekintélyes nacionalista, aki a bojkottmozgalom élére állt, megmagyarázta, miért döntött az Egyesült Demokratikus Ellenzék (UNIDO) Marcos minimális engedményei ellenére is a részvétel mellett: „Akik részt vesznek a választásokon, csupán a régi típusú vezetők új nemzedékének képviselői... Ezeknek az embereknek nincs másféle tapasztalatuk, mint a választásokon szerzett tapasztalat, és amikor ez a tevékenység megszűnik, például egy diktatúrában, nem tudják, mitévők legyenek."

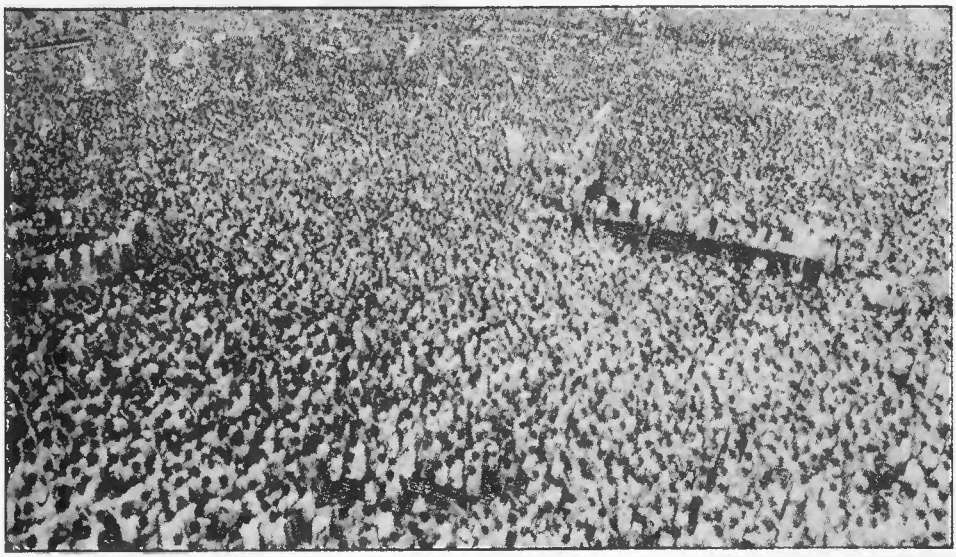

Time

Tömeggyűlés és Marcos-ellenes beszédek a Rizal Parkban

A tizenkét esztendő, ami alatt a Marcos-frakció kizárólagosan gyakorolta a politikai hatalmat, megfosztotta a mérsékelt ellenzéket minden eszköztől, amellyel fenntarthatta volna hivei hálózatát, miközben az illegalitásba kényszerült baloldal arra törekedett, hogy a követelések és az osztályharc alapján hatalmas szervezetet hívjon életre. Amikor 1981-ben a burzsoázia jelentős része csatlakozott a baloldalhoz a választások bojkottjában, saját bőrén tapasztalhatta, hogy amennyiben az akciót siker koronázná, az kizárólag a haladó mozgalom szervezőképességének lenne köszönhető. Így miután az Egyesült Államok elhatározta, hogy Marcos megátalkodottsága ellenére „kezességet vállal" a választásokért, az osztályérdekek azonnal ismét diadalmaskodtak a pillanat szülte politikai egység ellenében. A burzsoá ellenzéknek nemcsak arra nyílt ezáltal lehetősége, hogy elhatárolja magát politikailag a baloldaltól, hanem arra is, hogy részvételével a választásokon vele szemben egy másik, kiépített és életképes alternatívát állítson.

Jellemző e tekintetben az az út, amelyet Eva Estrada Kalaw asszony, volt szenátor, a burzsoá ellenzék egyik leginkább előtérben álló személyisége járt be. Az 1981-es bojkottkampány során ugyanis őt tekintették az uralkodó osztály képviselői közül a baloldalhoz leginkább közelállónak, 1984-ben viszont a választáson való részvétel hívének mutatkozott. A választási kampány kellős közepén a haladó mozgalom képviselte veszéllyel szemben a vezető réteg újraegyesítésének jelszavát hangoztatta — melyet a Külügyminisztérium hirdetett meg —, azzal vádolta a bojkottmozgalmat, hogy soraiba „a nagyon erős radikális baloldalt és a Fülöp-szigetek Kommunista Pártját képviselő elemek szivárogtak be".

Elszabotált stratégia

A nagyvárosokban a szavazók tömegesen a rendszer ellen és az ellenzék mellett adták le szavazataikat, és ezt ellensúlyozandó, Marcos hívei a mezőgazdasági övezetekben, ahol kevés külföldi tudósító és semleges megfigyelő követte a szavazás menetét, óriási méretű csalásokat szerveztek. A hatalom mindenható választási gépezete, amely „elsöprő" győzelmeket eredményezett az 1972 óta lebonyolított kilenc előzetes szavaztatás során, ismét mozgósította „csodatevő képességét", hogy biztosítsa a hatalmon levő pártnak a többséget a nemzetgyűlésben.

Míg Manila övezetében a 21 képviselői helyből 15-öt az ellenzék szerzett meg, összességében a diktátor pártjának sikerült erős többséget elérnie, 110 képviselője áll szemben az ellenzék 62, illetve a „pártonkívüliek" 11 képviselőjével. A választás hetében több mint 120 gyilkosságot követtek el, legnagyobb részüket Marcos hívei. Annak a fiatal szavazóbiztosnak a meggyilkolása, aki Manila „legforróbb" körzetében felügyelt a választásokra, ahol az ellenzék jelöltjének javára látszott billenni a mérleg nyelve, sokakkal megértette, milyen messzire elmegy a hatalom, győzelme érdekében: kezét hátrakötözték, s golyót repítettek a homlokába.

Hogy csökkentse az ellenzék Manila körzetében elért — a vártnál jelentősebb — győzelmének hatását, Marcos elnök csalással és terrorizmussal vádolta meg, egyúttal tervet terjesztett elő saját nemzetgyűlési képviselői számának emeléséről. Így kívánta az ellenzék tudomására hozni, hogy egyáltalán nem áll szándékában a valódi megbékélési folyamat kibontakoztatása, s egyúttal az Egyesült Államoknak is értésére adta: a legkisebb engedményre se számítsanak a továbbiakban.

Amint a *Washington Post*ban a választások után megjelent elemzés is tanúskodik, nyilvánvaló, hogy a diktátor szabotálta az amerikai stratégiát.

„Marcos elnök vezető pártja, ahelyett, hogy az ellenzék választási erődemonstrációját a maga hasznára fordítaná és a kivált mérsékelteket egy megújított politikai rendszerbe integrálná, láthatóan minden hatalmát a mérsékeltek visszaszorítására, újbóli elhallgattatására használja fel. Ez azzal a kockázattal jár, hogy igazolja azokat, akik a bojkott mellett foglaltak állást . . ."

A cikk arra is felhívta a figyelmet, hogy a „megbékélési folyamatban a legtöbbet az Új Népi Hadsereg kommunista lázadói veszítenék, akik egyre jobban kiterebélyesedő felkelést szerveznek vidéken".

Marcos ezt követően a külügyminisztérium pragmatistái ellen indított támadást. Az amerikai politikai élet megosztására törekedve, felújította a Fehér Ház konzervatív ideológusai szívének oly kedves szólamot: a küszöbönálló „kommunista veszélyt". Kivételes hatalma fenntartásának igazolására így nyilatkozott: „Nem értem, miért nem hajlandók tudomásul venni az amerikaiak, milyen fenyegető veszély a Fülöp-szigeteken egy kommunista lázadás . . ."

Nyitott kérdés még, hogy a május 14-i választások az első lépést jelentették-e a megbékélés útján, vagy egy felgyorsult radikalizálódási folyamat kezdetét. Félő, hogy ez utóbbi bekövetkezése a valószínűbb, amennyiben az Egyesült Államoknak nem sikerül szilárdan kézben tartani a Marcos-rezsimet. A félúton megszakított liberalizálás gyakran sokkal destabilizálóbb az egyszerű elnyomásnál. Úgy tűnik, a választások után megfeledkeztek erről a történelmi tanulságról, amelyet az Egyesült Államok más olyan országokban szerzett, ahol megpróbálta ellenőrzötten levezetni a felgyülemlett feszültséget. Alig néhány nappal a szavazás után több ezer, végsőkig elkeseredett ember próbálta megostromolni az egyik tartományi fővárost tiltakozásul a választási csalások miatt. Ám ez csupán a legdrámaibb eseménye volt annak a választások után kibontakozott tiltakozássorozatnak, amellyel a lakosság mélységes elégedetlenségét fejezte ki a diktátornak az ellene szavazó tömegekkel szemben tanúsított fölényes magatartása láttán.

Ha a választásos stabilizáció kísérlete kudarcot vall, az Egyesült Államok rendkívül kellemetlen választás kényszere alá kerül: vagy továbbra is Marcos mellett áll, aztán jöjjön, aminek jönnie kell (ez következik, amennyiben a jobboldali ideológusok győznek), vagy a hadseregben fellelhető elégedetlenekhez, a „hivatásosokhoz" fordulva államcsínnyel megdönti uralmát (ha a pragmatisták továbbra is képesek teret nyerni). Ez utóbbi megoldás nagyon nehéznek ígérkezik, tekintettel arra, hogy a hadseregben a stratégiai fontosságú posztokat Marcos hívei töltik be. És éppúgy, ahogy a választási stabilizáció tervéről, a „reformista tisztek" államcsínyéről is nehezen képzelhető el, hogyan állíthatná meg az uralkodó tendenciát: a Fülöp-szigetek választó testületének felgyorsult balratolódását.

(A francia havilap 1984. szeptemberi számából)

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR

SZEPTEMBER

1. **Bulgáriában** a népgazdaság valamennyi ágazatában 100-ról 110 levára emelték a minimális havi bért; a felsőfokú végzettségű pályakezdők fizetése 155-ről 170, a középfokú végzettségűeké 145 levára nő (1 leva = 16,76 Ft). Az egészségügy és az oktatásügy dolgozóinak meghatározott nomenklatúra szerint 5—30 százalékkal emelték a fizetését. Az intézkedések nyomán 781 ezer dolgozónak, a foglalkoztatottak 17,6 százalékának nőtt a fizetése. 480-ról 600 levára emelték az évi minimális nyugdíjakat.

Jugoszláviában módosították az árképzési rendszert. Eszerint a szövetségi kormány az árak 8 százalékát tartja közvetlen ellenőrzése alatt, 37 százalékuk a termelők és fogyasztók közötti megállapodás szerint, 55 százalékuk pedig a piaci feltételek hatására alakul.

Magyarországra érkezett hárompapos látogatásra Bohuslav Chnoupek, Csehszlovákia külügyminisztere, aki magyar partnerével, Várkonyi Péterrel Győrben folytatott eszmecserét.

2. Az **indiai** Amritszárban a szikh ellenzéki vezetők a központi kormány tilalma ellenére nagyszabású politikai gyűlést tartottak, amelyen követelték, hogy a hadsereg szeptember 30-ra ürítse ki a megszállt Aranytemplomot. (A követelést a kormány visszautasította.) Döntöttek arról, hogy a szikh vallás előírásainak állítólagos megsértése miatt „vádat emelnek" Zail Szingh köztársasági elnök és a központi kormány egy másik szikh tagja ellen.

Magyarországon tett látogatást az MSZMP KB meghívására szeptember 2—4. között Ilie Verdeț, Románia Kommunista Pártja Központi Bizottsága Politikai Végrehajtó Bizottságának a tagja, valamint Petre Enache és Ion Stoian, az RKP KB PVB póttagjai, a KB titkárai, akiket fogadott Kádár János, az MSZMP KB főtitkára is.

3. A **Dél-afrikai Köztársaságban** életbe lépett az új alkotmány, amelynek értelmében megszűnt a kormányfői tisztség, s az államfő, az elnök, a végrehajtó hatalom feje is egyúttal. Az új parlament 166 fős fehérekből álló kamarája döntő fölényben van a félvérek 80 és az ázsiai származásúak 40 tagú kamarájával szemben. A mintegy 22 milliós fekete bőrű lakosságot az alkotmány továbbra is kizárja az ország ügyeinek intézéséből. A parlament egy elektori kollégium közreműködésével szeptember 5-én egyhangúlag elnökké választotta Pieter Botha korábbi miniszterelnököt, akit a kormány két nappal előbb már ideiglenes, ügyvivő államfővé választott. Az új alkotmány ellen tüntetők számos helyen összecsaptak a rendőrséggel.

A **brit** szakszervezetek Brightonban tartották meg 116. kongresszusukat szeptember 3—7. között. A kongresszus határozatban rögzítette, hogy a sztrájkoló bányászoknak a szervezett munkásmozgalom minden szektorától támogatást kell kapniuk. Neil Kinnock, a Munkáspárt vezére teljes támogatást ígért a sztrájkoló bányászoknak, akik „a nemzeti érdeket is védelmezik". A kongresszus követelte az amerikai robotrepülőgépek visszavonását az országból és harcot hirdetett az állami tulajdon magánkézbe adásának minden formája ellen. A TUC főtitkárává, a távozó Len Murray helyébe, Norman Willist választották meg; több ismert baloldali vezető elvesztette helyét a TUC főtanácsában.

Az **NSZK** területén az „Autumn Forge—84" nevű hadgyakorlattal kezdetét vette a NATO nagyszabású őszi hadgyakorlat-sorozata.

Ausztriában átalakították a kormányt, az indokolás szerint a nehéz nemzetközi helyzet és a gazdasági problémák miatt. Az új pénzügyminiszter Frank Vranitzky, külügyminiszter Leopold Gratz, közlekedési miniszter Ferdinand Lacina, családügyi miniszter Gertrude Frölich-Sandner, oktatási miniszter Herbert Moritz. Kommentárok szerint sem-

milyen változás nem várható a semleges osztrák külpolitikában.

A **Vatikánban** közreadták azt a dokumentumot, amelyben az egyház támadást indít az ún. felszabadítás teológiájának elvét valló papok ellen, amiért „kritika nélkül" átvették a marxizmus történelemszemléletét, amely az osztályharcot állítja a fejlődés központjába. A „felszabadítás teológiája" különösen a fejlődő országokban — elsősorban Latin-Amerikában — terjedt el.

Az **NSZK** pénzügyminisztere, Gerhard Stoltenberg hivatalos látogatást tett Magyarországon szeptember 3—6. között. Marjai József miniszterelnök-helyettessel, Hetényi István pénzügyminiszterrel és Timár Mátyással, a Magyar Nemzeti Bank elnökével áttekintették a kétoldalú és a kelet—nyugati gazdasági együttműködés néhány időszerű kérdését.

4. **Kanadában** parlamenti választásokon a Haladó Konzervatív Párt a szavazatok 50 százalékával 211 helyet szerzett meg a 282 fős parlamentben. Az eddig kormányzó Liberális Párt mandátumainak száma 147-ről 40-re esett vissza, a szociáldemokrata irányzatú Újdemokrata Párt 30 helyet szerzett. Az új miniszterelnök, Brian Mulroney — a legnagyobb kanadai vasércbányászat és a győztes párt elnöke — szeptember 17-én vette át hivatalát. Az új kanadai külügyminiszter Joe Clark, a párt korábbi vezére, volt miniszterelnök.

A **NATO** európai erőinek főparancsnoka az atomfegyverzettel kapcsolatos kérdések teljes körét H. I. Mack nyugatnémet tábornokra bízta.

Az **NDK** NSZK-beli állandó képviselője, Ewald Moldt nagykövet bejelentette: az NDK Államtanácsa elnökének látogatása az NSZK-ban a szövetségi kormány által tervezett időpontban nem reális. Méltatlannak nevezte a látogatással szemben kibontakozott NSZK-beli kampányt. Szeptember 5-én a bonni kormány sajnálatát fejezte ki a látogatás elhalasztása miatt és igyekezett elhárítani ennek felelősségét.

5. **Libanonban** ismeretlen tettesek merényletet kíséreltek meg Szelim el-Hossz közoktatási miniszter ellen. A robbanás négy személyt megölt, több mint húszat megsebesített; maga a miniszter csak könnyebben sérült meg.

Indonézia egykori külügyminisztere és alelnöke, Adam Malik 67 éves korában betegség következtében elhunyt.

6. Az **Etiópi Dolgozók Pártja** (EDP) szeptember 6. és 10. között tartotta meg alapító kongresszusát az ország fővárosában. A kongresszuson magyar párt- és állami küldöttség is részt vett dr. Korom Mihálynak, az MSZMP KB tagjának, a KB titkárának vezetésével. Elfogadták a párt szervezeti szabályzatát, amely kimondja, hogy a párt a marxizmus—leninizmus, a proletár internacionalizmus és a demokratikus centralizmus alapján áll. A párt célja, hogy Etiópia a nemzeti demokratikus forradalom feladatainak megoldásával fokozatosan áttérjen arra az új szakaszra, amely elvezet a szocializmus anyagi-műszaki és társadalmi alapjainak lerakásához. A kongresszus egyhangúlag Mengisztu Hailé Mariamot választotta meg a KB főtitkárává.

Az **ENSZ BT** ülésén 14 állam megszavazta a Dél-Libanon izraeli megszállását elítélő javaslatot, de elfogadását az USA vétója megakadályozta.

Az **iráni** államfő, Ali Hamenei Damaszkuszban folytatott megbeszéléseket Hafez Asszad szíriai elnökkel szeptember 6—7-én. Személyében első ízben látogatott külföldre iráni elnök. A két államfő elsősorban a közel-keleti helyzetről és az iráni—iraki háborúról tárgyalt. Hamenei sajtóértekezleten azt közölte, hogy valamennyi megbeszélt kérdésben teljes volt a nézetazonosság.

Japánba érkezett háromnapos hivatalos látogatásra Cson Tu Hvan dél-koreai elnök, aki az első Tokióba látogató szöuli államfő. Nakaszone Jaszuhiro japán miniszterelnökkel folytatott tárgyalásain a KNDK-ra hárították a felelősséget a Koreai-félszigeten kialakult feszültségért; Japán támogatásáról biztosította Korea újraegyesítésének szöuli koncepcióját, amely fenntartaná az amerikai katonai jelenlétet a félszigeten. Phenjani vélemény szerint a látogatás újabb lépés egy, az USA-t, Japánt és Dél-Koreát összefogó, agresszív katonai-politikai tömb létrehozása felé.

A **Vatikánba** érkezett háromnapos látogatásra a nicaraguai kormány

küldöttsége Rodrigo Reyesnek, a kabinet titkárának vezetésével, hogy megvitassa a Nicaragua és a Szentszék közötti feszültség csökkentésének lehetőségeit. Ismeretes, hogy a Vatikán követeli a nicaraguai kormány pap tagjainak visszavonulását a politikai életből. A tárgyaló felek kicserélték nézeteiket.

A **Szovjetunió Minisztertanácsa** felmentette tisztségéből Nyikolaj Ogarkov marsallt, a fegyveres erők vezérkari főnökét, a honvédelmi miniszter első helyettesét, mivel más munkakörbe kerül. Az új vezérkari főnök és a miniszter első helyettese Szergej Ahromejev marsall lett.

A **Bolgár Népköztársaság Államtanácsa** kegyelemben részesítette Paolo Farsetti olasz állampolgárt, akit 1982 augusztusában vettek őrizetbe, és kémkedésért 10 és fél éves börtönbüntetésre ítéltek.

A **kínai** külkereskedelmi minisztérium egyik tanácsadója egy nemzetközi konferencián elmondta, hogy 1979 és ez év júniusa között Kína 15,8 milliárd dollár értékű külföldi finanszírozási forráshoz jutott, ebből 3,3 milliárd dollár közvetlen külföldi beruházás, a többi kölcsön.

7. Az **egyiptomi** félhivatalos lap, az *Al Ahram* közlése szerint Líbia 5 milliárd dollárt ajánlott fel Egyiptomnak, amennyiben az hajlandó felmondani az Izraellel 1979-ben kötött békeszerződést.

8. A **francia** televízióban nyilatkozott Georges Marchais, az FKP főtitkára a *L'Humanité* kétnapos ünnepségének kezdete alkalmából. Mint mondta, a kommunisták nem vesznek részt a kormányban, de a parlamentben támogatják azokat az intézkedéseket, amelyek a dolgozók és az ország érdekeit szolgálják, és továbbra is a baloldali unió hívei, ennek azonban harci uniónak kell lennie.

Nyugat-Berlinben letartóztattak három ismert újfasiszta vezetőt és tíz másik személyt, akik egy gyűlésen új neonáci szervezetet akartak létrehozni.

9. Az **Új-Zélandon** kormányzó Munkáspárt konferenciája határozatban sürgette a kormányt, mondja fel az USA-val és Ausztráliával kötött katonai szerződést, az ANZUS-t. David Lange miniszterelnök elutasította ezt a követelést.

10. A **Koreai NDK** Vöröskereszt Társasága úgy döntött, hogy segítséget nyújt a dél-koreai áradások kárvallottjainak. Október hónapban meg is indultak a szállítmányok.

Az **ausztráliai** kormány engedélyezte, hogy a Kínai Népköztársaság központi bankja fiókot nyisson az országban. A tajvani tulajdonú kínai bankfiók még azt megelőzően beszüntette működését, hogy a canberrai kormány elismerte a KNK-t.

11. **Stockholmban** felújította munkáját 33 európai ország, az USA és Kanada részvételével az európai bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről, valamint a leszerelésről folytatott konferencia.

Csehszlovákia területén Pajzs '84 névvel megkezdődött a Varsói Szerződés tagállamai egyesített fegyveres erőinek négynapos hadgyakorlata, amelyen 60 000 katona vesz részt.

Kína valamennyi üzemében október 1-től áttérnek az adózási rendszerre — erősítette meg a híresztelléseket Vang Pin-csien pénzügyminiszter. Az érintett 400 000 üzem a továbbiakban nem szolgáltatja be kötelezően nyereségét, hanem különböző adókat fog fizetni az államnak.

12. A **francia** szocialisták lemondták az FKP képviselőivel erre a napra tervezett találkozójukat, amelyen az 1985 tavaszi járási választásokon való együttműködést beszélték volna meg. A lemondást azzal indokolták, hogy az FKP vezetői a közelmúltban többször bírálták a kormányt, ami új helyzetet teremtett.

Az **ASEAN,** a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége elvi döntést fogadott el Kuala Lumpurban a térség atomfegyvermentes övezetté nyilvánításáról. A döntésről tájékoztatják az atomhatalmakat és kérik őket, ne juttassanak atomfegyvereket ebbe a térségbe.

A **dél-koreai** kormány — egy héttel az államfő tokiói látogatása után, amikor az együttműködés erősítését hangsúlyozták — váratlanul betiltotta 1203 japán termék importját a Japánba irányuló külkereskedelme deficitjének leépítése érdekében. Japán vezető körökben az intézkedés zavart és felháborodást váltott ki.

A Koreai NDK-ban törvényt hoztak külföldi vegyesvállalatok alapí-

tásának engedélyezéséről, főleg az ipar, az építési jellegű beruházások és a turizmus területén. A vegyesvállalkozásra a külföldi partner vízummentesen hozhat anyagot a KNDK-ba.

13. **Izraelben** megalakult a Munkapárt és a Likud-tömb koalíciós kormánya, élén Simon Peresszel, a munkapártiak vezetőjével, aki belügy- és vallásügyi miniszter is, míg helyettese, Jichak Samir, a Likud vezére, egyben külügyminiszter. Megbízatásuk félidejekor a két vezető tisztséget cserél. Az izraeli parlament szeptember 14-én hajnalban bizalmat szavazott az új kormánynak.

Jordánia helyesli a közel-keleti rendezésre (1982 őszén) előterjesztett szovjet javaslatokat — jelentette ki az ország moszkvai nagykövete a *Szovjetszkaja Rosszija* című lapnak adott interjújában. A közel-keleti béke helyreállításában az USA nem lehet döntőbíró — mondotta.

Az **olasz** külügyminiszter, Giulio Andreotti sajtónyilatkozatban fejtette ki, hogy országa mindkét német állammal jó viszonyt kíván fenntartani. Hozzátette, hogy jelenleg két német állam létezik, s ennek a jövőben is így kell maradnia. A nyugatnémet kormány felháborodottan követelt magyarázatot a kijelentésekre. 18-án Andreotti — akinek nyilatkozatát az EGK külügyminiszteri értekezlete soron kívül megvitatta — újabb nyilatkozatban úgy értelmezte korábbi, egy ízben megerősített kijelentését, hogy ezzel lényegében visszavonta.

Brit—nigériai tárgyalásokat tartottak az afrikai ország fővárosában a két állam egyébként hagyományosan jó viszonyáról, amely azért romlott meg, mert londoni vélemény szerint Lagosból irányították júliusban egy volt nigériai miniszter elrablásának kísérletét.

Magyarországi látogatásra érkezett a nyugatnémet Krupp Művek több vezetője; közülük Berthold Beitzet, a konszern felügyelő bizottságának elnökét fogadta Kádár János, az MSZMP KB első titkára is. A cég képviselői megbeszéléseket folytattak a kelet—nyugati gazdasági kapcsolatokról, valamint a Krupp Művek és magyar partnerei kapcsolatairól, különös tekintettel a kooperációs és harmadik piacokon való együttműködésre.

14. **Marokkóban** parlamenti választásokat tartottak az év elején királyi rendelettel 264-ről 306-ra emelt képviselői helyre. A mandátumok megoszlása a következő: Alkotmánypárti Szövetség (UC) 55, Függetlenek Nemzeti Tömörülése (RNI) 38, Népi Erők Szocialista Szövetsége (USEP) 34, Népi Mozgalom (MP) 31, Független Párt (PI) 23, Nemzeti Demokrata Párt (PND) 15. A többi helyen kisebb pártok osztoztak.

A **Palesztin Nemzeti Tanács** szeptember 25-re, Algírba tervezett ülését elhalasztják jelentette be Najef Havatmeh, a Demokratikus Front Palesztina Felszabadításáért nevű szervezet vezetője.

A **japán** Nemzetvédelmi Hivatal Fehér Könyvet hozott nyilvánosságra, amelyben feltétel nélkül támogatja az USA katonapolitikáját, és hajlandóságát fejezi ki, hogy nagyobb szerepet vállal az amerikai stratégiai tervek megvalósításában.

15. **Dániában** folytatott tárgyalásokat William Taft, amerikai hadügyminiszter-helyettes, és nyomatékosan felszólította a dán vezetőket, hogy — a korábbi NATO-megállapodásnak megfelelően — legalább évi 3 százalékkal növeljék az ország katonai költségvetését.

A **belga** kormány megváltoztatta egy hónappal korábbi, amerikai nyomásra hozott döntését: hozzájárult ahhoz, hogy a Pegard Szerszámgépgyártó Vállalat öt számjegyvezérlésű fúró-marógépet adjon el a Szovjetuniónak. A 15 millió dollár értékű eladás egyébként valószínűleg a csődtől menti meg a Pegard-t.

16. Az **indiai** Andhra Pradesh állam egy hónapja elmozdított főminiszterét, Rama Raót visszahelyezték tisztébe. Az indiai parlamenti ellenzék azzal vádolta Indira Gandhit, hogy ő állt Raó eltávolítása mögött.

Algéria, **Mali** és **Mauritánia** részvételével kétnapos csúcsértekezlet kezdődött Nuaksottban, Mauritánia fővárosában. A közös közlemény nélkül zárult értekezlet megfigyelők szerint azért maradt eredménytelen, mert a Maghreb-államok Nyugat-Szaharával kapcsolatos konfliktusában közvetlenül nem érintett és Líbia által segélyezett Mali nem volt hajlandó elítélni Líbia és Marokkó nemrég elhatározott államszövetségét. Mint ismeretes, Marokkó —

most már líbiai támogatással — arra törekszik, hogy Nyugat-Szahara ügyét vegyék ki az Afrikai Egység Szervezetének hatásköréből és terjesszék az Arab Liga elé, ahol Rabat érvényesíteni tudná igényeit.

17. A **francia** külügyminisztérium nyilvánosságra hozta: Claude Cheysson francia külügyminiszter korábbi líbiai látogatása során megállapodás jött létre a két állam között, hogy fejlesztik együttműködésüket, és hogy szeptember 25-én kölcsönösen megkezdik csapataik kivonását Csádból.

A **francia** hadügyminiszter, Charles Hernu háromnapos jordániai látogatásának befejeztével adott nyilatkozatában közölte: Franciaország a közelkeleti erőegyensúly fenntartása érdekében hajlandó fegyvert eladni Jordániának, köztük olyanokat is, amelyek helyettesíthetik a gyalogság által kezelhető „Stinger" föld—levegő rakétákat; ezek szállításától az USA — izraeli tiltakozásra — elállt.

A **svájci** kormány döntést hozott arról, hogy 380 darab Leopard—2 típusú tankot vásárol mintegy négy milliárd forint értékben a hadsereg részére.

Moszkvában átadta megbízólevelét Szalah Hasszan Bászjuni, az Egyiptomi Arab Köztársaság rendkívüli meghatalmazott nagykövete. A szovjet nagykövet, Alekszandr Belonogov szeptember 18-án érkezett meg kairói állomáshelyére. Ezzel rendeződött a két ország diplomáciai viszonya.

Moszkvában folytatott megbeszéléseket Marjai József magyar miniszterelnök-helyettes, kíséretében Kapolyi László ipari miniszterrel, szeptember 17-től. Marjai József részt vett szeptember 19—21-én a KGST 111. ülésén is.

18. **New Yorkban** megnyílt az ENSZ Közgyűlésének 39. ülésszaka.

Szaúd-Arábiában tanácskoztak az iraki—iráni háborúról és a térség biztonságáról szeptember 18—19-én a Perzsa- (Arab-) öböl mentén fekvő arab országok külügy- és hadügyminiszterei. Megállapodást kötöttek a térség védelmében hozandó közös intézkedésekről, de a dokumentumot nem hozták nyilvánosságra. A miniszterek elutasítottak minden külső beavatkozást a térség ügyeibe.

Törökország és a **Szovjetunió** kereskedelmi egyezményt írt alá, amely a jövő évre a kétoldalú forgalom megkétszerezését irányozza elő, s az elérheti így a 600 millió dollárt. 25 évre szóló földgázszállítási szerződést is kötöttek: egy már meglevő bolgár—török vezeték meghosszabbítása és kibővítése révén jut majd el a gáz Törökország európai részére és Isztambulba.

Uruguayban negyvenöt évi börtönre ítélték a Tupamaro szélső-baloldali gerillamozgalom alapítóját, a városi gerillaharc ideológiájának megalapozóját, Raul Sendicet.

A **Libanoni Kommunista Párt** meghívására Horn Gyula, az MSZMP KB külügyi osztályának vezetője szeptember 18—21. között Bejrútban tartózkodott. Találkozott Georges Hauival, a KB főtitkárával, valamint más kommunista vezetőkkel.

19. Az **amerikai** elnök, Ronald Reagan elutasította a „Bethlehem Steel" acélipari társaság és az acélipari szakszervezet javaslatát az acélimport korlátozására, és azt ígérte, a külföldi szállítókat önkéntes exportkorlátozásokra igyekszik rábírni. Az EGK Bizottsága megelégedéssel fogadta a döntést, és jelezte, hogy hajlandó tárgyalni az önkéntes korlátozásról.

Az **amerikai** pénzügyminiszter, Donald Regan a *The Washington Post*-nak adott nyilatkozatában közölte: bár hosszabb ideje erősödik a dollár a többi nyugati valutával szemben és a csúcsszint körül látszik megszilárdulni, a washingtoni kormány nem szándékozik beavatkozni az árfolyam letörése érdekében, mert úgy véli, az amerikai valuta ereje egyelőre nem zilálja szét a nemzetközi pénzpiacot.

A **dél-libanoni** hazafiak megölték az izraeli zsoldban álló milícia négy fegyveresét Sohomor falu közelében. Szeptember 20-án a dél-libanoni Lahad-féle zsoldoshadsereg katonái a falu férfiai közül tizenhármat megöltek, huszonkettőt megsebesítettek.

20. A **libanoni** amerikai nagykövetség ellen öngyilkos robbantásos merényletet követtek el az „Iszlám Szent

Háború" nevű szervezet tagjai. 23 ember meghalt, az amerikai és az ott tartózkodó brit nagykövet megsérült.

Kína és az **EGK** között megállapodás jött létre a meglevő kereskedelmi egyezmény kiterjesztéséről a gazdasági együttműködés különféle területeire. Az otévenként automatikusan megújítható egyezmény jogi keretet teremt mindenfajta ipari és gazdasági együttműködéshez vállalati és államközi szinten.

Kína bejelentette: csatlakozik az ENSZ Közgyűlésének 26. ülésszakán elfogadott egyezményhez, amely a biológiai és vegyi fegyverek fejlesztésének, gyártásának és raktározásának megtiltására, valamint a készletek megsemmisítésére vonatkozik.

A **Szovjetunió** és az ENSZ Nemzetközi Atomenergia Ügynöksége (IAEA) között elvi megállapodás jött létre arról, hogy békés célú szovjet nukleáris berendezéseket az ENSZ-intézmény ellenőrzése alá helyeznek. Az ellenőrzési tervezet figyelembe veszi a Szovjetunió atomhatalmi státusát és azt, hogy az ország aláírta az atomsorompó-egyezményt, amelynek aláírói kötelezték magukat az ENSZ-ellenőrzés engedélyezésére — az eredeti nukleáris hatalmaknál ez a kötelezettségvállalás önkéntes.

21. **New Yorkban**, az ENSZ Közgyűlése ülésszakának színhelyén szeptember 21—22-én megbeszélést folytatott egymással Andrej Gromiko szovjet és Vu Hszüe-csien kínai külügyminiszter. A két ország külügyminiszterei sok év óta most találkoztak először.

A **NATO** európai erőinek főparancsnoka, Bernard Rogers tábornok elismerte, hogy a szovetség vegyi fegyvereket tárol Nyugat-Európában. Felszólította a NATO-országok kormányait, hogy tisztázzák és pontosan határozzák meg e fegyverek alkalmazásának feltételeit

22. **New Yorkba** érkezett az ENSZ Közgyűlésének 39 ülésszakára Várkonyi Péter magyar külügyminiszter, aki ezt megelőzően háromnapos dániai megbeszéléssorozaton vett részt. Várkonyi Pétert fogadta II. Margit dán királynő is.

A **Szíriai Arab Köztársaságba** érkezett kétnapos látogatásra Horn Gyula, az MSZMP KB külügyi osztályának vezetője. Megbeszéléseket folytatott Faruk es-Sarae külügyminiszterrel, Dzsabir Badzsbudzszsal, az Arab Újjászületés Szocialista Pártja vezetőségének tagjával, valamint Juszuf Feiszallal, a Szíriai KP főtitkárhelyettesével.

23. Az **izraeli** kormány — miután megállapodott a Hisztadrut szakszervezeti szövetséggel a dolgozók jövedelmének mintegy 10 százalékos csökkentéséről a következő négy hónapra — további korlátozó intézkedéseket hozott: egyszeri adóval sújtják az autókat, csónakokat, a magánrepülőgépeket, valamint a vállalati készleteket és az üzleti vagyont; szeptember 23-tól 30 százalékkal emelték a benzin árát.

A **francia** kormány bejelentette, hogy a július elején elfogott hét ETA-tagból hármat kiad a spanyol hatóságoknak, négyet pedig kiutasít az országból. Az utóbbi 25 évben először került sor spanyol kiadatási kérelem teljesítésére francia részről. Szeptember 25-én egész Spanyolország területén rendkívüli biztonsági intézkedéseket léptettek életbe, számítva a terrorszervezetek élénkülő tevékenységére.

A volt **francia** köztársasági elnököt, Valery-Giscard d'Estaing-t egy pótválasztás alkalmával nemzetgyűlési képviselővé választották.

24. **Washingtonban** megkezdődött a Nemzetközi Valuta Alap (IMF) és a Világbank négynapos közös közgyűlése. Ennek során bejelentették, hogy a korábban az „adóskartell" gondolatával foglalkozó Argentína rászánta magát az IMF-követelte drasztikus inflációellenes és takarékossági intézkedésekre. Az IMF 1,4 milliárd dolláros hitelt bocsátott Argentína rendelkezésére, Washington — bár megtorpedózta azt a nyugat-európai javaslatot, hogy a szaharai övezet segélyezésére különítsenek el egy kétmilliárd dolláros alapot a Világbank leányvállalatán, az IDA-n belül — bejelentette hogy az USA a következő ot évben 500 millió dollárral segíteni fogja az afrikai éhség-zónát.

25. **Jordánia** bejelentette, hogy helyreállítja a diplomáciai kapcsolatokat Egyiptommal.

Az **észak-libanoni** Tripoli kikötő-

városában megkezdődött a Szíriabarát Arab Demokratikus Párt és a konzervatív szunnita Iszlám Egyesülési Mozgalom harcosainak szétválasztása. A csapatszétválasztási egyezmény ötévi háborúskodás után szíriai közvetítéssel jött létre egy héttel korábban.

Az **indiai** hadsereg katonái kivonultak a szikhek szent helyéről, az Aranytemplomból, az indoklás szerint azért, mert a helyreállítási munkák befejeztével feleslegessé vált a jelenlétük. A szikh vezetők még a hónap elején szeptember 30-ra szóló ultimátumot adtak a templom elhagyására a hadseregnek.

Az **argentin** legfelső katonai bíróság állást foglalt a volt katonai kormányzat 12 tagjának ügyében. Eszerint a katonai vezetők a hetvenes évek irtóhadjáratáért csak közvetve tehetők felelőssé; ugyanakkor a bíróság önmagát illetéktelennek nyilvánította ítélethozatalra az adott ügyben, amely a továbbiakban polgári bíróság elé kerül.

Szovjet—finn kormányfői tárgyalásokra került sor Moszkvában. A felek megállapodást írtak alá az 1986—1990 közötti árucsere-forgalomról. Finnországnak mostanra sikerült kiegyenlítenie a Szovjetunióval szembeni deficites mérlegét. A Szovjetunió vállalta hogy tovább növeli földgázszállításait.

26. **Kína** és **Nagy-Britannia** parafálták a Hongkong 1997 utáni sorsára vonatkozó, augusztus hónapban már lényegében elkészült megállapodást, amelynek értelmében Hongkong további ötven évig megtarthatja társadalmi-gazdasági rendszerét, Kína fölötte gyakorolt szuverenitása ekkor csak a külügyek és a hadügy irányításában jut kifejezésre.

A **Costa Rica**-i külügyminisztérium nyilvánosságra hozta a Contadora-csoport szeptember 7-én megfogalmazott közép-amerikai béketervét. Ez amnesztiára és szabad választások megtartására szólít fel, tiltja az egyes országok területének felhasználását a szomszéd országok elleni fegyveres akciókhoz. Javasolja: ne tartsanak a térségben nemzetközi hadgyakorlatokat, vonják ki a külföldi katonai tanácsadókat, zárják be a külföldi katonai támaszpontokat és katonai iskolákat. Az érintett öt ország közül négy — Honduras, Salvador, Guatemala és Nicaragua — már elfogadta a tervet, Costa Rica még késik.

27. Az **ENSZ Közgyűlésének** ülésszakán felszólalt Andrej Gromiko szovjet külügyminiszter és miniszterelnök-helyettes. Beszédében új javaslatokat tett a világűr fegyvermentesítésére és az állami szintű terrorizmus eltiltására. A szovjet—amerikai kapcsolatok romlásáért az USA-ra hárította a felelősséget.

Moszkvában Konsztantyin Csernyenkónak, az SZKP KB főtitkárának, szovjet államfőnek átnyújtották a Lenin-rendet, vallamint a Szocialista Munka hőse címmel járó, harmadik Sarló és Kalapács Érdemérmet.

A **görög** kormány bejelentette, hogy mivel azt a megállapodást, amelynek értelmében amerikai nukleáris fegyverek vannak Görögország területén, a hatvanas évek jobboldali rendszere kötötte az USA-val, és azt a parlament nem erősítette meg, a jelenlegi kormány nem tartja magára nézve kötelező érvényűnek, s el fogja távolítani az ország területéről a nukleáris fegyvereket.

28. Az **Egyesült Államokban** tartózkodó Andrej Gromiko, aki az ENSZ Közgyűlésén vett részt, megbeszélést folytatott Ronald Reagan amerikai elnökkel. A felek kifejtették országaik álláspontját a nemzetközi kérdéseket illetően, és megállapodtak, hogy kapcsolatban maradnak egymással. Gromiko egyébként kétszer is tárgyalt George Shultz amerikai külügyminiszterrel, és találkozott Mondale demokrata párti elnökjelölttel is.

Japán nem változtat politikáján a Koreai NDK-val szemben — hangoztatta Nakaszone Jaszuhiro miniszterelnök azt követően, hogy egy héttel korábban Phenjanban tárgyalt Kim Ir Szennel a Japán Szocialista Párt vezetője. Japán nem ismeri el a KNDK-t és nem hajlandó kormányszintű gazdasági együttműködésre.

Az **ENSZ közgyűlése**, az USA és Nagy-Britannia tartózkodása mellett, ellenszavazat nélkül semmisnek és érvénytelennek nyilvánította a Délafrikai Köztársaság szeptember 3-án életbe lépett új alkotmányát a fekete lakosság jogfosztottsága miatt

Budapestre érkezett háromnapos látogatásra Giorgio Napolitano, Olaszország Kommunista Pártja vezetőségének a tagja, aki megbeszéléseket folytatott Aczél Györggyel, az MSZMP KB PB tagjával, a KB titkárával, Szűrös Mátyással, a KB titkárával és Berecz Jánossal, a Népszabadság főszerkesztőjével.

A **magyar** miniszterelnök, Lázár György fogadta a Magyarországon tartózkodó Gerhard Schürert, az NDK miniszterelnök-helyettesét, az állami tervbizottság elnökét.

29. Az **egyiptomi** parlamentben a kormány képviselői megerősítették, hogy az állami vezetés Jordániával és a PFSZ Arafat vezette főáramlatával együttműködve egy Izraellel kötendő kompromisszumos egyezségen fáradozik.

Spanyolország Kommunista Pártja rendezni kívánja kapcsolatait az összes testvérpárttal, baráti együttműködésre törekszik a Szovjetunió, a szocialista közösség más kommunista és munkáspártjaival — szögezte le kétnapos tanácskozásának végén a párt központi bizottsága.

A **Szovjetunióbeli** 3102 kilométeres Bajkál—Amur vasútvonalon egy évvel a kijelölt határidő előtt helyére került az utolsó sínszakasz is.

30. **Mozambik** és az **USA** képviselői aláírták Maputóban a két ország első kétoldalú gazdasági egyezményét, amely szerint Washington 8 millió dollárral támogatja afrikai partnere mezőgazdaságát.

A **Kína** nemzeti ünnepére rendezett fogadáson Csao Ce-jang miniszterelnök kijelentette: készek konzultációt kezdeni tajvani illetékesekkel a békés újraegyesítés módjairól. A kormányfő felajánlotta Tajvannak a hongkongi mintát.

INDEX: 25 645

Ára: 6,– Ft